

2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

मांड
दाम

ब्राह्मणसु मिष्य

ਸਾਡੇ ਵਾਰਸ

ਏਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ

ਕਹਾਣੀਆਂ -

ਇਸ਼ਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਡੀਂ ਰਿਆ
ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ
ਭਾਬੀ ਮੈਨਾ
ਅਨੋਖੇ ਤੇ ਇਕੱਲੇ
ਮੇਰੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ
ਸ਼ਬਨਮ

ਨਾਵਲ -

ਅਣਵਿਆਹੀ ਮਾਂ

ਲੇਖ -

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਰਾਸ
ਨਵਾਂ ਸ਼ਿਵਾਲਾ
ਸਾਂਵੀਂ ਪੱਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਸੁਖਾਵੀਂ ਸੁਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ
ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ

ਨਾਟਕ -

ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ
ਪ੍ਰੀਤ ਮੁਕਟ
ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਲਤਿਕਾ
ਮਿਲੀਓਰ ਦੇ ਦੋ ਨਾਟਕ (ਅਨੁਵਾਦ)

ਸਾਡੇ ਵਾਰਸ

ਹਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

•

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਸ਼ਾਪ

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ)

●
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ - ੧੯੪੭
ਦੂਜੀ ਵਾਰ - ੧੯੫੩
ਤੀਜੀ ਵਾਰ - ੧੯੫੯
੧੧੦੦

ਪ੍ਰਿੰਟਰ - ਸ੍ਰ: ਦਰਬਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ ਪੇਸ਼, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ)
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ - ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਸਾਖ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ (ਪੰਜਾਬ)

ਭੂਮਿਕਾ

ਤੁਸੀਂ ਸੜਕ ਚੇ ਤੁਰਦੇ ਤੁਰਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਨਾਲ ਹਥ-ਬਧੇ ਕੈਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖੜੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਹਨਾਂ ਕੈਦੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਵੀ ਕੱਸੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਭਾਕੂਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਲੁਟ ਲਿਆ, ਕਈ ਆਦਮੀ ਮਾਰ ਦਿਤੇ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਭਾਕੂਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਮਿਲਦੀ ਵੀ ਸੁਣਦੇ ਹੋ।

ਇਹ ਵੀ ਕਦੇ ਸਹਿਕਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮੇ ਸਨ। ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸੁਪਨੇ ਇਹਨਾਂ ਬਾਬਤ ਬਣਾਏ ਸਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਰੀਬ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਤੇ ਚੰਗੇ ਯਾਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਤੇ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਸ਼ਰਮਸਾਰ

ਹੁੰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਵਭੇਰੀ ਸ਼ਰਮ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਸਿਰਫ ਵਾਰਸ ਮੰਗ ਛੱਡਣਾ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਭਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਧਰਮ ਨਿਮਫ਼ਲ ਹਨ ਜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ ਵਧੀਆ ਤਰਬੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਵਰਤਮਾਨ ਨਸਲ ਭਾਵੇਂ ਕੋਢੀ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ, ਅਗਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਡੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਤਰਬੀਅਤ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਚੰਗੀ ਤਰਬੀਅਤ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਹੁਨਰ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਓਸ ਸਾਰੀ ਕੌਮਲਤਾ ਦੀ ਪਰਖ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਐਨੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਮਨੁਖ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਬਣੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਹਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਣ ਦਾ ਚੱਜ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਚੰਗੇ ਕਾਮੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਕੁਰੱਖਤ, ਦੁਖਾਵੇਂ ਤੇ ਮੁਰਮ-ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਬਚੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਗੀਤ, ਮੁਸੱਵਰੀ, ਨਾਚ, ਕਵਿਤਾ, ਭਰਾਮੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੁਨਰ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਕਿ ਵੀਹ ਪੰਝੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੁਨਰ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਣਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਹੋਵੇ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਣੀ ਜਾਏ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਦਸਦੀ। ਕੰਮ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਇਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਦੌਲਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹਦੇ ਭੁੰਘੇ ਭੇਤ ਇਹ ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਦਸਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਿਹਲ ਕਢ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ-ਅਰਾਧਨਾ ਲਈ ਕੁਤਕੁਤਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਪ੍ਰੇਮ-ਅਰਾਧਨਾ ਲਈ ਕੌਮਲ ਹੁਨਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰ ਬਚੇ ਨੂੰ ਸਾਇੰਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਉਹ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਭੇਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕੇ। ਉਹਨੂੰ ਮਨੁਖ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਉਹ

ਆਪਣੇ ਵਰਤਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦਾਂ ਸਮਝ ਸਕੋ। ਧਰਤੀ, ਫੁਲ, ਬੂਝ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਕਿ ਉਹ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ-ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਤਸਵੀਰ ਅਖਾਂ ਅਗੇ ਲਿਆ ਸਕੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਕਰਾਈ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਉਹ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰਹਿ ਸਕੇ।

ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਮਹਾਰਤ ਦੁਆਈ ਜਾਏ, ਤਾਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਖ਼ਾਲ-ਬਣਤਰ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਕਦਰ ਪਾ ਸਕੇ।

ਉਸ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਇਕ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਕਿ ਉਹਦੀ ਰੂਹ ਕੌਮਾਂਤ੍ਰੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪਾਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੇ।

ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਤਾਕਿ ਜਿਸਮ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ, ਉਹਨੂੰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਰਵਾਦਾਰੀ ਤੇ ਜਿਤਣ ਹਾਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਸਕੇ। ਸੈਰ, ਸਫ਼ਰ, ਲੰਮੇ ਦੌਰੇ, ਪਰਬਤਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਤਰਨਾ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਛੁਟੀਆਂ ਮੰਨਾਣੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਰੂਹ ਵਿਚ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਸਾਂਵਾਂਪਨ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਨੋਖੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲਿਆ ਵਸਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਛੱਡਣਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਧਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਵਰਤੋਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਹੁਨਰ, ਤਰਬੀਅਤ ਤੇ ਤਜਰਬਾ ਫੇਡ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਚੰਗੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਾਣ ਦੀ ਸਮਝਾ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰੋ। ਬਚੇ ਦੀ ਸੁਹਣੀ, ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ, ਸੁਚੱਜੀ ਤੇ ਸੁਖਾਵੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀਅਤ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ

ਚੰਗਾ ਭਾਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ। ਇਹੀ ਭਾਗ ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਬਾਕੀ ਦਾ ਭਾਗ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਏਸ ਭਾਗ ਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਆਪਣਾ, ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਏਸ ਭਾਗ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ। ਬਚੇ ਘਰ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਰਦਰਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਪਿਛਾਂਹ ਕਰ ਕੇ ਬਣ ਲੰਘਾ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਘਰ ਹੀ ਈ ਇਹਨਾਂ ਲਈ। ਘਰ ਦਾ ਬਜਟ, ਫੁਟੀਆਂ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਗਰਮੀਆਂ, ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਸਭ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ।

ਬੱਚਾ ਆਦਮੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਬਚੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ। ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਬਚੇ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਦਮੀਅਤ ਉਹਦੇ ਬਚਪਨ ਉੱਤੇ ਉਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬਚਪਨ ਹੋਵੇਗਾ ਓਹੋ ਜਿਹੀ ਆਦਮੀਅਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਏਸ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਚਾਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹਦੇ ਲੋਕ ਜੇਲ੍ਹ-ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੈਦੀ ਨਾ ਹੋਣ, ਇਹਦੇ ਲੋਕ ਸੁਫਲੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸ਼ੋਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਹਰੇਕ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਵਾਰਸ ਬਚੇ ਦੀ ਬਣਾਈ ਤਕਦੀਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਗੁਜ਼ਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਬਚੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ।

ਜਿਸ ਵਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਅੰਦਰ ਮੁਕੰਮਲ ਰਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਰੂਬਰੂ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਅਜੇ ਤਕ ਸਾਡੇ ਮਜ਼੍ਹਬ, ਸਾਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ, ਸਾਡੇ ਦਿਲਾਂ, ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਤੇ ਬੜੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੈ।

ਵਹਿਸ਼ੀ ਤੇ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ਕਿ ਵਹਿਸ਼ੀ ਦੀ ਚੁਲ ਉਹਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੈ, ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਚੁਲ ਦਾ ਵਛਾ

ਭਾਗ ਦੂਜੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਤਸਵੀਰ ਖਿਚ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗੋਂ
ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਖਿਮਾ ਕਰ
ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਚੰਗੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖ
ਸਕਦਾ, ਤੇ ਏਸ ਸੁਪਨੇ ਉਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਭਵਿਖ ਦੋਵੇਂ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ
੧੩-੭-੪੭

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ

ਵਸਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ	੧੭
ਨਾ ਲਾਭ ਤੇ ਨਾ ਹਕੂਮਤ	੨੨
ਲਾਇਕ ਬੱਚੇ	੩੦
ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਅਹਿਮਾਸ਼	੩੭
ਬੱਚਾ ਕਿਉਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?	੪੫
ਆਰੰਭਕ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ	੪੯
ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਹਥ	੫੨
ਕਸੂਰ ਦੀ ਭਾਲ ਗਲਤ ਥਾਵੇਂ	੫੯
ਖੁਸ਼ੀ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ	੬੩
ਅਖਲਾਕੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ	੭੪
ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਵਿਭਵਾਸ ਵਿਚ	੮੦
ਦਬਾਓ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ	੮੮
ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ	੯੭

ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਲਿੰਗ-ਵਿਚਾਰ	੧੦੨
ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ	੧੧੫
ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ	੧੨੩
ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਸਿਖਾਓ	੧੨੬
ਜਸ਼ਬਾਤੀ ਅਮੀਰੀ ਤੇ ਚੰਗਾ ਚਾਲ ਚਲਣ	੧੩੨
ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਚੇ ਉਤੇ ਅਸਰ	੧੩੫
ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ	੧੪੩
ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਇਸ਼ਾਰੇ	੧੪੭
ਸ਼੍ਰੀਰਕ ਬਲ	੧੫੬
ਮਾਪੇ, ਸੰਤਾਨ ਤੇ ਵਿਆਹ	੧੬੨
ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ	੧੬੯
ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ	੧੭੫
ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਫੁਲ	੧੮੩

ਮਨੁਖ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ

ਕਦੇ ਨਾ ਭਰੋ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਲਵੋਗੇ। ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਉਹ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਹੈ ਜਿਦ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ ਪਿਆਰ ਉਗਏ ਹਨ — ਉਹ ਨਰੋਇਆ ਨਿਘ ਜਿਹੜਾ ਦਿਲ ਦੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਅਰੋਗ ਦੋਰਾ ਕਰਾਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਨਾਖੁਸ਼ੀ ਉਹ ਠੰਢਾ ਜਮਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਤੇ ਸੋਜ ਪਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਫੌੜਾ ਉਠਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਉਹ ਮਨ ਦਾ ਸਾਵਾ ਪੀਲਾ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ — ਬੀਮਾਰ ਖਸਲਤ।

[ਬਚੇ

ਬਚੇ ਨਮੂਨੇ ਮੰਗਦੇ ਹਨ — ਏਨੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ।

[ਜੇਬਰਟ

ਜੇ ਮੈਥੋਂ ਕੋਈ ਪੁਛੇ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਲਈ ਅਤਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇਕ ਸਿਫਤ ਕਿਹੜੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਖਾਂਗਾ — ਸਬਰ।

ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਰੋਆਂ ਨਾਲ ਸਬਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਨਤੀ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬਰ। ਉਸਤਾਦਾਂ ਲਈ ਏਨੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਖਾਸ ਲਿਆਕਤਾਂ ਤੇ ਅਕਲਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨੀ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪਹਿਲੇ ਨੇਮਾਂ ਉਤੇ ਸਬਰ ਨਾਲ ਚਲ ਸਕਣ ਦੀ

ਹੈ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਬੋੜੀ ਬੋੜੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ; ਕਦੇ ਇਤਫ਼ਾਕੀਆ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਛਿੱਥਿਆਂ ਨਾ ਪੈਣਾ, ਗਲਤ ਨਿਰਨੇ ਕੀਤੀ ਸੁਧਤਾ ਦੇ ਨਾਪਾਂ ਨਾਲ ਬਚੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਅਕਾਓ ਨਾ। ਜੇ ਨੇਕੀ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਤੇ ਖਿਚਿਆ ਖਿਚਿਆ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ ਬਚੇ ਕੋਲ ਆਵੇ, ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੇ ਐਸ਼ ਪਿਆਰਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ ਆਉਣ, ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਗਈ। ਨੇਕੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਬਚੇ ਨੂੰ ਐਸ਼ ਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਖਿੜਿਆ ਦਿਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

[ਫਿਨੇਲਾਨ

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੰਦੀ, ਪਰ ਹੈ ਇਹ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਚਾ ਏਨਾ ਦੱਸਿਆਂ ਨਹੀਂ ਸਿਖਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਹੁੰਦੇ ਅਮਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ, ਬੋਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ, ਤੇ ਵਾਹ ਪੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਫਾਵ ਤੋਂ ਸਿਖਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਦੇ ਸਨੇਹੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੁਕੰਨੇ ਰਹਿਣ, ਬਚੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਹਰਕਤ ਨਾ ਕਰਨ, ਨਾ ਕੋਝਾ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਣ।

[ਜਿਥ

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਉਹ ਸਾਧਾਰਨ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕਰਨੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਣ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਮਨ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ — ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅਖਲਾਕ ਉੱਤੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਾਏ, ਉਹ ਠੀਕ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਤੇ ਸਹੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕਰਨ। ਇਹ ਅਗਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ।

[ਹੇਅਰ

ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਅਨੇਕਾਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਬੁਢਾਪਾ ਛੇਤੀ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖ ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਉੱਤੇ ਮਲੂਮ ਲਾ ਕੇ

ਸਮੇਂ ਦੇ ਫਟ ਮੇਲ ਚੰਦਾ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਾਪੇ ਫੇਰ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ, ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ, ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਤੇ ਜਿੱਤਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨੀ ਅਪਣੱਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

[ਆਰ. ਪਾਮਰ

ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਫਰਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖਣਾ ਹੈ । ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ, ਤੁਸਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਕੋਈ ਹੋਰ ਦਾਤ ਜਾਂ ਸੁਗਾਤ ਏਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ।

[ਬਕਸਟਨ

ਬੱਚੇ ਬੇਕਾਰ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਏਸ ਲਈ ਵਡੀ ਇਹਤਿਆਤ ਇਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਰੁਬੇਵੇਂ ਵਿਚ ਲਾਈ ਰਖਿਆ ਜਾਏ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇ ।

[ਲਾਕ

ਵਡਿਆਂ ਲਈ ਮਜਬੂਰੀ ਸਤਕਾਰ ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਠੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ । ਜੇ ਬਚੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਰਖ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਾਂਗੇ, ਉਹ ਦਿਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਉਹੀ ਕੁਝ ਸਮਝਣਗੇ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸਦੇ ਹਾਂ ।

[ਬਰਟਰੰਡ ਰਸਲ

ਉਮਰ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਜਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਖੁਬਸੂਰਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਵਡਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੋ ਖੁਬਸੂਰਤੀ ਬਾਤੀਆਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ : ੧. ਸਤਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੁਢਾਪਾ, ੨. ਸ਼ਕਤੀ ਸ਼ਾਲੀ ਸਨਿਮੂ ਜਵਾਨੀ ।

[ਪ੍ਰੀਤ ਲੜੀ

ਸਾਡੇ ਵਾਰਸ

“ਸਿਰਫ ਮਨੁਖੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਚੇ ਰਬ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਵੀ ਭੇਜਦਾ ਹੈ – ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਡੇ ਕਰਨ ਲਈ; ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਕਾਮਤਾ ਦਾ ਸਥਕ ਦੇਣ ਲਈ, ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਹਮਦਰਦੀਆਂ ਤੇ ਪਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨ ਲਈ; ਸਾਡੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਚੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ, ਸਾਡੀਆਂ ਸੁਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਡੇਰੇ ਆਹਰ ਸੌਂਪਣ ਲਈ; ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ਼ਨ ਮੁਖੜੇ, ਪ੍ਰਸੰਨ ਮੁਸਕਰਾਹਟਾਂ, ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਕੋਮਲ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਰੋਣਕ ਲਾਉਣ ਲਈ ।

“ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਪਰਮ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੂਜਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬਚਿਆ ਨਾਲ ਖਿੜਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।”

[ਮੇਰੀ ਹੋਵਿਟ

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ

ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਕਈ ਬੱਚੇ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਗਲ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਬਕ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਬੜੀ ਮੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਹਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਠੀਕ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜਿਹੜੇ ਕਢੇ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ।

ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਔਸਤ ਅਕਲ ਨਾਲੋਂ ਚਾਲੀ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਵਧ ਹੋਵੇ । ਦੂਣੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬੜੇ ਟਾਂਵੇਂ ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਬਹੁਤੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਿਰਫ਼ ਅਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕੇ ।

ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਕ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਖ਼ੁਦ-ਮੁਖਤਾਰੀ

ਲਈ ਇਹ ਬੜਾ ਹਫਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਕਿ ਯੋਗ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਕਈ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੱਚੇ ਮੁਨਾਸਬ ਹਾਲਤ ਦੀ ਅਨਹੋਂਦ ਕਰ ਕੇ ਬੜੇ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਕੌਮੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਾਨ ਨੂੰ ਅਨਗਹਿਲੀ ਵਿਚ ਸੁਟ ਛਡਿਆ ਏਨਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨਾ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣ ਵਿਚ ਹੈ।

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਜਨਮ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਿਰਫ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚੰਗਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਮਾਮੂਲੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਕ ਬੜੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਅਨਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਰਹਿ ਜਾਏਗੀ। ਕਈ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉੱਤੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਬੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਨਕਲ, ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉੱਤੇ ਬੜਾ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸੇ ਲਈ ਅਜ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਏ, ਚੰਗੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਾਲੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਈ ਜਾਏ। ਇਹ ਬੜਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਾਧਨ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਬੜੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਬੜੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਨੇ ਸਿਰਫ ਸ਼ੁਰੂ ਅੱਖਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਕੋਈ ਮਿਡਲ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪਾਸ ਉਸਤਾਦ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਸਾਇੰਸ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਦੀ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਪਹਿਲੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬੱਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਬੁਨਿਆਦ ਨਾਲੋਂ ਤਕੜੀ ਇਮਾਰਤ ਫੇਰ ਕਢੇ ਵੀ ਇਸ ਉੱਤੇ ਉਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਏਸ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਚੇ

ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਬੜੀ ਉਚੀ ਤਾਲੀਮ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਤੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਹਿਰ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਹੀ ਆਦਰਸ਼ਕ ਉਸਤਾਦ ਸਮਝੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਵੀਹ ਵੀਹ ਰੁਪਈਏ ਵਾਲੇ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਉਸਤਾਦ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਟੀਊਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਲਜ ਤੇ ਸਕੂਲ ਵੱਡੇ ਬਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਉਸਤਾਦ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਇਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਕਈ ਸੋਨੇ ਤੇ ਜਵਾਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਮਨ ਢੁੰਢੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕਈ ਪਰਦੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਪਛਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜਿੰਨੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹੋ : “ਹੈ ਤੇ ਕੰਪਾਜ਼ਿਟਰ ਪਰ ਇਹ ਲੇਖਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ —” “ਇਹ ਚਾਰਜਮੈਨ ਆਪਣੇ ਸੁਪ੍ਰੰਟੈਂਡੈਂਟ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸਿਆਣਾ ਹੈ।”

ਇਹ ਸਾਰੇ ਉਹ ਕੀਮਤੀ ਕਾਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲਿਓਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕੀਮਤੀ ਕਿਣਕਾ ਲੱਭ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਸਕਦੇ।

ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਆਮ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ : ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ, ਵਾਕਿਆਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਤਾਕਤ ਤੇ ਵਧੀਆ ਦਲੀਲ ਬਕਤੀ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਗ਼ਲਤ ਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬਹੁਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਾਮੂਲੀ ਜ਼ਹੀਨ ਬਚੇ ਨੂੰ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬਚੇ ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਚੇ ਸਿਹਤਮੰਦ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਡਾਕਟਰ ਮਾਈਲਜ਼ ਨੇ 300 ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਢੂੰਡੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕੀਤਾ । ਡਾਕਟਰ ਮਾਈਲਜ਼ ਦਾ ਸਿਟਾ ਹੈ ਕਿ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੱਚੇ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਡਾਕਟਰ ਮਾਈਲਜ਼ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬਚੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਤੇ ਵਡੇ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਿਲ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਭਰੋਸੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਚੁਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਭਿਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਨਾ ਮੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਉਤਾਵਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਲੋਕ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਸੁਭਾ ਰੁਖਾ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਕਿ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅਸਲੀ ਲਿਆਕਤ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲਭ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕੇ । ਰੁਖੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਲੋਕ ਚਤੁਰ ਭਾਵੇਂ ਹੋਣ, ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਅਭਿਮਾਨ, ਰੁਖਾ-ਪਨ, ਸੈ-ਸ਼ਲਾਘਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਘਾਟ ਵੇਖੋ, ਭਾਵੇਂ ਉੱਥੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਉੱਨਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡ ਕੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੀਕਾਰਡ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ । ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ 200 ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਬੱਚੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦੇ ਲਭੇ ਗਏ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿਸਟਰੀ ਸ਼ੀਟ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਇਹ ਰੀਕਾਰਡ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੇ ਅਮਨ ਫਰਪੂਰ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਦੇ ਸਕੇ ਹਨ; ਉਹ ਬਚੇ ਬੜੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹਨ । ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਨਾ-ਮੁਸ਼ੀ ਤੇ ਮੁਹਤਾਜੀ ਸੀ, ਉਹ ਬਚੇ ਬਹੁਤਾ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਵਧ ਸਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਔਸਤ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਫੇਰ ਵੀ ਚੰਗੇ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਬਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸ ਮਹਿੰਗੀ ਬਰਕਤ ਨੂੰ ਦੁੰਡ ਕੇ ਪ੍ਰਫੁਲਤ ਕਰਨਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ।

ਹਰੇਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਸਿਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਵਸਿਸ਼ਟ ਬੱਚਾ ਲਭ ਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਲਤਨਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜੋ ਖਰਚ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਹ ਅਹਿਸਾਨ ਉਸ ਦੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲਾਭ ਹੈ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ । ਇਹ ਬੱਚੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੀ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਸਮਝੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਣ । ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਹੀਂ । ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਸੋਫਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ, ਸਕੂਲ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ, ਸਕੂਲ ਦੇ ਆਦਰਸ਼, ਸਕੂਲ ਦਾ ਖੇਡ-ਅਖਾੜਾ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਸਿਸ਼ਟ ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਖਿੜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਭਰਵੀਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਅੱਖੇ ਹਿਸਾਬੀ ਸਵਾਲ ਕਢ ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲੋਂ, ਸਿਆਣੀ, ਸੈ-ਸਨਮਾਨ ਭਰੀ, ਸਿਧੀ ਧੋਣ ਵਾਲੀ, ਰੋਬਨ-ਚਸਮ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹਜ਼ਾਰ ਦਰਜੇ ਚੰਗੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ । ਇਹੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਮਨੁਖਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤੇ ਰਬਤਾ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਨਾ ਲਾਡ ਤੇ ਨਾ ਹਕੂਮਤ

ਲਾਡ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਦੋਵੇਂ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਖਰਾਬ ਹਨ

ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚੰਗੇ ਬਚੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਚਾ ਕੁਝ ਬਣਿਆਂ ਨਹੀਂ, ਬੱਚਾ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਬੱਚਾ ਵਿਗੜ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਮਾਪੇ ਆਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਆਵਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਂਦੀਆਂ ਹਨ — ਲਾਡ ਤੇ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨਾ।

ਲਾਡ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ, ਸਦਾ ਉਸ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਬੋਨਾ ਸਿਆਲ ਰਖਣਾ ਕਿ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਤੀਂ ਘਰੀਂ ਸੁਣਾਨਾ, ਜੋ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਿੱਦ ਨਾਲ ਮੰਗੇ ਉਹ ਲਿਆ ਕੇ ਦੇਣਾ, ਹਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਵਰਜ ਦੇਣਾ, ਜਦੋਂ ਲੜ ਕੇ ਆਵੇ, ਦੂਸਰੇ ਘਰ ਉਲਾਂਭਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ,

ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਲੂਮ ਸਮਝਣਾ, ਜਿੰਨਾ ਖਰਚ ਮੰਗੇ ਦੇ ਦੇਣਾ।

ਭੇ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਬਹੁਤਾ ਲਾਭ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵੀ ਬੜੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਚਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਦੀ ਆਸ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੱਚਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰੇ। ਤਾਬ ਨਹੀਂ ਖੇਡਣੀ, ਸਿਨੇਮੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਸੂਰਜ ਭੁਬਦਿਆਂ ਘਰ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਰੰਗ ਮਾਪੇ ਆਖਣ ਉਸੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹੀ ਕਪੜਾ ਖਰੀਦਣਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮਾਪੇ ਚਾਹੁਣ ਉਥੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੁਤਰ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਖਤਮ ਕਰ ਲਈ, ਕਮਾਣ ਵੀ ਲਗ ਪਿਆ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਮਾਪੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਬੜਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬੜੇ ਲਾਭ ਲਭਾਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਜੀਕਰ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਓਕਰ ਹੀ ਪੁਤਰ ਕਰੇ। ਜੇ ਮਾਪੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿਆਲਾਂ ਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਪੁਤਰ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਖਫ਼ਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਫਲਾਣੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗਲਾਂ ਸਾਡੀ ਘਰੋਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਦੋਜ਼ਖ ਬਣਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਤਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਉਤੇ ਹੈ, ਪਿਓ ਵੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮਾਪੇ ਉਹ ਆਸਾਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚੇ ਪੁਰਿਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸੁਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਉਤੇ ਪਏ ਦਿਨ ਬਿਤਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਿਆਣੀ ਮਾਂ ਲਿਖਦੀ ਹੈ :

“ਮੇਰਾ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਚੇ ਘਰ ਖਾਣਾ ਸੀ। ਖਾਣਾ ਮੁਕਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਧੀ ਮੇਲ ਤੋਂ ਉਠ ਗਈ, ਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ (ਮੀਜ਼ਬਾਨ) ਪਲੇਟਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਢੇਤੀ ਕੰਮ ਮੁਕਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ : ‘ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲੀ

ਕਰਨ ਦਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਾਢੇ ਸਤ ਦੀ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ - ਕਾਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।’

‘ਕਾਰ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੋਈ, ਤੇ ਕੁੜੀ ਕੋਲੋਂ ਪਲੇਟਾਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਈ,’ ਮੇਰੀ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ : ‘ਬੜੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਜੈਨੀ ਨੂੰ ਘਰ ਬਿਠਾਈ ਰਖਾਂ। ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੀ ਖੇਡਣ ਦੀ ਉਮਰ ਹੁਣ ਛੇਤੀ ਮੁਕ ਜਾਏਗੀ। ਜਿਸ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਦੇ ਰਖੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਅਜੇ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕੀ ਤੇ ਉਹ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।’

‘ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਯਾਦ ਆਏ। ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਲਾਭ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਿਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖਿਆਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਆਪ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਆਪ ਕਰਨ।’

‘ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸਾਂ, ਮਾਂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਤੇ ਖੋਹਲਣ ਵਾਲੀ ਗੁੱਡੀ ਲੈ ਚੋਣ। ਇਸ ਗੁੱਡੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪੰਜ ਰੁਪਈਏ ਸੀ ਤੇ ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਉਹ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਮਾ ਕੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦੀ ਸਾਂ।’

‘ਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ, ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ : ‘ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਿੰਬੂ, ਖੰਡ ਤੇ ਬਰਫ਼ ਹੁਧਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਖੋਹਲ ਲੈ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਮੋੜਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।’

‘ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਹਫ਼ਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵੀ ਚੋ ਦਿਤੀ ਤੇ ਉਹ ਮੋਹਨੀ ਗੁੱਡੀ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲਈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਢੇਢਾ ਸੁਆਦ ਜਿਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਸਟੈਂਡ ਖੋਲ੍ਹੀ ਰਖਿਆ

ਤੇ ਦੂਜੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਮੈਂ ਇਕ ਟੋਕਰੀ ਮਾਂ ਜੀ ਲਈ
ਖਰੀਦੀ ।

“ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਐਕਟਰੈਸ ਬਣਾਂਗੀ ।
ਮੈਂ ਮਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਸਤਾਦ ਕੋਲੋਂ ਸਬਕ ਲੈ
ਦੇਣ ।”

‘ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਤੇ ਮੇਰਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ : ਕਿ ਇਹ ਸਬਕ
ਤੇਰੀ ਤਾਲੀਮ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ । ਅਸੀਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ
ਸਬਕਾਂ ਦਾ ਖਰਚ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ – ਫੇਰ ਤੂੰ ਆਪੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੀਂ ।’

‘ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ! ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਮੈਂ ਬੋਲਣ, ਤੁਰਨ ਤੇ ਬਹਿਣ ਦਾ
ਹੁਨਰ ਸਿਖਦੀ ਰਹੀ । ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਮੈਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਛੇਤੀ ਸਿਖ
ਲਿਆ ਸੀ । ਹੋਰ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਖਰਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹੀ ਤਰੀਕਾ
ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਜੋ ਸਿਖਿਆ ਸੀ, ਸਿਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਆਂ । ਇਕ ਨੇੜੇ
ਦੇ ਯਤੀਮ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਜਮਾਤ ਲੈ ਲਈ । ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ
ਲੈਕਚਰ ਤੇ ਛੇ ਰੁਪਈਏ ।

“ਮਾਂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕਪੜੇ ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ
ਉਹ ਫ਼ੈਸ਼ਨ ਤੇ ਕਪੜੇ ਬਾਬਤ ਮੇਰਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਆਖਰੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ।
ਉਹਨਾਂ ਕਦੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਥੱਪੀ । ਉਹ ਸਮਝਾ
ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫੁਲਾਣਾ ਕਪੜਾ ਸੁਹਣਾ ਭਾਵੇਂ ਹੈ, ਪਰ ਹੰਢਣ ਨਹੀਂ
ਲਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਚਿੱਟੀ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਫੁਲਾਂ
ਵਾਲਾ ਕਪੜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਹੋ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ।
ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਹੋ ਹੀ ਖਰੀਦਿਆ । ਏੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਉਹ
ਫੁਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਏ, ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬੜੀ ਕੱਢੀ ਗੁਲਾਬੀ ਭਾਅ ਮਾਰਨ ਲਗ
ਪਈ । ਇਕ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਪਾਰਟੀ ਲਈ
ਡਰੈਸ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸ਼ਨੇਬਲ ਦਿਸਣਾ
ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਚੋਣ ਬਾਬਤ ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ :

‘ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਏ, ਸੁਆ ਲੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਟ ਪੈ ਜਾਣਗੇ, ਤੇ
ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਲ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਮੀਂਹ
ਕਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਤੇ ਜੇ ਇਹ ਇਕੋ ਰਾਤ ਵਿਚ

ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਐਲਾ ਦੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਪਾਰਟੀ ਉਤੇ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕੇਂਗੀ ।’

‘ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਚੋਣ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ । ਮੀਂਹ ਵੀ ਵਰ੍ਹਾ ਪਿਆ । ਜੀਕਰ ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ, ਓਕਰ ਹੀ ਹੋਇਆ – ਮੈਂ ਪਾਰਟੀ ਉਤੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕੀ । ਨਾ ਮਾਂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਗੁਸੇ ਹੋਏ ਤੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਤਰਸ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ।’

‘ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਡੀ ਹੋ ਗਈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਕਪੜੇ ਆਪ ਖਰੀਦਣ ਲਗ ਪਈ, ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਈਸਟਰ ਦੀਆਂ ਛੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਈ । ਮੇਰਾ ਸ਼ੋਕ ਫੜਕੀਲੇ ਸਟਾਈਲ ਦਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਬਰਾਉਨ ਤੇ ਕਾਲਾ ਸੂਟ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਤੇ ਨਾਰੰਗੀ ਬਲੋਜ਼, ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੀਲੀ ਟੋਪੀ, ਗਲ ਵਿਚ ਨੀਲੀ ਨਕਟਾਈ ਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਮਾਂ ਜੀ ਬੀਮਾਰ ਸਨ, ਮੈਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ, ਪਰ ਆਖਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ।

‘ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਮਰਯਾਦਾ ਬੜੀ ਸਖਤ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼੍ਰੋ-ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋ-ਕਾਬੂ ਹੀ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ । ਮਾਂ ਜੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਸਮਝਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ । ਅਸੀਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਇਹ ਕਰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਹਕੂਮਤ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਖਾਣੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕਰਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁਆਈ ਗਈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਤਦ ਸੀ ਜੇ ਪਹਿਲੀ ਮੁਕਾ ਲਈ ਜਾਏ । ਮੈਨੂੰ ਫੁੱਖ ਹੀ ਢੇਨੀ ਲਗਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮੋੜ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸਕਦੀ ।

‘ਜਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਮੈਂ ਗਈ ਹੋਵਾਂ, ਜੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਚਿਰ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਸਾਂ, ਸਿਰਫ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ । ਆਮ ਤੌਰ ਉਤੇ ਮੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਕੰਮ ਜਾਪਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਮੈਂ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਘਰ ਮੁੜ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਸਾਂ ।

‘ਮਾਂ ਜੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਦਲੇਰ ਹੋਵਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਉਹ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਾਂਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਹੋਵਾਂ ।

ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕੋਲੋਂ ਬੜਾ ਡਰ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਤਾਰੀ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਮੈਨੂੰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਮੇਰੇ ਲਕ ਨਾਲ ਰਸਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਠੋਹਲ ਦਿਤਾ, ਕਈ ਦਿਨ ਮੈਂ ਰਸੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਤਰਨਾ ਸਿਖਦੀ ਰਹੀ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਰਸੇ ਦੀ ਗੰਢ ਜਾਣ ਕੇ ਬੜੀ ਪੋਲੀ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪੀਂ ਤਰਨਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਪਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਕੋਲੋਂ ਡਰਦੀ ਨਹੀਂ।

“ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਗਈ, ਉਦੋਂ ਮਾਂ ਜੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ : ਹੁਣ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਖਰਚ ਆਪ ਸੰਭਾਲਣ ਜੋਗੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈਂ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਖੁਰਾਕ, ਤੇ ਧੁਲਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ। ਪਰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਫ਼ੀਸ, ਕਪੜੇ, ਡਾਕਟਰ, ਡੈਂਟਿਸਟ ਦਾ ਬਿਲ, ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਖਰਚ, ਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਕੈਂਪ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸਬਕਾਂ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਕਲ ਮੈਂ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਐਕਾਊਂਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਆਂਗਾ, ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਸਿਖਾ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਹਿਸਾਬ ਕੀਕਰ ਰਖੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਖਰਚ ਦਾ ਬਜਟ ਕੀਕਰ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ।

“ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਓਹ ! ਆਪਣੇ ਚੈਕ ਆਪ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹਲੂਣਾ। ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਬੁਣ ਬੁਣੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨਵੀਂ ਗੁਰਗਾਬੀ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਮੈਂ ਸਿਨੇਮਾ ਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਾਂਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਵਲੋਂ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਬਿਲ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਔਖੀ ਹੋਈ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਰਜ਼ਾਈ ਕਦੇ ਨਾ ਬਣੀ। ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਹੁਦਾਰ ਹਿਸਾਬ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਅਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਬਿਲ ਗੁਨਾਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

“ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਣੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਪਾਸ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਇਕ ਕੈਂਪ ਦੀ ਕੌਂਸਲਰ ਬਣ ਗਈ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ

ਇਕ ਸਥਾਨਕ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ।
ਦੋ ਹੁਨਾਲੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ
ਚੋਖਾ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਕੰਮ
ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ।

“ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸਾਂ, ਮਾਂ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿਆ ਦੇ
ਦਿਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮੋਟਰ ਚਲਾ ਲਿਆ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ
ਕਰਦੀ ਸਾਂ, ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਮੈਨੂੰ ਭਾਰੂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਂ
ਜੀ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ
ਗਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਉਹ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਰਖ ਸਕਦੇ— ਜਾਂ ਕਾਰ
ਛੱਡਣੀ ਪਵੇਗੀ, ਤੇ ਜਾਂ ਨੌਕਰਾਨੀ। ਮੇਰੀ ਫ਼ੈਣ ਤੇ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਿਆ
ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਨੌਕਰਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੇ, ਜੇ ਕਾਰ ਰਖ ਲਈ ਜਾਏ।
ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਅਸੀਂ ਨੌਕਰਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਕਾਰ ਦਾ ਸੁਆਦ
ਲਿਆ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਂਹ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ
ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਾਰ ਰਖਣ ਨਾਲੋਂ
ਪਾਰਟੀਆਂ, ਪਿਕਨਿਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜਾਣਾ ਵਧੇਰੇ
ਚੰਗਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਤੇ ਅਸੀਂ
ਕਿਤੇ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਸਕਦੀਆਂ। ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਪਰਖ ਇਸ ਉਮਰ
ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

“ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਲ ਤਕਦੀ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ
ਡਿਸਿਪਲਨ (ਮਰਯਾਦਾ) ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਕੋਈ
ਵਡੀ ਤੋਂ ਵਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਆ ਜਾਏ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਡਰ ਨਹੀਂ
ਆਉਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਲਭ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਤੇ ਮੇਰਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੰਮ ਲਭ ਸਕਦੀ
ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਮੌਕੇ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਗਈ ਹੈ।

“ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਜੀ ਕੋਲ ਬਹੁਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ,
ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਸੀ।

“ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ
ਤਿੰਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਜੀ ਦੇ ਸਿਸਟਮ ਉੱਤੇ ਪਾਲ ਰਹੀ ਹਾਂ।”

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਕਮਾਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅੱਠ ਮੈਂਬਰ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਸੱਤਰ ਸੱਤਰ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਾਲੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਹੜਾ ਵਾਧਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਖੜਾ ਬਹੁਮੁਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕਮਾਈ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਨ, ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜੀ ਚਾਹੇ ਬਚੇ ਆਪਣੀ ਸੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ, ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੌਕੇ ਉਤੇ ਚੰਗਾ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ।

ਰਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਬਚੇ ਸੰਭਾਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ, ਸੈਂ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਸਮਝਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਚੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕੱਲਿਆਂ ਫਿਰਨ ਤੁਰਨ, ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਵਸਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਨਾ ਲਾਡ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਨਾ ਹਕੂਮਤ। ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਤਕੜਿਆਂ ਕਰਨਾ ਤਰਬੀਅਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਰਖਣਾ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਂਦਾ। ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਾਣਾ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਨੋਰਥ ਇਹੋ ਹੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਮਲ ਆਪਣੇ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਚੰਗੇ ਹੋਣ।

ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਹੀ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਹੁਸਨ ਹੈ, ਤੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਬੇ-ਲਚਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਕੇ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਬੇ-ਵਜੂਦ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੇ ਰਾਏ ਦੀਆਂ ਸੀਵਨ-ਚਿੰਣਗਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਲਾਇਕ ਬਚੇ

ਕਿਸੇ ਮਨੁਖ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਸੱਲੀ ਉਸ ਦਾ ਲਾਇਕ ਬੱਚਾ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤਿਆਂ ਵੀ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਸਿਵਾਇ ਨਸਲੀ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਭੇ ਤੋਂ ਵਭੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ। ਸਗੋਂ ਹਰੇਕ ਮਨੁਖ-ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਨੇਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗਿਰਜੇ, ਮੰਦਰ, ਮਕਬਰੇ ਤੇ ਯਾਦਾਂ-ਸਭ ਨੂੰ ਹਸਤੀ ਦੇ ਵਰਕੇ ਤੋਂ ਮਿਟਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਚੰਗੇਰੀ ਨਸਲ ਇਸ ਦੀ ਇਕੋ ਲਗਨ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਛਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ, ਪੰਛੀਆਂ, ਮਨੁਖਾਂ ਸਭ ਦੀ ਨਸਲੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਗਰਦਸ਼ ਕਰਦੇ ਆਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਕੁਦਰਤ ਵਾਂਗ ਮਨੁਖ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਤਾਂਘੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਗ ਭਗ ਸਾਰੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਲਈ ਖਹੁਤ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਉਨਤ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਲਾਇਕ ਬਣ ਰਹੇ ਜਾਂ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਨੂੰ ਕਿੰਨ੍ਹਾ

ਗਲਾਂ ਨੇ ਮਦਦ ਦਿਤੀ ਹੈ ।

ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਇਸ ਪੜਤਾਲ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ੯੦ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਲਾਇਕ ਬਚੇ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਇਕ ਬਣਾਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਨੋਹੀ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਭੈਣ, ਭਰਾ, ਜਾਂ ਦੋਸਤ ਭੁੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਸਨੋਹੀ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਨੂੰ ਟੁੰਬੇ; ਉਸ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰੇ, ਉਸ ਦਾ, ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਦੋਹਾਂ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ, ਦਿਲ ਵਧਾਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਉਨਤੀ ਦਾ ਨਾਪ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਉਸ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਪੋਰਟਾਂ ਵੇਖੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕੇ ਪਰ ਸਭ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਉਸ ਲਈ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਰਖੇ ।

ਬਹੁਤੇ ਮਾਪੇ ਇਹੀ ਉਮੈਦ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ੀਸਾਂ ਢੇਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਕੂਲ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲਾਇਕ ਬਣਾਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ । ਪਰ ਕੋਈ ਸਕੂਲ, ਬਚੇ ਦੇ ਸਨੋਹੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਉਦੇਚਾ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ । ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਦਰਜਾ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਬਚੇ ਬਿਨਾਂ ਸਨੋਹੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਵੀ ਲੈ ਸਕਣ; ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੁਲ ਪੁਆਣ ਵਾਲੀ ਲਿਆਕਤ ਲਈ ਕਿਸੇ ਸਨੋਹੀ ਦੀ ਸਦਾ ਜਾਗਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ ।

ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ, ਮਾਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾ, ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗਲ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਕ ਧਿਰ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਵਿਚ ਬਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਢੇਂਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ, ਤੇ ਓੜਕ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਾਯੂਸੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਬਚੇ ਦੇ ਸਨੋਹੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਜਾਂ ਉਦਾਸ, ਉਸ ਦੇ ਖਾਸ ਸ਼ੌਕ ਕੀ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਾ

ਹੈ, ਉਸ ਸਿਆਣਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾਣ ਵਿਚ ਕੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਫੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਉਮਰ ਤੋਂ ਗਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀ ਪੈਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਕਈ ਮਾਪੇ ਇਸ ਗ਼ਲਤ-ਫ਼ਹਿਮੀ ਨੂੰ ਅਨਜਾਣੇ ਵਧਾਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਈਰਖਾਆਂ ਦਾ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਿਤਕਰੇ ਨਾਲ ਆਪ ਈਰਖਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਫੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਸਲੂਕ ਤੋਂ ਸਦਾ ਨਿਰਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਮਰਨ-ਮਨਸੂਬੇ ਬਣਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੁਪ ਚੁਪਾਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਬਚੇ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨਾਲ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਸਕੂਲੋਂ ਰੀਪੋਰਟ ਆਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਨਿਕੀ ਗਲ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ। ਜੇ ਉਹ ਰੀਪੋਰਟ ਖਰਾਬ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਨਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮਦਦ ਭੇਟ ਕਰਨੀ, ਉਸ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹਰ ਸੰਭਵ ਉਪਾ ਸੋਚਣਾ।

ਮਾਪੇ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਜੋ ਮਿਲਵਰਤ ਕੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਭਵਿਖ ਬਣਾਨ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬੜੀ ਵਧ ਜਾਏ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਚੰਗਾ, ਮੰਦਾ, ਮੁਨਸਿਫ਼ ਜਾਂ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ ਹੋਣਾ, ਲੜਾਈ ਪਸੰਦ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਅਮਨ ਪਸੰਦ ਹੋਣਾ ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਉੱਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨਿਰਭਰ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਮਾਪੇ ਗ਼ਲਤੀ ਉੱਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਹਰ ਅਉਗੁਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸਤਾਦਾਂ ਉੱਤੇ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਸੁਰਖਰੂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਚੇ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਛੇ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਾਪਿਆਂ ਸਿਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਘਟਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ

ਚਾਹੀਦੀ।

ਬਚੇ ਲਾਇਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਵਿਗੜਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਬੇ-ਧਿਆਨੀ ਨਾਲ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਬੋਰਡਿੰਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਣ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲਣ, ਉਸਤਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਲਾਂ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਨ। ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਕਦੇ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਜਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਬੜਾ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ।

ਗਲ ਕੀ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਬਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਘਰ ਬੁਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਜਾਪਣ ਦੇ, ਸਭ ਗਲਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਦੇ ਖੇਡਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਛੁਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿਨੇਮਾ ਜਾਂ ਪਿਕ-ਨਿਕ ਉਤੇ ਜਾਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਰੋਟੀ ਉਤੇ ਬੁਲਾਣਾ ਤੇ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਬਚੇ ਚੰਗੇ ਬਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਬਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨਹੀਂ ਸਿਖਿਆ। ਖ਼ਰਾਬ ਬਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਸਕਦੀ।

ਲਾਇਕ ਬਚੇ ਬਣਾਨ ਲਈ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ, ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਨੇ ਮਿਹਣੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਰਮਾਣਾ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਜੁਰਮ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨੀ ਬੇਸ਼ਰਮੀ, ਢੀਠਤਾਈ ਤੇ ਬੇ-ਅਬਰੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਭ ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ — ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦਿਤੀਆਂ, ਬਿਡਕਿਆ, ਬਾਤਿਆ ਤੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਾਇਆ ਤੇ ਤਾਨੇ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਹਿਲੂ ਵਿਚ ਮਾਂਵਾਂ ਬਹੁਤ ਕਸੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। “ਮਾਂ

ਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਿਓਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲਾਂ” ਆਖ ਕੇ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਘਿਓਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲਾਂ ਨੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੋਣਹਾਰ ਜਿੰਦਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਵਿਸ ਰਲਾਇਆ ਹੈ।

ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲਾਇਕ ਐਂਜੀਨੀਅਰ, ਲਿਖਾਰੀ, ਸਾਇੰਟਿਸਟ, ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਕਲਾਕਾਰ, ਗਵੱਈਏ ਉਹਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਹੋਣਹਾਰ ਜਾਪੇ ਸਨ।

ਪਰ ਸਾਰੇ ਲਾਇਕ ਬਚੇ ਲਾਇਕ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸਤਾਦ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਹੁੰਦੇ — ਤੇ ਉਹ ਲਾਇਕ ਆਦਮੀ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁੰਬਲਦਾਰ ਆਦਮੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਖਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਬਚੇ ਨਾਲ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਫ਼ਰਜ਼ ਪੂਰੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਬਚੇ ਦੀ ਜਮਾਂਦਰੂ ਲਿਆਕਤ ਉਹਦੇ ਲਈ ਨਿਆਮਤ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਮਾਇਆ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਕਿਸੇ ਗਲ ਵਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਹ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਬਚੇ ਅਨਗਹਿਲੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਘਰ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਖਾਸ ਰੋਸ਼ਨ-ਦਿਮਾਗੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਸੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਖਾਸ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੱਚਾ ਸਾਧਾਰਨ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਪਲ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਸਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੱਸਾ ਜਿੰਨਾ ਲੰਮਾ ਉਹ ਚਾਹੇ ਕਰ ਦਿਓ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦਿਓ — ਜਿਹੜੇ ਕਪੜੇ ਉਹ ਚਾਹੇ ਉਹ ਪਹਿਨਣ ਦਿਓ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾਨ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨਾ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕੇ, ਤਦ ਵੀ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸਾਮਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਇਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਗਾਲ੍ਹ ਨਾ ਕੱਢੋ, ਨਾ ਇਸ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰੋ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਬਚੇ ਬਹੁਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਜਾਂ ਫ਼ਜ਼ੂਲ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਖੁਲ੍ਹ ਮੰਕਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਲਈ

ਸਾਮਾਨ। ਜਾਇਜ਼ ਹੋਸਲਾ ਵਧਾਣ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਇਹ ਬਚੇ ਨਹੀਂ ਚਾਂਹਓ ਹੁੰਦੇ, ਨਾ ਇਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੀ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਵਿਖਾਲਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਣਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਨੇਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੁੰਦੇ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲਿਆਕਤ ਦੇ ਮੁਨਾਰੇ ਵੇਸ ਲਈ ਘਟ ਹਨ ਕਿ ਏਥੇ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਆਦਰ ਨਹੀਂ, ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹਾ ਦੁਆਲਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਅਕਾਸ਼ ਹੈ।

ਲਾਇਕ ਆਦਮੀ ਅਮੀਰ ਘਰਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਏਨੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਜਿੰਨੀ ਵਿਚ ਅਧ-ਫ਼ਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ; ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਅਮੀਰ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਫ਼ਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਬਚੇ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਬਹੁਤੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫ਼ਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਬੌੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਰਯਾਦਾ ਬੇਲਚਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜ਼ਾਹਿਰਦਾਰੀ ਦਾ ਟੈਕਸ ਬਹੁਤ ਬੌੜਾ ਡਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ “ਆਇਆ”, ਨੌਕਰ, ਘਰ ਦੇ ਅਖ਼ਲਾਕ, ਆਏ ਗਏ ਦੇ ਅਖ਼ਲਾਕ, ਸ਼ਾਨਦਾਨ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਦੇ ਗੌਰਖ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਵੀ ਅਮੀਰ ਘਰਾਣਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਖ਼ਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰਵਈਏ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਆਸਾਂ ਬਚੇ ਉਤੇ ਬੌੜਾ ਬੰਬ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫ਼ਰੀਬ ਬੱਚੇ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਕੇਦਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਧੁਪੇ ਫਿਰਨ, ਕਪੜੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਮੈਲੇ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਗਲੀ ਵਿਚ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਖੜੋਤੇ ਹੋਣ, ਬਾਜ਼ਰ ਵਿਚ ਖਾਂਦੇ ਲੰਘਦੇ ਹੋਣ, ਫੁੰਜੇ ਖੈਠੇ ਹੋਣ, — ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੇਲੋੜਾ ਫ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਅਮੀਰ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਤੇ ਤੋਲੀ ਹੋਈ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਉਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਅਮੀਰ ਹਨ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ

ਕਈ ਸਾਥੀ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹਲਕੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਹਨ। ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇ। ਬਚੇ ਦੇ ਗਰੀਬ ਹਾਣੀ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਨੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਈਮ ਮਿਨਿਸਟਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ, ਕਾਇਆਂ ਪਲਟ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰ, ਗਵੱਏ, ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾਨ ਵਾਲੇ ਐਂਜੀਨੀਅਰ ਇਹਨਾਂ ਖਾਸ ਲਾਇਕ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਆਪਣੀ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਨ ਨੂੰ ਬੇ-ਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਨਾ ਵਰਤੋ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤਕ ਉਹੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਿਓ, ਜੋ ਵਡਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿੰਨੇ ਲਿੰਕਨ, ਕਿੰਨੇ ਐਡੀਸਨ, ਕਿੰਨੇ ਲੰਨਿਨ, ਕਿੰਨੇ ਮਾਰਕਸ ਤੁਹਾਡੇ ਗਲਤ ਸਲੂਕ ਨੇ ਬਣਦੇ ਬਣਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦਿਭੇ ਹਨ, ਕਿੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਥਾਂ ਤਖ਼ਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕਿੰਨੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ੋਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫੇਜੇ ਗਏ ਹਨ! ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਣੀਦਾਰ ਸ਼ਕਰ ਤੇ ਕਾਲੀ ਚੀੜੀ, ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਜੜਦੀ ਚਿਕੜੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਬੰਨੇ ਜਿੰਨੇ ਵਧ ਘਟ ਸੇਕ ਦਾ ਹੀ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ — ਪਤ ਚੜ੍ਹ ਗਈ, ਕੱਚੀ ਰਹਿ ਗਈ ਜਾਂ ਉੱਬਲ ਭੁਲੁ ਕੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਪੈ ਗਈ।

1

੨1

੩੬

ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ

ਜੇ ਅਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਬੇ-ਲਿਹਾਜ਼ ਜਿਹੀ ਬਾਤੀ ਮਾਟੀਏ, ਤਾਂ ਸਿਵਾਇ ਕਿਸੇ ਟਾਵੇਂ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਹੈਟਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਗੁਨਾਹ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਅਸਾਂ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਜਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ : ਚੋਰੀ, ਲਿੰਗ-ਅਖਲਾਕ ਦਾ ਮਾੜਾ ਮੋਟਾ ਉਲੰਘਣ, ਉਕਸਾਉ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੌਕ, ਉਕਸਾਉ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਖਣ ਦੀ ਚਾਹ, ਬੁਠ, ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ, ਮੂਰਖਤਾ, ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਲਿੰਗ ਨਾਲ ਦਿਲ-ਲਗੀ, ਚੋਰੀ ਖਤ ਲਿਖਣੇ, ਭੇਤ ਰਖਣੇ ਆਦਿ ।

ਇਹ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਬੜੇ ਸਾਊ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਤੀਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਊ ਹੋਣ ਤੇ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਰਾਣਾ ਚਾਹਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਸੋਚਣ, ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਾਣ ਦੇ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਬਾਲਗ਼ ਬਣ ਸਕੀ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਫ਼ਸੋਸ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀਆਂ ਕੋਈ ਕੋਈ

ਫੈੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਉੱਘੜ ਵੀ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਐਸੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ। ਜੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਭੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਸਾਉ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਨਮੋਸ਼ੀ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਨਾਕਾਰੇ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਖੁਦ-ਕੁਝੀ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਓਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ, ਸਿਰਫ ਖਾਹਿਸ਼ ਹੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਰ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਏਥੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਂਗਾ।

ਮੈਂਕੇ ਤਾਂ ਕਈ ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਕੁੜਮਾਈ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਮੇਰੀ ਮੰਗੋਤਰ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਨਕਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਾਂ। ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨਾਇਆ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਸੌਲਾਂ ਦੀ। ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਠੀਕ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫੜੀ ਗਈ, ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਮੰਗੋਤਰ ਦੇ ਨਾਨਕਿਆਂ ਨੇ ਬੜਾ ਸਖ਼ਤ ਅਲਾਂਭਾ ਦਿਤਾ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋਣ ਹਾਕੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਬੱਜਰ ਗੁਨਾਹ ਦੀ ਪੁਛ ਗਿਛ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ, ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਵੀ ਇਹੋ ਸੋਚਦੀ ਸੀ। ਉਧਰ ਮੇਰੀ ਮੰਗੋਤਰ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣਿਆਂ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਧੀ, ਉਹ ਰੋਂਦੀ ਰਹੀ, ਇਸ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਕਿ ਉਹਦੇ ਮਾਮਾ ਜੀ ਉਹਨੂੰ ਬੜੀ ਭੈੜੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਸੋਚਦੇ ਹੋਣਗੇ ਇਹਨੂੰ ਅਗੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮੰਗੋਤਰ ਦੇ ਖਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਚੂੰਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਹਮਰਾਜ਼ ਬਣ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਖਾਹਿਸ਼ ਉਠਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਈਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਗਲਾਂ ਕਦਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬਚਪਨ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਬੇਫ਼ਿਕਰੀ ਦੀ ਉਮਰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਓਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਦਿਲ 'ਚੋਂ

ਉਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਮਰ ਚਿੰਤਾਆਂ, ਡਰਾਂ ਤੇ ਨਮੋਈਆਂ ਦੇ ਸਹਿਮਾਂ ਨਾਲ ਡਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਐਡਾ ਮਾੜਾ ਨਮੂਨਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ — ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਸੋਚੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਐਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜੇਡੀਆਂ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਅਨੀਂਦਿਆਂ ਰਾਤਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਡੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਵਾਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਘਾਹ ਬਰੂਟ ਉਗ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਮੀਰ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਬੌਤਾ ਤੇ ਕੱਲਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ। ਇਹ ਕੋਈ ਖਤਰਨਾਕ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਘਾਹ ਬਰੂਟ ਦੀ ਗੋਡੀ ਕਰ ਫੜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਅਸਲੀ ਫਸਲ ਨਾਲੋਂ ਘਾਹ ਉਚਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੈਲੀਆਂ ਚੋਂ ਪੰਡਾਂ ਮੂੰਹੀਂ ਘਾਹ ਗੋਡ ਕੀ ਕਢਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀਂ ਫਸਲ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਆਈ, ਮੈਂ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਏ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਚਿੰਤਾਆਂ ਤੇ ਗੁਨਾਹ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰਖਾਂਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਹਿਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਆਲ ਕਈ ਸਨੋਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹਦਾ ਹਾਂ।

ਬੱਚਾ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਨੇਰ ਆ ਗਿਆ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਨਾ ਬਹੁਤੇ ਲਜਿਤ ਹੋਵੋ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੋ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਾ ਕਰਾਓ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਵਡਾ ਗੁਨਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜਾਂ ਧਾਰਮਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਖੜੋ ਕੇ ਪਸਚਾਤਾਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ, ਇਸ ਪਸਚਾਤਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪਹਿਲੋਂ ਇਹ ਸੋਚੋ ਕਿ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਨੇ ਇਸ ਚੋਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਤਾਂ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਵੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਬਚੇ ਦੀ ਕੋਈ ਰੀਬ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਲੀ ਅਸਮੂਥਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਰੀਬ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਓ। ਬਚਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਛੁਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਬਚੇ ਵੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਚੋਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਮਾਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂੰਹ-ਮੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਉਹਦਾ ਦਿਲ ਚੋਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਖਾ ਕੇ ਫੇਰ ਦਸ ਦੇਂਦਾ ਹੈ — ਪਰ ਖਾਂਦਾ ਚੋਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਆਦਤ ਫੇਰ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਵੀ ਰਹੇ, ਓਦੋਂ ਵੀ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਚੋਰੀ ਚੀਜ਼ ਖਾ ਕੇ ਵਧੇਰੀ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਚੋਰੀ ਕਰੇ, ਉਸ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੋ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਕ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਚਮੜੇ ਦਾ ਬਟੂਆ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੋਂ ਆਪਣਾ ਨਿੱਕੜ ਸੁੱਕੜ ਪਾਂਦਾ, ਫੇਰ ਉਸ ਨੇ ਮਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਪਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਉਹ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਟੂਏ ਵਿਚ ਰੁਪਏ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਦਾ ਜੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਟੂਏ ਵਿਚ ਵੀ ਰੁਪਏ ਹੋਣ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਏ ਨੌਟ ਲੱਭ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਇਕ ਆਪਣੇ ਬਟੂਏ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ। ਇਹ ਨੌਟ ਸਨ ਵੀ ਕਿਸੇ ਘਰ ਆਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੇ।

ਜੇ ਇਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਕੋਲੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਇਹ ਬੱਚਾ ਅਗੋਂ ਲਈ ਚੋਰ ਬਣ ਜਾਏਗਾ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਇਹ ਚੋਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਾਂ ਇਸ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਬੜੀ ਲੱਜਿਤ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਹਸ ਛਡਿਆ। ਬਚੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਬਟੂਆ ਰੁਪਈਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇਣ ਲਈ ਆਖਿਆ — ਉਹ ਜਾਣੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਆਚ ਵੀ ਜਾਏ। ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ

ਸਮਝਾਇਆ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਚੁਕਿਆ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਖਿਆਲ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ — ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ । ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਦਾ, ਉਹ ਘਰੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ — ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ, ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਜਾਂ ਰੇਲ ਦੀ ਟਿਕਟ ਨਾ ਲੈ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੁੰਦੀ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉੱਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ।

ਦੋ ਬਿਲਕੁਲ ਮਾਸੂਮ ਬਚੇ ਕਿਸੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਲਿੰਗ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ — ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹਥ ਮਲ ਮਲ ਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕਲਜੁਗ ਆਇਆ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਤੇ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਬਚੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਜਿਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਤੇ ਕਈ ਬਚੇ ਜਿਸ ਗਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਲੀਲ ਦਿਤਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਰਜਿਆ ਜਾਏ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਉਹ ਮੁੜ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ । ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਹੈ । ਕਈ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੰਨੇ ਲਿੰਗ-ਖਿਆਲ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਆਏ ਹਨ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਬੇ-ਪਰਵਾਹੀ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ ।

ਜੇ ਬਚੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਣ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖਿਡਾਓ — ਅਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖੋ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਹਠਕਤਾਂ ਦੀ ਇਹਤਿਆਤ ਰਖੋ । ਅੱਸੀ ਛੀ ਸਦੀ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ੋਖ-ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਬੇ-ਅਹਿਤਿਆਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਾਪੇ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਬੱਚੇ ਸੌਂ ਗਏ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਸੂਮ ਹਨ । ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬਚੇ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿੰਗ-ਰੁਚੀਆਂ ਬੇ-ਅਹਿਤਿਆਤੀ ਨਾਲ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗਲ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਬੱਚੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਨਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ।

ਲੜਕਾ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਦਾ ਹੈ । ਲੜਕੀ ਕੋਈ ਐਸੀ ਹਰਕਤ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਕੋਈ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ ਟੁਟ ਪਿਆ । ਮਾਪੇ ਪਹਿਲੋਂ

ਸਾਰੀ ਗਲ ਨੂੰ ਆਪ ਵਿਚਾਰਨ — ਜੇ ਬਚੇ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਇਸ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ ਦਸ ਦੇਣ। ਪਰ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾਣ ਦੀ ਸਖਤ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾ ਕਰਨ। ਆਖ਼ਰ ਕਿਸੇ ਗਲ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀ। ਸਿਆਣੇ ਮਾਪੇ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਹਰ ਉਲਝਣ ਸੁਲਝਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਬਚੇ ਕਦਾਚਿਤ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜੇ ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੀ ਧਿੰ-ਗੋਜ਼ੋਰੀ, ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਤੇ ਸਾਹ ਸੁਕਾਣ ਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੇ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਫਲ ਨਾ ਬਣਾ ਦੇਣ।

ਹਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਬਚੇ ਦਾ ਸੁਭਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਵੀਂ ਗਲ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਚਲਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਹਥ ਦੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਬਚੇ ਵੇਖ ਵੇਖੀ ਆਪਣੇ ਲਿੰਗ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਜਾਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਮਨ ਆਇਆ ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਵਿਚ ਅਜੇ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੁੰਦਾ — ਪਰ ਜੇ ਉਸਤਾਦ ਜਾਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਗ਼ਲਤ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਣ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਫ਼ੀਆ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਰਦ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬਣਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਵਿਆਹ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੋ।

ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਮਾਪਿਆਂ, ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਝੋਤੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੋਈ ਰੁਅਬ ਜਾਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਵਫ਼ਾ ਬੜੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਿਆਣੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਉਹ, ਆਪਣਾ ਯੋਗ ਸਾਥੀ ਲਭ ਸਕਣ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਦ ਚਲਣੀ ਨਹੀਂ ਹਟ ਸਕਦੀ। ਰਬ ਦੇ ਡਰ ਜਾਂ ਨਰਕ ਦੇ ਸਹਿਮ, ਜਾਂ ਭਾਈਚਾਰਕ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦੇ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਠਾਣੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜੇ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ

ਮਰਦ ਨਾਲ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਏ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਉਭ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਲਕ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਵੀ ਇਸ ਕਤਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਡੀ ਵਡੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਘਟ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਇਹ ਵਾਕਿਆਤ ਉਥੇ ਵੀ ਆਮ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪੁਰ-ਅਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਖਣ ਦੀ ਯਕੀਨੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਹਲ ਹੈ। ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਢੇਨੀ ਰੂਹਾਨੀ ਖ਼ਾਸੀਅਤ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨੀ ਜਿਸਮਾਨੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਹੈ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਲਿੰਗ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉੱਕਾ ਹੀ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਯੋਗਤਾ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਤੇ ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਉਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਰੇਕ ਅਮਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਧਾਏ ਜਾਂ ਘਟਾਏਗਾ, ਤੇ ਹਰ ਅਮਲ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਭੁਗਤਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਹਕ ਦਿਤੇ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਸਕਣ।

ਕੁਝ ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਉਤਸੁਕਤਾਆਂ ਖ਼ਾਸ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹੀਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਨਦੀ ਵਿਚ ਕਈ ਹੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ਼ ਕੰਢੇ ਪੱਕੇ ਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ — ਹੜ ਰੋਕਣੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਬਚਪਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਾ-ਕਾਬਲੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਫੈੜੇ ਤੋਂ ਫੈੜੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗਿਆ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਵੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਇਸ ਜੀਵਨ-ਬਿਊਠ ਦੇ ਤਣੇ ਨੂੰ ਚੋਖਾ ਮੋੜ ਤੋੜ ਕੇ ਸਿਧਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਮਦਰਦੀ, ਖ਼ਿਮਾਂ, ਇਨਸਾਫ਼, ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਆਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਕਦਰ-ਯੋਗ ਬਣਾਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਪਰਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਆਦਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਿਫ਼ਤ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹੈ। ੯੦ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚ ਆਦਰ ਦੀ ਘਾਟ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਘਾਟ ਪਿਆਰ ਦੀ ਘਾਟ

ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਪਿਆਰ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਜੇਡਾ ਆਦਰ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਨੇਹੀਆ ਨੂੰ ਮੈਂ ਇਸ ਘਾਟ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਆਦਰ ਦੀ ਘਾਟ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਭਵਿਖ ਦੀ ਕਾਤਲ ਹੈ ।

ਕੋਈ ਸਮਾਜ, ਕੋਈ ਕੌਮ, ਕੋਈ ਮੁਲਕ ਉਡੇ ਹੀ ਸਨਮਾਨ-ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ, ਜੇਡੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਭਵਿਖ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਦ ਤਕ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਬੱਚਾ ਕਿਉਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ?

ਇਕ ਬਚੇ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਗਿਆਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਉਮਰ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਹਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੁਕਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਉਂਜ ਉਹ ਬੜਾ ਡਲਾਮਾਨਸ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰੀ ਕਿਸੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵਤੀਰੇ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤੀ ਦੀ ਚਿਤਾਵਾਨੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਬੱਚਾ ਸੁਭਾਵਕ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਮਾਪੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਗੁਣ ਤੇ ਹਰ ਅਉਗੁਣ ਦੀ ਨੀਂਹ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਧਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਚੇ ਨੂੰ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਸਬਕ ਦੇਣਾ ਬੜੀ ਸਿਆਣਪ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਬਚੇ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਾਪੇ ਉਸ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੇ-ਮੇਰੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਬਚੇ ਵਿਚ ਝੂਠ ਬੋਲਣ, ਚੋਰੀ ਕਰਨ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੁਕਾਣ ਤੋੜਨ ਤੇ ਗੁਆਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਜਾਗਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਮਾਪੇ ਬੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਤਾੜਦੇ

ਸੰਮਦੇ ਹਨ। ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ। ਬਚੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਖਿਆਲ ਵੀ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਚੇ ਦੂਜੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸੁਹਬਤ ਨਾਲ ਵਿਗੜਦੇ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਾਹਰਲੀ ਸੁਹਬਤ ਢੂੰਢਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਡਾ ਬੱਚਾ ਹੈ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਹੀ ਨਮੂਨਾ ਹੈ।

ਬੱਚਾ ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਚਾਹੋ, ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਬਣਨਾ ਪਏਗਾ। ਚੰਗੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਨਿਰੀ ਰੀਬ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਨਮੂਨਾ ਬਣਨ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਆਰੰਭਕ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਗ਼ਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਮੁਲਕ ਆਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਲੋਕ ਵਿਆਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਵਹੁਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲੰਮੀ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੀਉਣ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ; ਬੇ-ਲੋੜ, ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਖ਼ਾਲਕ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਚੜ੍ਹਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਲੋੜਵੰਦ ਮਖ਼ਲੂਕ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ਸਾੜਨਾ ਖ਼ਾਲਕ ਦੇ ਜਿਰ ਅਹਿਸਾਨ ਕਰਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਢੀ ਕੋਢੀ ਦਾ ਸਰਫ਼ਾ ਕਰਕੇ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਂਦੇ, ਤੇ ਉਪਰ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਲਕੀਅਤ ਖ਼ਰਚ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਛੋਟੇ ਬਚੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨੀਂਹ ਉੱਤੇ ਨਾ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਨਾ ਮਾਇਆ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਈਏ ਦਾ ਕੋਈ ਡਾਈ ਜਾਂ ਪਾਂਧਾ ਜਾਂ ਉਸਤਾਦ ਬਰਿਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਲਾਇਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਰੱਦੀ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ, ਕਿਸੇ ਨੀਮ ਮੌਲਵੀ ਜਾਂ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਛੱਦੀ ਜਿਹੀ ਛਾਪੀ ਬੇ-ਜਿਲਦ ਕਿਤਾਬ ਬਚੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ

ਰਖਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉੱਤੇ ੭੦-੮੦ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾ ਉਹਨਾਂ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਏਨੀ ਤਨਖਾਹ ਕਮਾ ਸਕਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਸੌ ਰੁਪਈਏ ਸਾਲਾਨਾ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ।

ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਗ਼ਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ੈਦਾਈ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸਿਆਣੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਸੁਹਣੇ, ਉਸਤਾਦ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲੇ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਆਰਟ ਪੇਪਰ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਛਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੜੀਆਂ ਸੁੰਦਰ । ਓਥੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉੱਤੇ ਮਾਪੇ ਕੁਝ ਖਰਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣਾ ਨਿਰਬਾਹ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਛੋਟੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉੱਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਪੁਜਤ ਖਰਚ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ । ਪਕੀ ਨੀਂਹ ਉੱਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਕਚੀਆਂ ਨੀਂਹਾਂ ਉੱਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਪਾਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸਾਰੀ ਉੱਚੀ ਕਰੇ ਚੜ੍ਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ।

ਛੋਟੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿਚ, ਨੀਮ ਪੜ੍ਹੇ, ਕਠੋਰ ਉਸਤਾਦਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਣਾ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਨਾਲ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਣ ਦੀ ਪੁਜਤ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਚੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਚੰਗੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਬੀਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਡਿੱਗ-ਪੜਿੰਗੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਦਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤਕ ਬਚੇ ਦੀ ਰੂਹ ਦੀ ਮੌਲਕ ਆਬ ਸਭ ਉਡ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਸਭ ਮੁਕ ਚੁਕੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਮੁਲਕ ਦੀ ਬੇ-ਕਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਆਰੰਭਕ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਮਹਤਤਾ ਸਮਝ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੈ । ਬੱਚਾ ਆਦਮੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੈ । ਬਚੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਓ, ਸਾਰਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਾਰੀ ਪੁਜਤ ਖਰਚ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਆਪ ਲਭ ਸਕੇ । ੬੦ ਫੀ ਸਦੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੁਝ

ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਬਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਜੇ ਉਹ ਬੁਰੂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ
ਖਰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰ ਸਕਣ।

ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚੰਗੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪਾਓ। ਕਾਲਜ ਮਾੜੇ
ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਾੜਾ ਸਕੂਲ ਬਚੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬਣ
ਸਕਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦੇਂਦਾ।

ਚੰਗੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬਚੇ ਨੂੰ ਡੇਜਣਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਿਆਣਾ
ਸੰਜਮ ਹੈ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਹਥ

ਇਕ ਅਮ੍ਰੀਕਨ ਨੇ ਬਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਲਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਲ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ - ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਵਭਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਅਜ ਤਕ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਸਤਹਿ ਹੀ ਖੁਰਚੀ ਹੈ, ਕਲ ਜੋ ਕੁਝ ਈਸਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਭਿਕ "ਸੇਫਟੀ ਪਿਨ" ਜਿੰਨਾ ਨਿਗੂਣਾ ਸਾਪੇਗਾ।

ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਏਨਾ ਕੁਝ ਬਣਨਾ ਤੇ ਬਣਾਨਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਤੌਖਲੇ ਤੇ ਘਟ ਡਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਬਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਕਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋ ਗਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ : ਇਕ ਡਰ ਤੇ ਦੁਜਾ ਜੋ ਸਿਆਣੇ ਆਖਣ ਉਹੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ। ਕਈ ਮਾਪੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਚੌਰ ਇਸ ਫਲ ਉਤੇ ਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ

ਆਪਣੇ ਤਅੱਸਬ, ਆਪਣੇ ਨਿਰਨੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਢਾਲਚਲਣ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਪੱਥਰ ਉੱਤੇ ਲਕੀਰ ਵਾਂਗ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਬਹਿ ਜਾਣ। ਇਹ ਕਰਨਾ ਸਮਝੋ, ਆਪਣਾ ਮੋਕਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਵਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਹਰ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋ ਦਿਮਾਗਾਂ ਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਤੇ ਵਧੀਆ ਦਿਮਾਗ ਬਣਾਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕੁੱਝ ਜਿਹੀ ਨਕਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਬਣ ਗਿਆ ਉਹਨੂੰ ਫੇਰ ਬਣਾਨ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ – ਕੁਦਰਤ ਨਵੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਘੜਨ ਵਿਚ ਰੁਝੀ ਹੈ। ਬੀਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਮਾਡਲ ਚੁਣ ਕੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਬੁਠਿਆਂ ਪੈਣਾ ਹੈ।

ਲਗ ਡਗ ਸਾਰੇ ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾਏ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਆਣੇ ਮਿਆਰ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਹਰਕਤ ਨੂੰ ਤੋਲਦੇ ਤੇ ਨਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ – ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਘਾਟ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਕਈ ਬੱਚੇ ਮੈਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬਥਲਾਂਦੇ ਹਨ, ਚੋਰੀਆਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਲੱਭਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬੜਾ ਮਾਰਿਆ ਹੈ – ਜੀਕਰ ਕੋਈ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦਾ। ਇਸ ਮਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਹੁਣ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਇਕ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਵਾਲ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਡੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਿਨਾਂ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੇ ਸੰਕੋਚ ਦੇ ਫੈਨ ਤੋੜ ਸਾੜ ਫਫੜ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ – ਤਾਂ ਮੈਂ ਫੀ ਸਦੀ ਓਹਦੇ ਵਿਚ ਇਹੀ ਗਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਜਾਂ ਕੜਕ ਕੜਕ ਕੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਏਸ

ਬੁਝਦਿਲੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ, ਭਾਤੀ ਉਤੇ ਬਹਿ ਕੇ, ਮੰਜਿਆਂ ਹੇਠ ਹਥ ਧਰ ਕੇ, ਪੁਠੇ ਲਟਕਾ ਕੇ — ਇਹ ਮਾਰਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਦਰਮਿਆਨੇ ਦਰਜੇ ਤੇ ਉਪਰਲੇ ਤਬਕੇ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇਣਾ, ਬਿੜਕਣਾ, ਠਿਠ ਕਰਨਾ, ਸ਼ਰਮਾਣਾ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਪੈਣ ਵਾਂਗ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰਮਾਨ ਤੇ ਠਿਠ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਰ ਕੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਲੜਕੀ ਐਫ. ਏ. ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਬਣਾਂਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਡਾਕ ਹੋਰ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਸਾਰੇ ਫੋੜਦੇ ਹਨ। ਡਾਕ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਦਰਸਕ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, “ਇਹਦੀ ਬੜੀ ਡਾਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।” ਇਹਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦੇ ਹਨ: “ਇਹਦੀ ਡਾਕ ਚਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ — ਚਾਰ ਰੁਪਈਏ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਡਾਕ ਖਰਚ ਤੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਿੜਕਿਆ, ਮੈਂ ਹਿਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੁਤ ਵਡੀ ਗਲ ਨ ਸਮਝਿਆ।

ਪਰਮੋਂ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਲੰਮਾ ਸਾਰਾ ਖਤ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਹਦੇ ਅਥਰੂਆਂ ਦੇ ਕਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖਦੀ ਹੈ — ਉਹਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗੇਂ ਚਿਠੀਆਂ ਨਾ ਲਿਖੇ, ਪਰ ਇਕ ਦਮ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਉਹਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂ।

ਇਹ ਬਚੇ ਲਈ ਬੜੀ ਖਤਰਨਾਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਅਗੇਂ ਵੀ ਇਸ ਲੜਕੀ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਓਸੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਇਹਨੂੰ ਪਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਯਕੀਨ ਦੁਆਇਆ ਕਿ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਣ ਲਈ ਉਹਦਾ ਪੂਰਾ ਹਕ ਹੈ ਤੇ ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਉਹਦੇ ਹਕ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਹਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਗੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਣਗੇ।

ਇਹ ਕੁੜੀ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਸਵਾ ਸਾਲ ਛੋਟੀ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਰੰਗ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵੱਖੇ ਇਹਦੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਆਖ ਛਡਿਆ ਕਰੇ। ਰੰਗ ਚੌਨਤਾ ਨਾਲ ਘਟੀਆ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਹੋਲੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਹਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਕੋਈ ਜਿਹੀ ਗਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਜੱਟੀ ਆਖ ਦਿਤਾ – ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਇਹਦਾ ਨਾਂ ਜੱਟੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਨਾਂ ਨੇ ਇਹਦੀ ਮਾਨਸਕ ਤਰੱਕੀ ਰੋਕ ਦਿਤੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਘਟੀਆ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਮਾਨਸਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਹਨੂੰ ਪੁਸ਼ਿਆ ਦੀ ਭੁਖ ਵਧ ਗਈ। ਇਹਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਜਿਹੜਾ ਸਲਾਹੇ, ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਕਰੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਖਿਆ ਲਈ ਸਹੋਲੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੈ ਗਿਆ – ਖਤ ਲਿਖਣੇ ਸਿਰਫ਼ ਓਸ ਪਾਸਕੂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਹੈ।

ਜਦ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਖਤਰੇ ਦੀ ਸਮਝ ਆਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਿਫ਼ੂਜ਼ ਰਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਈਕਾਲੋਜੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁਣ ਕਾਫ਼ੀ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਹਦਾ ਰੰਗ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕਈ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ – ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਥਵੀ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਢਲਕ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਲੜਕੀ ਅੱਠ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਕੀ ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣਹਾਰ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁੰਝਲਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤਕ ਇਹਦਾ ਰਵਈਆ ਬੜਾ ਠੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਨੇ ਚੁਸਟਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਸਦੀ ਹੈ, ਇਹ

ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵੇਖੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਰਾਹ ਵਿਚਲੇ ਵਡੇ ਬੋਹੜ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਡਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਖਤਰੇ ਦੀਆਂ ਝੰਡੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬੜੇ ਰੁਝੇ ਰਹੇ। ਸਾਡਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੋਢੇ ਵੇਲੇ ਖਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਦੋਬਸਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੁਖ ਲਗੇ ਉਹ ਆਪ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਜਾਲੀ 'ਚੋਂ ਦੁੱਭ ਕੇ ਕੁਝ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਬਚੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦਾਤ ਸੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਹ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ। ਮੈਂ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਗਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਫ਼ਿਕਰ-ਮੰਦੀ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ : “ਛਲਾ ਦਾਰ ਜੀ – ਮੈਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹਲਵਾਈ ਦੀ ਹੱਟੀ ਤੋਂ ਆਂਦਾ ਸੀ ?” ਮੈਂ ਆਖਿਆ : “ਨਹੀਂ ਤਾਂ।” “ਸਕੁੰਤਲਾ ਡੈਣ ਜੀ ਦੇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਂਹਦੇ ਸਨ – ਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਹਸ ਕੇ ਦੇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਸੀ।” ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਦੇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਵਭਾ ਨਾ ਸਮਝਿਆ।

ਕੁੜੀ ਕੁਝ ਕੁਝ ਲਿੱਸੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦੁਧ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੀ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਜੀਕਰ ਉਹ ਚਾਹੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਜੇ ਚਾਹੇ ਲਿਆ ਦਿਆਂਗਾ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ : “ਇਹ ਗਲ ਮੇਰੇ ਦਿਲੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਕਿ ਪਾਲੀ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਸਾਂ ਹਲਵਾਈ ਕੋਲੋਂ ਆਂਦਾ ਸੀ – ਪਾਲੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਭਾ ਹੈ – ਉਹਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਹੁਣ ਤਕ ਨਾਲ ਸੁਆ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।”

ਮੈਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੜਕੀ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਸਮਝ ਆ ਗਈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਘਰ ਦਾ ਬਚਾ ਉਹ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਦੀ ਬਾਂ ਉਹਦੇ ਵਡੇ ਡਰਾ ਨੇ ਮੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੜੀ ਬੇ-ਇਹਤਿਆਤੀ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਵਿਚ “ਹਲਵਾਈ” ਵਾਲੀ ਗਲ ਪਾ ਦਿਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦਾ ਯਕੀਨ

ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਪਲਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਸਮਝ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਸ ਹਦ ਤਕ ਉਹਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਤੇ ਉਹਦਾ ਭਰਾ ਦੋਵੇਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਡ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਸਨ, ਹਲਵਾਈ ਬਚੇ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ, ਕਈਆਂ ਹਲਵਾਈਆਂ ਦੇ ਘਰ ਐਲਾਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਉਹਦੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਸੁਆਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਲੋੜਵੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਗਈ; ਤੇ ਉਹ ਚੁੰਕਿ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਹੈ, ਭਰਾ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹਾਉਣਾ, ਨਾਲਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਸਿਖ ਗਈ ਸੀ, ਏਸ ਲਈ ਉਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਬਚਾ ਸਮਝ ਕੇ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਮੋਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਈ।

ਇਹ ਭਾਰ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਬੋਹੜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਦਬਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਰ ਬਚੇ ਵਿਚ ਕੌਰ-ਮਹਿਫੂਜ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਨੇਰੇ ਕੋਲੋਂ, ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਵਡੇ ਬਿਛਾਂ ਕੋਲੋਂ ਭਰਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੌਰ-ਮਹਿਫੂਜ਼ ਸਮਝਣ ਦੀਆਂ ਨਿਬਾਨੀਆਂ ਹਨ।

ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਉਹਦਾ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਘਟਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਕਈ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਦੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਹਾਂ। ਸਨੇਹੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਹੀ ਬੱਚਾ ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਦ੍ਹਾ ਘਰ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਰਖਿਆ ਜਾਏ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕੁਝ ਨਾ ਜਾਏ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਲੜਕੀ ਵਿਚ ਬੋਹੜ ਦਾ ਡਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਡਰ ਦਾ ਕੀੜਾ ਨਾ ਲਗਣ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਦੂਡ ਦੂਡ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਡਰ ਕਢੇ ਜਾਣ। ਜਿਸ ਬਚੇ ਵਿਚ ਡਰ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੋਵੇਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ :

੧. ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ੨. ਕਲਪਨਾ, ੩. ਦਲੇਰੀ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕੇ। ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਬਣਾ ਸਕੇ, ਹਵਾ ਵਿਚ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਸਾਰ ਸਕੇ। ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਸਕੇ।

ਜਦੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠਾਂ ਜਦੋਂ ਜਵਾਨ ਜਿੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬੁਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਜਾਂਦਾ ਸਿਰ ਮਿੱਟੀ ਵਲ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭਾਈਚਾਰਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਦਾ ਭਾਵ ਨਿਰਾ ਚੰਗੀ ਸੁਰਾਕ, ਚੰਗੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਰਖ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਬਾਈਸਿਕਲ ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸਵਾਲੀ ਮੁਹੱਯਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਪੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸਲੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਕਢਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬੇ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇਣੀ, ਉਹਨਾਂ ਉਭੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਪਾਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਲੈ ਸਕਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਨਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਢਾਉ ਨਕਤਾ-ਚੀਨੀ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਸ਼ਰੀਬ ਮਾਪੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਮਾਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਜੇ ਕੁਝ ਘਟ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਏਨਾ ਸ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਮਾਨਸਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਬੰਧੋਜ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੇਰੀ ਤੇ ਦਰੁਸਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਐਡੀਸ਼ਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ - ਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਕੱਜਣ ਜਾਂ ਨਾ ਕੱਜਣ ਵਰਗੀ ਨਿਗੂਣੀ ਗਲ ਲਈ ਬੇ-ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀ ਮਰ-ਯਾਦਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਸਿਆ ਜਾਏ। ਮਰਯਾਦਾ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਨਸਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਯਾਦਾ ਆਪ ਬਣਾਨ ਦਾ ਪੂਰਨ ਹੱਕ ਹੈ।

ਕਸੂਰ ਦੀ ਭਾਲ ਗਲਤ ਥਾਵੇਂ

‘ਬਾਲ ਸੰਵੇਸ਼’ ਵਿਚ ਇਕ ਵੇਰਾ ਇਕ ਤੇਰਾ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨੇ ਅਸਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ-ਲੇਖ ਸੀ, “ਮੈਂ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗਾ।” ਇਕ ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਬੜਾ ਤਿੱਖਾ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਸੰਬੰਧੀ ਚੇ ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਉਤਸਾਹਿਆ ਹੋਇਆ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :

“ਅਮਟ ਸਿੰਘ ਭਰਾ ਜੀ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਨੇ ਆਉਣਾ ਹੈ — ਉਹ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਏ” ! “ਤੈਨੂੰ ਕੀਕਰ ਪਤਾ ਏ ?” “ਕਲੁ ਮਾਮੀ ਜੀ ਇਕ ਜਨਾਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ — ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਕਲ ਚੰਨ ਨਾਲੋਂ ਸੁਹਣੀ ਹੋਤੀ ਏ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਦੁਧ ਵਰਗਾ ਚਿੱਟਾ ਹੋਵੇਗਾ ਨਾ — ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗਯਾਂ ਵੀ ਬੜੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ — ਮੇਮਾਂ ਵਰਗੀਆਂ — ਹੈ ਨਾ ਠੀਕ ਏ ਨਾ।”

(ਇਥੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮੇਮ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹ ਬੱਚਾ ਬੜੇ ਥੋਕ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ; ਮੇਰਾ ਇਸ ਮੇਮ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾ ਦਿਓ — ਇਹ

ਮੇਮ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੀ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ।)

ਫੇਰ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਹਟ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, “ਮੈਂ ਵੀ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗਾ - ਮੇਰੀ ਵਹੁਟੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਸੁਹਣੀ ਹੋਵੇਗੀ।” ਤੂੰ ਕਿਦੋਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਏਂਗਾ ?” “ਸਾਡੇ ਘਰ ਇਕ ਕੁੜੀ ਖੇਡਣ ਆਉਂਦੀ ਏ - ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਵਾਂਗਾ - ਉਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਏ - ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੜਈ - ਉਹ ਸੁਹਣੀ ਬੜੀ ਏ - ਉਹਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਲਾਲ ਨੇ - ਜੇ ਵਰਗੀਆਂ - ਉਹ ਸਿਲਮੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਫਰਾਕ ਪਾਏਗੀ” - “ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਹ ਪਿਛੋਂ ਕੀ ਕਰੋਗੇ ?” “ਅਸੀਂ ਕਠੇ ਖੇਡਿਆਂ ਕਰਾਂਗੇ।”

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੇ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਲਿਖਦੇ ਸਨ : “ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟੀਚਰ ਨੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਲ ਦੁਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਨੰਗਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੈ, ਤੇ ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿਚ ਮਾਸੂਮ ਦਿਲਾਂ ਉੱਤੇ ਭੈੜਾ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਪਾਸੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਖੁਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਬਤ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹਾਂਦਾ - ਓਨਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵਰਕੋ ਪਾੜ ਕੇ ਵਖਰੇ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹਨ।”

ਉਪਰਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਲੇ ਬਚੇ ਲਈ ਕੋਈ ਖਰਾਬ ਅਸਰ ਪਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਬਚੇ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤੋਤਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਇਕ ਨਿਹਾਇਤ ਕੁਦਰਤੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ । ਇਹ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਲ-ਮਨ ਵਿਚ ਝਾਤੀ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੇਂਦੇ ਹਨ । ਕਸੂਰ ਨਾ ਛੋਟੇ ਬਚੇ ਦੇ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਤੇ ਨਾ ਵਧੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਹ ਘਟਨਾ ਮਾਸੂਮ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਾਕਿਆ ਹੈ, ਸਿਆਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਵੇਖੇਗੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਉਹਦੀਆਂ ਇੱਛਾਆਂ ਤੇ ਮਨਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ । ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਜਾਂ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਫਰਾਕ ਪਹਿਨਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, “ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਠੀ ਸੁਹਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ - ਫਰਾਕ ਇਹਨੂੰ ਕੋਠਾ

ਸੁਹਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ !”

ਪਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀ ਆਖਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਕਈ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਗ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਗਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲਿੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਆਮ ਲੋਕ ਗਲੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬਬਲਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਾਸੂਮ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਚੇਚਾ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ।

ਭਾਈਚਾਰਕ ਅਖਲਾਕ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਲਿੰਗ-ਉਤਸੁਕਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਅਖਲਾਕ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦਾ। ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਪਰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਹਥਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ, ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਗਿੱਟਿਆਂ, ਮਥੇ ਜਾਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨੰਗੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਲਿੰਗ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਕਸਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਡੀ ਸੁਖਾਲੀ ਉਕਸਾਹਟ ਸਾਧਾਰਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬੜੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਦੀ ਭਾਤੀ ਮਨੁਖ ਦੇ ਲਿੰਗ-ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਿਚ ਜਵਾਰ-ਭਾਟਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਜਾਂ ਛਾਤੀ ਉੱਤੇ ਕਪੜਾ ਲਹਿ ਜਾਣਾ ਕਈਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਭਰ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਕਾਂਟਾ ਬਦਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ “ਖੂਬਸੂਰਤੀ” ਦਾ ਲਫਜ਼ ਵੀ ਵਰਜਿਆ ਰਖਣਾ ਪਏਗਾ – ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਘਟਦੀ ਜਾਏਗੀ।

ਜਿਹੜੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਂਵਾਂ ਟਾਂਗੇ ਮੋਟਰ ਦੇ ਭਰੋਂ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀਆਂ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੜੇ ਗ਼ੈਰ-ਮਹਿਫੂਜ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਾਂਵਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਤਲਾਆਂ ਵਿਚ ਡੁਬਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਣ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਬੜੇ ਘਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਡੁਬ ਜਾਣਾ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਗਲ ਹੈ।

ਬਚ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਕੋਈ ਪੱਕਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ, ਮੌਕਿਆਂ

ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਅਸਲੀ ਇਲਾਜ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮੌੜਾਂ ਉੱਤੇ ਬਚ ਕੇ ਲੰਘਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ, ਟਕਰਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਇਹ ਨਿਹਾਇਤ ਨਾਕਸ ਜੀਵਨ-ਵੇਗ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਹਊਆ ਬਣਾ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਹਿਮ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਏ । ਇਹ ਬੜਾ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵਤੀਰਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਅਮੋੜ ਤੇ ਬੇ-ਕਾਬੂ ਜਿਹਾ ਵੇਗ ਆਖ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੇਤੰਨ ਰਖਣ ਲਈ ਐਖਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਸ ਔਖਿਆਈ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕ ਤਾਰਾਂ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਨਾਮੁਸ਼ੀ ਸਿਰਫ਼ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

ਪਿਆਰ ਅਮੋੜ ਤੇ ਬੇ-ਕਾਬੂ ਜਜ਼ਬਾ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਦਰੁਸਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਮਿਟ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ — ਇਹ ਮੇਟਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਪਰ ਮੋੜਿਆਂ ਇਹ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਹੜੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਦੋ ਬਾਲਾਂ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਜਿਨਸੀ ਗਲ ਬਾਤ ਵਿਚ ਕਾਮ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਵੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਕਰਾਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਖੁਸ਼ੀ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ

ਜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਸਾਲ ਖੁਸ਼ ਰਖ ਸਕਣ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਵਾਲ ਹਲ ਹੋ ਜਾਣ ।

ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਬਚੇ ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਆਦਮੀ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਆਦਮੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰ, ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ, ਜਰਨੈਲ, ਹਿਟਲਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੁਜਰਮ ਬਣਦੇ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਰਕ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਕਈ ਖੁਸ਼ ਆਦਮੀ “ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮੁਰਦਾ ਦੋਲਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਟਾਂਦਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ ਆਦਮੀ ਸ੍ਰੋ-ਰਖਿਆ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸੁਆਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਇਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਥੇ ਆਸ ਵੀ ਮੁਕ ਜਾਏ, ਉਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਔਖੀ ਥਾਂ ਏਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ

ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਗਿਆਨਤਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੌਮੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਫੇਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ।

ਹੁਣ ਦੇ ਮਨੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਸੰਬੰਧੀ ਮਨੁਖ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਸ ਨਿਸਬਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਧਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਉਹਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਵਧੀਆਂ ਹਨ ।

ਪਹਿਲੇ ਮਨੁਖ ਕੋਲ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਮਹਿਦੂਦ ਸਨ, ਦੁਬਮਣਾਂ ਦਾ ਡਰ ਬਹੁਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਨਾਹੀਆਂ ਬੋਝੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਹੁਣ ਦੇ ਮਨੁਖ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ । ਅਜ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਨੀਮ ਜਾਂਗਲੀ ਨਾਲ ਵਟਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਵੀਏ, ਤਾਂ ਵੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਏਸ ਨੂੰ ਜੀਅ ਭਰਕੇ ਖਾਂਦਿਆਂ, ਨਚਦਿਆਂ, ਪਿਆਰਦਿਆਂ ਤੇ ਬੇ-ਸ਼ੋਫ ਮਰਦਿਆਂ ਤਕਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਨਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਬੇ-ਰੰਗ ਤੇ ਬੇ-ਸੁਆਦ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਤੋਲ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਲਾ ਜਾਪਿਆ ਹੈ ।

ਤਾਂ ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਵੇਖਣਾ ਚਾਂਹਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਜ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਲਫਟ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੀਏ ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਇਤਕਾਦ ਬੇ-ਸਮਝਿਆ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਤਮਾ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁਖ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਤੇ ਰੁਚੀਆਂ ਤੁਖਮ ਤੋਂ ਤੁਖਮ ਰਾਹੀਂ, ਲਖਾਂ ਕਟੋੜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਕ੍ਰਿਤ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਲਫੜਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਅਜ ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਹ ਬੇ-ਸ਼ੁਮਾਰ ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਜਤਨ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਵਜੂਦ ਨਾ ਪਹਿਲੋਂ ਸੀ ਨਾ ਮੋਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਇਹਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਇਹਦੇ ਪਿਓ ਦੇ ਤੁਖਮ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਤੇ ਇਹਦੇ ਤੁਖਮ ਰਾਹੀਂ ਸੁਰਜੀਤ ਰਖੇ ਜਾਣਗੇ ।

ਇਹਨਾਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਤੇ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਮਾਲੀ ਵਾਂਗ ਚੁਹਣਾ

ਰੰਗੀਲਾ ਤੇ ਕੋਮਲ ਬਣਾਈ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਵਡਾ ਹੁਨਰ ਹੈ।

ਬਚੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਡੇ ਜਜ਼ਬੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ : ਪਿਆਰ, ਡਰ, ਤੇ ਗ਼ੁੱਸਾ। ਪਿਆਰ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੈ, ਡਰ ਉਹਨੂੰ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਚੇਤੰਨ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਹੈ, ਤੇ ਗ਼ੁੱਸਾ ਉਹਦਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ।

ਬੱਚੇ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜੇਡੀ ਨਾਜ਼ਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੇ-ਅਹਿਤਿਆਤੀ ਨਾਲ ਮਾਪੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੁੰਬਲਾਂ ਪਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੁਨਰ ਨਾਲ ਵੀ ਕਢੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਬਚੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈਨਰੀ ਫ਼ੋਰਡ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪੁਲੀਆਂ, ਗਰਾਰੀਆਂ, ਪਟੇ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਤਾਣਾ ਬਾਣਾ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਰ ਸਕਦਾ – ਕੀ ਪਤਾ ਕੀ ਵਿਗੜ ਜਾਏ ?

ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਬਚੇ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਨਾਜ਼ਕ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚਾਲਚਲਣ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਧਰੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਖ਼ੁਭ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਣਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾ-ਖ਼ੁਭ, ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਲਗ ਡਗ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੌਕੰਨਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਚੇ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਆਪੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਜਿੰਦ ਨਾ ਸਮਝੋ, ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਸਪਿੰਗ ਵਿਚ ਵਲੋਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਬਣ ਕੇ ਖਲੋਣ ਦੀ ਗੁਸਤਾਖ਼ੀ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਣ ਕਰ ਕੇ ਕਢੇ ਤੁਸੀਂ ਰਬ ਦਾ ਲਕਬ ਦਿਤਾ ਸੀ।

ਮਾਂਵਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਖੋ ਦੁਧ ਪੀ ਤਾਂ ਨਾਹ ਕਰ ਚੇਂਦਾ ਹੈ, ਆਖੋ ਕਪੜੇ ਪਾ ਤਾਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਚੇਂਦਾ ਹੈ – ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੂ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲੋਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਾਹ

ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਮਨਾਹੀਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ । ਉਹ ਛੋਟਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਉਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤੁਸੀਂ ਟੋਕਿਆ — ਸ਼ੌਰ ਨਾ ਕਰ, ਲਤਾਂ ਨਾ ਹਿਲਾ, ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਖੇਡ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜ, ਪੌੜੀਆਂ ਨਾ ਚੜ੍ਹ । ਉਦੋਂ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ, ਆਪਣਾ ਰੋਸ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਬਦਲਾ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਆਖੀ ਕਰਦਾ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੋਸ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਕੋਈ 'ਬਚਾ ਵਿਓਂ' ਕਰਨ ਲਗੇ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਿਚ ਵਿੰਗ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣੇ ਸਿਧਾ ਕਰੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੇਗਾ ।

ਬਚੇ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਬਚੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਖ਼ਲਾਕੀ ਮਿਆਰ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਬਚਾ ਭੈੜੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਯਾਰੀਆਂ ਵਲ ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ, ਬਚਾ ਇਕ ਦਮ ਸ਼ੁਸੇ ਵਿਚ ਡੜਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਬੱਚਾ ਇੱਕਲਾ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਇਹ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ । ਪਰ ਬਚੇ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਕਰਾਓ — ਕਸੂਰ ਬਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਜੇ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਖ਼ਰਾਬ ਆਦਤਾਂ ਕਰ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਚੇ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਉਹਦੇ ਮਾਪੇ ਬਣਨ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਰਮ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਚੁਕੇ ਹੋ । ਤੁਹਾਡੀ ਏਸ ਮਾਨਸਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਸਿਵਾਇ ਅਉਗੁਣ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਬਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਭਰ ਘਟਾਓ, ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਸ਼ੁਸਾ ਘਟ ਜਾਏਗਾ । ਉਹਨੂੰ ਨਿਰਾਸਤਾ ਤੋਂ ਬਚਾਓ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਵਧੇਗਾ, ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਸੁੰ-ਫਰੋਸਾ ਤੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਵਧੇਗਾ । ਬਚੇ ਦੀ ਇੱਛਾ-ਬਕਤੀ ਨੂੰ ਤੌੜੋ ਨਾ, ਏਸੇ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਇੱਛਾ-ਚਿਫਟਗ ਨੂੰ ਰੂਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ

ਹਾਂ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਮਾਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਚਿਣਗ ਨੂੰ ਬੁਝਾਇਆਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਤੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਚਾਲਚਲਣ ਲਈ ਮਾਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ, ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਖ ਜਿਹੀਆਂ ਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੂਰਖਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਬਚੇ ਲਈ ਉਹ ਅਰਥ ਡਰਪੂਰ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਬਚੇ ਨੂੰ ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਬਿੜਕਣਾ, ਠਿਠ ਕਰਨਾ, ਉਹਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ, ਬਾਰੂਦ ਦੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਤੀਲੀਆਂ ਘਸਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਬਾਲ-ਬਿਛੁੜ ਦੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਮਰੁੰਡਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਛੁੜ ਪੂਰਾ ਕਦ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਫ਼ਤਹਿ ਕਰ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਹਨੂੰ ਮਨਾਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਪਾਲੋ। ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਹਰਾਓ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪ ਹਾਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੋ, ਮਤੇ ਉਹਦੀ ਜਿਤ-ਲੋਚਨਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਏ।

ਮਸਬੂਰ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਪੰਜਾਲੀ ਉਹਦੇ ਗਲ ਨਾ ਪਾਓ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਣ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਅਸਲੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਨਾਲ ਬਚੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਘਰ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਵਾਲਾ ਖ਼ੁਸ਼ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਿਆਂ, ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕੀਤਿਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਰਗਾ ਸਲੂਕ ਕੀਤਿਆਂ ਉਹ ਚੰਗੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਹੋਇਆ ਨਿਰਾਦਰ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ-ਜ਼ਬਾਨੀ, ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਡਰ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੀ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਬੁਰਾਈ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਸਿਵਾਏ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕੋਈ ਸੁਹਬਤ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜਦੀ। ਮਾਪੇ ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਜਾਂ ਸੁਧਾਰ ਚੁਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬੱਚਾ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਖਲੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਫੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਦੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਫੜਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਘਦਾ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੌੜ ਕੇ ਉਹਦਾ ਅੰਦਰ ਵੇਖਣਾ

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਮਨਾਹੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਚੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਸੁੰਗੜਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਮਾਪੇ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨਾਹੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿਆਣੀਆਂ ਤਦਬੀਰਾਂ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਦਿਲ ਰਖਣ ਲਈ ਸੋ ਭਨ-ਘੜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਬਚੇ ਦਾ ਦਿਲ ਐਉਂ ਤੋੜ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਜੀਕਰ ਬਾਂਦਰ ਬਿਸੜੇ ਦਾ ਘਰ। ਹਰੈਕ ਬਿੜਕ, ਹਰੈਕ ਘੁਰਕੀ, ਹਰੈਕ ਚਪੇੜ, ਹਰੈਕ ਬੇ-ਇਨਸਾਫੀ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਤਾਰ ਤੋੜਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਰ ਸੁਰਾਂ ਡਰਿਆਂ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਕਢ ਸਕਦੀ। ਉਹਦੇ ਚਾਲ ਚਲਣ ਉਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹਾਰ ਦੀ ਮੁਹਰ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਚੇ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਖਾਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਹਨ :

੧. ਇਕ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ : ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਬਚੇ ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਨਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਵਾਹ ਪਾਓ।

੨. ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਛੇ ਤਕ : ਇਹ ਬਚੇ ਦਾ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਸ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਹਿਸਾ ਵੀ ਉਹਦੇ ਹਥ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੩. ਛੇ ਤੋਂ ਦਸ ਤਕ : ਇਹ ਬਚੇ ਦਾ ਕਾਵਿਆਈ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਾਪੇ ਕਈ ਸੁਹਣੀਆਂ ਕਲਪਨਾਆਂ ਤੇ ਕਈ ਸੁਹਣੇ ਚਿਤ੍ਰ ਬਾਲ-ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਟਿਕਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚਿਤ੍ਰ ਉਹਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਹਾਉਣੀ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ। ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਓਨੀ ਹੀ ਸੁਹਣੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਡੀ ਦਾ ਖਾਕਾ ਤੁਸੀਂ ਛੇਆਂ ਤੋਂ ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਖਿਚ ਸਕੋ ਸੋ — ਬਾਕੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਖਾਕੇ ਦੀ ਭਰਾਈ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

੪. ਦਸ ਤੋਂ ਤੇਰਾਂ ਤਕ - ਛਾਈਚਾਰਕ ਸਮਾਂ : ਇਸ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਦੋਸਤੀਆਂ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਬਚੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਤ੍ਰੀ ਬਣ ਕੇ ਖੜੋਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚੇ ਕਦੇ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਮਝੋਤੇ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਨਿਭਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤੇ ਆਪ ਦੋਸਤ-ਭੁੱਖੇ ਵਫ਼ੀ ਉਮਰ ਤਕ ਲੁਸੜੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਭੁਖ ਵਫ਼ੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਮਿਟਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਣੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੫. ਤੇਰਾਂ ਤੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਤਕ : ਇਹ ਅਨੋਖਾ ਹੀ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਨਵੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਫੁਟ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕਈ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਵਲਵਲੇ ਬੇਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਨਾ-ਮੁਕੰਮਲ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਅਨੋਖੇ ਸੁਭਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹ ਚੁਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਨਾ ਬਹੁਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਫੋਲਾ ਫਾਲੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸਾਵਾਂਪਨ ਲਭ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਕਾਇਮ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਅਮਨ ਭਰਪੂਰ ਰਖਿਆ ਜਾਏ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜਿਤ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਉਠਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਮੁਨਾਸਬ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਉਮਰ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਚੇ ਨੂੰ ਲਿੰਗ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮੰਬੰਧ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਬਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਤੇ ਸੁਭ-ਇਸ਼ਕ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਪੂਰੀ ਸੁਦ-ਮੁਖਤਾਰੀ ਲੈ ਸਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ

ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਰਖੀ ਜਾਏ। ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਢੁੰਡ ਢੁੰਡ ਕੇ ਵਧਾਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਢੁੰਡ ਢੁੰਡ ਕੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਘਟਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਹਰ ਕਸੂਰ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਜੋਗ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹਦੇ ਮਾਪੇ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣਗੇ।

ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਜਰਬੇ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਉਹਦੀਆਂ ਦੋਸਤੀਆਂ, ਸਾਂਝਾਂ ਤੇ ਖਤ-ਪੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਪੜਤਾਲੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਹਟਾ ਲਈ ਜਾਏ — ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਮਹੱਬਤ ਤੇ ਸੁਭ-ਇਛਾ ਨਾਲ ਮੁਨਾਜਬ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਜਾਏ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਲਭਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਿਤੇ ਜਾਣ, ਫ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਨਾ ਲਾਈ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਮੁਤਾਬਕ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਣਾਨ। ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਨਕ ਨਮੂਜ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਡਾਰ ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ।

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਹਕ, ਪੂਰਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸੀਵਨ ਵੀ ਜਿਉਂ ਸਕਣ।

ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸੁਆਦ ਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਅਖ਼ਲਾਕ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ਬੇ-ਅਰਥ ਹੈ। ਅਖ਼ਲਾਕ ਦਾ ਮੁਢ ਬਰਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਬਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਲਾਕੀ ਕੀਮਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਰਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦਾ। ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਫ਼ਲਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਆਖ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਜਾਂਦੀ — ਪਰ ਮਾਪਿਆਂ ਵੀ ਇਕ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਅਯੋਗ

ਮਨਾਹੀ ਵੀ ਵਭੇ ਵਭੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਚੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਬਚੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਉਂ ਲੈਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਬਦ-ਚਲਨੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸੰਸਾ-ਹੀਨ ਘਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਮੁੰਡਾ ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬੱਚਾ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਕਾ-ਵਟ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਦਚਲਨੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾ ਸਕਦਾ। ਸਭ ਬਦਚਲਨੀ ਅਣਸਲਾਹੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਅਕੇਵੇਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਭੇ ਮੁੰਡੇ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੁਹਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਜ਼ ਚਲਦੇ ਹਨ - ਛੋਟੇ ਮੁੰਡੇ ਆਪਣੀ ਭੁਖ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਖਰਾਬ ਆਦਤਾਂ ਲਈ ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰੁਚੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਦਾ ਡਾਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਬਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵਜੋਂ ਭੁਖਾ ਨਾ ਰਖੋ, ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭਿਕਾਇਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ, ਤੇ ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗਲ ਸੁਣੋ ਜਾਂ ਵੇਖੋ, ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਅਗ ਭਬੁਕਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਓ। ਕੋਈ ਆਖਰ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਕਰ ਲਵੋ। ਇਹ ਸਭ ਗਲਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਈਆਂ ਸਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੇ ਭਲੇਮਾਨਸ ਦੀ ਸੁਹਰਤ ਦਾ ਹੁਣ ਮਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਬਦਚਲਨੀ ਬਾਰੇ ਸਿਆਣੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮਾਹਰਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਪੜ੍ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਤੋਖਲਾ ਹਟ ਜਾਏਗਾ, ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਘਟ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨੇਕਚਲਨ ਹੀ ਬਣਾ ਸਕੋਗੇ, ਸਗੋਂ ਖੁਸ਼ ਵੀ ਰਖ ਸਕੋਗੇ।

ਖੁਸ਼ੀ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਮਨ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਨਾ-ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੋਈ ਜਵਾਲਾ-ਮੁਖੀ ਹੁਣੇ ਫੁਟਿਆ ਕਿ ਫੁਟਿਆ।

ਖਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਓਨੇ ਹੀ ਫਿਕਰ ਨਾਲ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰੋ ਜਿੰਨੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਬੜੀ ਬਹੁਤ ਭੁਖ ਨਾਲ ਬਚੇ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ, ਪਰ

ਉਹਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੁਕਾਵਟ ਉਹਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਰਤੀਆਂ
ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਬੱਚਾ ਤੁਹਾਡਾ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੈ — ਇਹ ਭਾਲ ਉਹਦੀ
ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਅਮਿਟ ਧੂ ਹੈ । ਜੇ ਖੁਸ਼ੀ ਲਭਣ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੀ ਮਦਦ
ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਕ ਬਣਦੇ ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਨੂੰ ਦੋਸਤ ਬਣਾ ਲਵੋਗੇ, ਤੇ
ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਔਸਤ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੋਗੇ ।

ਆਪਣੇ ਜਵਾਨ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ

ਮੈਂ ਜਾਤਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਸੈਂ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਸਾਂ, ਜੇ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚ ਨਾ ਰਿਹੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਰਖਤੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸਾਂ।

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਤਾ ਨਾ! ਤੇਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਰ ਸਮਝ ਕੇ, ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ — ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹਦਾ ਸਾਂ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੀ ਸੀ, ਕਿਹੜੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ ਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਇਹ ਏਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ। ਪਰ ਤੂੰ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪ, ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਇਆ ਸੈਂ। ਤੇਰੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਦੀ “ਨੀਊਜ਼ਰੀਲ (ਲੀਲੂ) ਸੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਰੰਭ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਮੁਕ ਪੈਂਡਾ ਸੀ — ਤੂੰ ਸੈਨੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਵਰਕੇ ਫੋਲਦਾ ਰਿਹਾ।

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਛਾਤਾ ਨਾ — ਹੁਣ ਵੇਲਾ ਲੰਘ ਗਿਆ — ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁਤਲਾਬੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈਂ।

ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ — ਭੇਰੇ ਘਰ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ

ਅਖਲਾਕੀ ਸ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ

ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਇਆ ਮਿਤਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਏਸ ਗਲ ਵਲ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਨਿਤ ਦਿਹਾੜੇ ਅਸੀਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ, ਚੰਗਿਆਂ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਨੌਕਰਾਂ, ਟਾਂਗੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਫੇਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਰਗੇ ਘਟੀਆ ਸਭਿਅਤਾ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਨਸ ਜਾਣਾ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਮਨੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਉਤੇ ਨੂੰਧਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਅਟੱਲ ਸਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਲਈ ਕੁੜੀਆਂ ਉਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਸਣਾ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ, ਸੱਟ ਤੋਂ ਬੇ-ਧਿਆਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁੰਢੇ ਨੂੰ ਚੀਰਾ ਦਿਵਾਣਾ ਹੈ। ਸੁੰਢਾ ਚਿਰਾਇਆਂ ਸੱਟ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੇ ਦੋ ਫੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਕਚੀਚੀਆਂ ਵਟ ਕੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਤਮਘਾਤ ਦੇ ਡਰਾਵੇ ਦੇ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦਾ

ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਵਾਰਦੇ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਚੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਰੋਲਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਰੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਜਿਗਰੇ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੋਈ ਗਲ ਵੀ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜਿਦ੍ਹੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਖਰ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗੋਂ ਉਹ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਟਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਅਜ ਤੋਂ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੌਦਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਬੜੇ ਸਾਦਾ ਬਾਲਪਣ ਵਿਚ ਇਹ ਵਰ੍ਹੇ ਬਿਤਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ ਰੁਖੀ ਮਿੱਸੀ ਰੋਟੀ, ਮੋਟੇ ਭੱਦੇ ਕਪੜੇ ਜੀਵਨ ਜੋਤ ਨੂੰ ਭੜਕਣ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ। ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਅਲੁੜ ਬਾਲੜੀਆਂ ਦਿਸਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜਵਾਨ ਹੋਣੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਏਸ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅਖਲਾਕੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਓਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘਟ ਵਾਕਿਆ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ “ਕੁਝ” ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰੀ ਲਿੰਗ-ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ। ਮਨੋਰਥ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਖਿਲਰਣ ਲਈ ਖੁਲ੍ਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਤਜਰਬੇ ਲਈ ਮੌਕੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇਸੜੀ-ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਸੰਸਕਾਰ ਵਧਦੇ ਹਨ, ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਬੜੀ ਚੜ੍ਹ ਬਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਮਨੁੱਖ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬੁਟੇ ਬੁਟੇ ਉੱਤੇ ਫਿਰਾਂਦੀ, ਕੰਭੇ ਚੁਭਾਂਦੀ, ਫੁਲ ਸੁਘਾਂਦੀ, ਫਾਹੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾਂਦੀ, ਫਾਹੀਆਂ ਤੋੜਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਂਦੀ ਤੇ ਓੜਕ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਉਠਾ ਦੇਂਦੀ ਤੇ ਆਪ ਹੇਠਾਂ ਖਲੋਤੀ ਉਤਾਂਹ ਵੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੜੀ ਸਿਖਿਆ ਨੇ ਕਪੜੇ ਸੁਹਣੇ ਵਟਾ ਦਿਤੇ, ਸੁਰਾਕ ਚੰਗੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਸੈ-ਸਨਮਾਨ ਵਧਾ ਦਿਤਾ, ਖੁਲ੍ਹ ਵਧੇਰੇ ਦੇ ਦਿਤੀ, ਆਪਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਧਾ ਦਿਤੇ – ਸ਼ਤ ਲਿਖਣੇ, ਸੁਗਾਤਾਂ ਘਲਣੀਆਂ, ਸਿਨੇਮਾ ਵੇਖਣੇ, ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਪਾੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰਲੀਆਂ

ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਏਸ ਹਦ ਤਕ ਅਸਾਂ ਪੱਛਮ ਦੀ ਨਕਲ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ; ਪਰ ਏਸ ਦੇ ਨਾਲ ਏਨੇ ਹੀ ਨਾਪ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਢੇਣੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਈ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਢੇਣੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹੀ। ਪੱਛਮੀ ਕੁੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਕੁਆਰੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਹਰ ਕੰਮ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਆਪੇ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਚੋਣ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਤੇ ਮੰਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਹਾਨੀ ਵੀ ਉਹਨੂੰ। ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਉਤੋਂ ਪੱਛਮੀ ਮਾਪੇ ਮੋਹਰਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਨਾ ਆਪਣੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਧੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਘੁਟਦੇ ਹਨ। ਏਸ ਲਈ ਓਥੋਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣਾ ਹਰ ਕਦਮ ਸਾਡੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਚੁਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਬਤ ਕਹਾਵਤ ਬਣ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖ ਕੇ ਏਨਾ ਜ਼ਬਤ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਕਣ ਤਕ ਉਡੀਕ ਲਵੇ; ਜਾਂ ਨੌਕਰਾਂ, ਟਾਂਗੇ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਫੇਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਆਦਮੀ ਢੂੰਭ ਸਕੇ। ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਕੁਦਰਤੀ ਗਲ ਹੈ — ਕਿਹੜੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਹ ਆਪਾ-ਘਾਤਕ ਕਦਮ ਚੁਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਇਕ, ਓਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸੁਣੇ ਸੁਣਾਏ ਆਪਣੇ ਮੰਗੋਤਰ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ; ਦੂਜੀਆਂ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲਿੰਗ-ਕਾਮਨਾਂ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤੀ ਚੁਣਨ ਦੇ ਬਿਆਲ ਉਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ — ਉਹ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪਤੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਜੀ ਆਏ ਚੁਣਨਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਹਥ ਆਏ ਮੋਕੇ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੀਜੀਆਂ ਉਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਕਾਮ-ਕਲਾ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਐਸਤ ਕੁੜੀ ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਚੁਣਣ ਲਗਿਆ ਕਾਮਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਪਿਓ, ਤੇ

ਘਰ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਿਆਲ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਕਾਮਨਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੁਭਾਵਕ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸੋਚਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਧਨਾਢ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਭ-ਯੋਗ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਭਵਿੱਖ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਕੇ ਨਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਤਰਸ ਦੀਆਂ ਹਕਦਾਰ ਹਨ।

ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਸੁਚੱਜੇ ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਂ ਪਿਓ ਕੋਲੋਂ ਸੰਗਠਿਆਂ ਰਹਿਣ ਦਾ ਰਵਾਜ ਹਾਨੀ ਡਰਪੂਰ ਹੈ। ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਮਲੂ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਣਾ ਕੇ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਐਸੀ ਦਿਲੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਮਿਤ੍ਰ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਣ। ਕਈ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਏਨੀ ਘਟ ਸਾਂਝ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕੇ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅਖਵਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਜਤਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਧੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਗਲ ਆਖਣੋਂ ਭਾਵੇਂ ਸੰਗ ਜਾਏ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕਦੇ ਸੰਕੋਚ ਨਾ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉਹਦੇ ਸੁਖ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਈਰਖਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਲਾਦ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਜਿੰਨੀ ਵਧੇ, ਓਨਾ ਹੀ ਪਿਓ ਨੂੰ ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਜਤਨ ਪਿਓ ਦਾ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌਲ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਬੈਠੇ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਹਦੇ ਪਿਓ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਭੈੜੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਦੁਖ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਉਹਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਸਾਥ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਬਣੇਗਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾਣ ਜਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਣ ਉਤੇ ਉਤਰ ਆਵੇਗਾ।

ਜਦੋਂ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜੋ ਪਿਓ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਲਾਭ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਦੇਵੇ, ਸਭ ਗਲਾਂ ਸਮਝਾਵੇ, ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਧੀ ਦੀ ਮੁਸ਼ੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਹ ਸਲਾਹ ਦੇਵੇਗਾ, ਚੰਗੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਧੀ ਨੂੰ ਲਿਜਾਏਗਾ, ਮਾੜੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ, ਪਰ ਕਰੇਗਾ ਉਹੀ ਜੋ ਉਹਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਉਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚਾਹੇਗੀ ਉਹਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦਾ ਇਤਫ਼ਾਕ ਹੋ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮਿਲਵਰਤਨ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਡਰੋਸਾ ਰਖੇ। ਜੇ ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਰੁਕਾਵਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧੀ ਖ਼ਾਤਰ ਜਮਾ ਰਖੇ। ਗਲ ਕੀ, ਧੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹਦਾ ਪਿਤਾ ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਇਕ ਗਲ ਨੂੰ ਧੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਵੀ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਸ ਦੇਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਓਹੀ ਇਕ ਉਹਦਾ ਐਸਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੀ ਪੂਰਨ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਔਕੜ ਵਿਚੋਂ ਫੁੜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋਕ-ਲਜਿਆ, ਜਾਂ ਜ਼ਾਤੀ ਮਨ ਦੇ ਬੁਕਾਵਾਂ, ਤੇ ਤਅੱਸਬਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਉਲਾਦ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਟੌਰੇ ਵਿਚ ਕੁਤਿੱਤਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਜਿੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬੱਚੇ ਮੰਗਣ, ਓਨੀ ਦਿਤੀ ਜਾਏ, ਬਾਕੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਜੀਕਰ ਬੱਚੇ ਢਾਲਣਾ ਚਾਹੁਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਏਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ, ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਮਿਸਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਬਣਾ ਦੇਣ।

ਹਰ ਪਿਓ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧੀਆਂ ਵਿਆਹੀਆਂ ਹੀ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ। ਜਦੋਂ ਧੀਆਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਸਿਆਣੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਚਾਲਚਲਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦਣਾ ਤੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹਿਣ ਖਲੋਣ ਖੇਡਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਹਿਤੂ ਅਖ ਸਦਾ ਚੁਕੰਨੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ

ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੇਖੋ ਕਿ ਕਿਤੇ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪੂਰੀ ਇਤਲਾਹ, ਪੂਰੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖੋਹੇ ਦੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਮਹਿਦੂਦ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਲਾਟਰੀ-ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਹਥ ਭਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸਿਆਣੀਆਂ ਸੁਣੇਂਤਾਂ ਸੁਣਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਿਖੇ ਹੋਏ ਮਨਾਂ ਲਈ ਪਿਆਰ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਰਹਿਬਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਮਾਪੇ ਧੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੁਖਿਖਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜਤਨ ਲਾ ਦੇਣ, ਫੇਰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਭਰਨ, ਪਿਆਰ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਰਸਤਾ ਦਸਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਪੁਰਲਤ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣਾ ਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਨਾ ਸਮਝਾਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੜਕੀ ਕਦੇ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਉਹਦੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪੂਰਾ ਸਮਝੋਤਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਕ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਓਥੇ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਚੰਗੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿਰਫ਼ ਗੌਤ ਗਾਤ ਦੇ ਮਿਲਣ ਜਾਂ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਖਿਆਲੋਂ ਮਾਪੇ ਏਸ ਕੁੜਮਾਈ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਕੁੜੀ ਬੜੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਬੜੀ ਨਿਢਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਕਈ ਗਲਤ ਕਦਮ ਚੁਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਏਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪੇ ਏਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ। ਬੜੀ ਗਹੁ-ਯੋਗ ਸੂਰਤ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੀਆਂ ਆਸਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੁਰਾਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਢੰਡੇਰਾ ਦੇਣ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਤਦੇ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ਜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਵਧੇਰੇ ਅਕਲ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣਾ ਸਿਖਣਗੇ।

ਆਪਣੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ

ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ ਚੌਧਵਾਂ ਵਰ੍ਹਾ ਸ਼ਤਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜੀਵਨ-ਮੰਦਰ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੰਜ਼ਲ ਉੱਤੇ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਅਨੂਪਮ ਮੰਦਰ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਉਚਾਈ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕੋਗੇ - ਇਹ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਇਸ ਤੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਕੀ ਕੁਝ ਸਿਖਦੇ ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸਮਝਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਤੁਸੀਂ ਸਮਝੋ, ਜੀਵਨ-ਮੰਦਰ ਇਕ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਮੰਜ਼ਲ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰ, ਪੁਸ਼ਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਵਸੀਲੇ ਰਖੇ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਇਕ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਠਹਿਰ ਕੇ ਹੋਰ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਹੈ ਉਸ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਏਥੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਾਲ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸਰੀਰਕ ਸਮਝਾ ਵਧਾਣ ਲਈ ਜਿਮਨੇਜ਼ੀਅਮ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਪੁਛ-ਗਿਛ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਬਕਾਵਟ

ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਾਮ ਕਮਰੇ ਤੇ ਤਬੀਅਤ ਦੇ ਖੇੜੇ ਲਈ ਖੇਡਾਂ ਹਨ, ਸੰਗੀਤ ਹੈ, ਸਾਜ਼ ਹਨ, ਹਾਸਾ ਹੈ, ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ।

ਪਰ ਮਨੋਰਥ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਤੇ ਉਤਾਂਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਉਚੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਡੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮ੍ਰਥਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਆਰਾਮ-ਕਮਰਿਆਂ, ਖੇਡ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਕਈ ਸਾਥੀ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਹੇਠੋਂ ਹੋਰ ਆ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹ ਉਥੇ ਬੇ-ਕਾਰ, ਬੇ-ਸੁਆਦ ਤੇ ਬੇ-ਸਤਕਾਰ ਜਿਹਾ ਫਿਕੇ ਹਾਸੇ ਹਸਦਾ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਮੁਕਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਨੌਬਤ ਵਜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਸਾਥੀ ਦਸ ਦਸ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਉਤਾਂਹ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਹੇਠਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਉਤੇ ਹੀ ਸ਼ਰਮਾਂਦਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਪੁਤਰੀ, ਜੀਵਨ-ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਛਾਵ ਸਮਝ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੌਦਾਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਿਸ ਮੰਜ਼ਲ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚੋ ਹੋ ਉਹ ਬੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਤੁਸਾਂ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਅਟਕਣਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇਰੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚੋਗੇ। ਉਸ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਅਗੇਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਈ ਏਡੀ ਔਖੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਸਰੀਰਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤਬੀਅਤ ਵਿਚ ਠਰੁੰਮਾ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੁਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਜੁਆਰ-ਭਾਟਾ ਵੀ ਏਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਇਹ ਚਾਰ ਸਾਲ ਜਿਆਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਘਾ ਲਏ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਗੁੰਬਲ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ, ਨਾ ਔਖੀ ਜਿਹੀ ਕਸ਼ਮਕਸ਼; ਤੇ ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸ੍ਰੀਰਕ ਸਮ੍ਰਥਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਕਦੇ ਉਤਾਂਹ ਚੜ੍ਹਦਿਆਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਫੁਲਣਗੀਆਂ, ਨਾ ਦਿਲ ਧੜਕੇਗਾ।

ਇਹ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਰੀਰਕ, ਮਾਨਸਕ ਤੇ ਆਤਮਕ ਤਾਕਤ

ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਵਰ੍ਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੇ-ਪਰਵਾਹ ਤੇ ਨਿਰ-ਆਦਰਸ਼ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਅੱਗਾ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਕੁੜੀਆਂ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ, ਪਰ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖੜੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ, ਨਵੀਆਂ ਸ਼ਾਹਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਅਨੋਖੇ ਉਠਾਅ ਨੂੰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਆਮਾਂ ਨਾਲ ਤੋਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜੇ ਤਕ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸਮਝਦੇ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਪਰ ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ — ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮੰਦਾ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਸਾਂ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਇਸੜੀਆਂ ਵੀ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਨਾ ਮੈਂ ਤੇ ਨਾ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਨਮੂਨੇ ਭਾਸੇ ਹਨ। ਤੁਸਾਂ ਵੇਖ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਵੀ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਸਾਡੀਆਂ ਕਈ ਗਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁਰਾਣੀਆਂ, ਬੇ-ਦਲੀਲ, ਤੇ ਬੇ-ਮੌਕਾ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਸਚੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਨਵੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਹੁਣ ਸਾਡੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਖਲੋਤੇ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨਾ-ਹੀਆਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਖਿਲਰਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੁਕੋੜਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਂਹਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਤਕੜੀ ਤੇ ਸੁਦ-ਮੁਖਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਖੜੋਵਾਂਗਾ।

ਪਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਜੀਉ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਹਰਤ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਮੁੱਥਾ, ਮੇਰੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਉਤੇ ਸਾਂ, ਮੈਂ ਚੋਖਾ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਕਈ ਗਲਤ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਏ ਸਨ, ਕਈ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਹਥੋਂ ਗੁਆਏ ਕੇ ਕਈ ਮਾੜੇ ਮੌਕਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫਸਾਇਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ

ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਨੇਹੀ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਲਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੁੜੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਵਧਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਏਸ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ-ਤਜਰਬਾ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾ ਦਿਆਂ

ਤੁਹਾਡੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਮੈਂ ਵਧਦੀ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕਈ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕੁੜੀਆਂ, ਮੁੰਡੇ, ਆਦਮੀ ਤੁਹਾਡੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਡਾਕ ਵੀ ਉਡੀਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੀ ਸੁਹਬਤ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਤੇ ਹਮ-ਉਮਰ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਸੁਹਬਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ।

ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਬਾਹਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੰਮ ਜੰਮ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਪਰਖੋ ਟੋਹੋ, ਛੱਡੋ, ਅਪਣਾਓ - ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਹਕ ਹੈ।

ਪਰ ਆਪਣਾ ਮਨੋਰਥ ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਕਿ ਉਤਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਲਈ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਮਰਥਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਟਬਰਦਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਅਦਬ, ਲਿਹਾਜ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਓ। ਇਸ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜਜ਼ਬੇ ਬੜੇ ਕੌਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ, ਖੁਸ਼ਾਮਦ, ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ਨਾ ਪਾਓ। ਇਹ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਵਿਆਹੇ ਹੋਏ, ਵਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਉਚੇਰੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਅਹਿਤਿਆਤ ਨਾਲ ਲਵੋ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਣਹਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਸ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਆਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨਬਣੇ ਅੱਲੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਡੇਰੇ ਆਦਮੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼

ਨਿੱਕੀ ਜਲਬਾਤੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਉਕਸਾਇਆ, ਤੇ ਚੁੰਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਜਲਬਾਤੀ ਦੌਲਤ ਐਵੇਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ।

ਆਪਣੇ ਹਮ-ਉਮਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖੋ, ਸਮਝੋ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ-ਸਾਥੀ ਲਭਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖੋ। ਪਰ ਇਹ ਮੰਜ਼ਲ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਹੈ, ਸਾਥੀ ਬਣਾਨ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਅਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਨਾ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ। ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮਕ ਫ਼ੈਕਸ ਟਿਕਾਣੇ ਆਵੇਗਾ। ਅਜ ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਭਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਦੇ ਹਿਲਦੇ ਬੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।

ਉਹ ਕੁੜੀ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ, ਸਭ ਨਾਲ ਬੋਲਦੀ, ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵੀ ਕਰਦੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਿਲਦੇ ਬੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਦਿਸੀ ਕਿਸੇ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੀ।

ਇਹ ਉਮਰ ਦਿਲ ਕੋਲੋਂ ਖਹਿੜਾ ਫੁੱਫਾਣ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਸਟਰ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਚਾਚੇ ਮਾਮੇ ਨੇ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਦੇ ਸੁਫਨੇ ਵੇਖਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਨ ਦੀ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇ ਗੁਆਓਗੇ, ਓਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਰਖੋਗੇ। ਇਸ ਦਿਲ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰੋ, ਇਸ ਦੀ ਜੋਤਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਰੋਸ਼ਨ ਦਿਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰਾ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਜ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਅਧ-ਚਾਨਣਾ ਤੇ ਅਨ-ਖਿੜਿਆ ਤੇ ਅਨ ਸੁਗੰਧਤ ਦਿਲ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਨੀਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਯਾਦ ਰਖਣੀ। ਆਦਮੀ ਕਦੇ ਸਸਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿਹੜਾ ਦਿਲ ਬੜੀ ਛੋਟੀ ਜਿਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਆਦਮੀ ਭਾਵੇਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਇਹੀ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਕੁਝ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਪਰ ਦਿਲੀ-ਪਿਆਰ ਉਹ ਉਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ

ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੇਂਦੀ।

ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਣਹਾਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਸੇ ਲਈ ਟੁਟ ਗਏ ਕਿ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਜਿਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੜਕਾ ਤਰਲੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਅਚਾਨਕ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਖਰੇ ਹਨ। ਦਿਮਾਗ਼ੀ ਇਕਰਾਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਮੇਰੀ ਪੁਤਰੀ, ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿਓ। ਪੜ੍ਹੋ, ਲੈਕਚਰ ਸੁਣੋ, ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲੋ, ਖੇਡੋ, ਹਸੋ, ਗਾਵੋ, ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੋ, ਦੌੜੋ, ਭੱਜੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਦਿਲ ਚਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਸਾਬਤ ਰਖ ਸਕੋ, ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੋਈ ਸੋਗੀ, ਐਖੀ ਤੇ ਬੇ-ਵਸੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੋਣੀ ਭਰਪੂਰ ਤਜਰਬਾ ਜਾਪੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦਲਾ ਬਦਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਚੋਖੀ ਸਮਰਥਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਆਤਮਕ-ਵਿਕਾਸ ਲਿੰਗ-ਰੁਚੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲਿੰਗ-ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਸ਼ੰਕੇ ਜਾਂ ਸਵਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਣ, ਮੈਨੂੰ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਸੰਕੋਚ ਦਸੋ। ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਭ-ਇੱਛਕ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਤੁਸੀਂ ਭਾਗ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇਂਦਾ ਰਹਾਂਗਾ, ਪਰ ਜਿਸ ਗਲ ਦਾ ਹਲ ਤੁਸੀਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਨਾ ਲਭ ਸਕੋ, ਉਹ ਮੈਥੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ। ਜੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਦਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਛੱਡੋ। ਕਦੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾ ਕਰਨੀ। ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਸਹਿਮ ਕਈ ਕੰਵਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਰੋਲ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਣ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲਵਾਂਗਾ ਤੇ

ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਸਭ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਦੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ।

ਕਈ ਹੋਰ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਦੂਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੀ ਲੜਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਬੇ-ਲੋੜੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾ ਪੈਣਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਤਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਆਖੇਗਾ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦਾ ਚੰਗਾ ਹੀ ਆਖਾਂਗਾ, ਤੇ ਹਰ ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸਮਝਾਂਗਾ ।

ਹੋਰ ਵਰ੍ਹੇ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਉਥੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਹੋਵੋਗੇ, ਉਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਸਵਾਲ ਤੇ ਨਵੇਂ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਕ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚ ਲਵੋ । ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਚਿਤਾਰ ਲਵੋ, ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਯੋਗ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਵੋ । ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਜਜ਼ਬੇ ਹਿਲਦੇ ਵੇਖੋ, ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁਛ ਕਰੋ, ਕੀ ਇਹ ਮੇਰਾ ਚੰਗਾ ਸਾਥੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪਿਤਾ ਬਣ ਸਕੇਗਾ ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਢੇ ਵਧਣ ਨਾ ਦਿਓ ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਲਣ, ਤੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹੋ । ਚਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਆਪਣੀਆਂ ਖਿੜਦੀਆਂ, ਖਿਲਰਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰ-ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ - ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਓਗੇ । ਓਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਲਾਹ ਪੁਛ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਵੀ ਅਨੋਖਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਾਂਗਾ । ਸਿਆਣਾ ਪੁਤਰ ਚੰਗਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਆਣੀ ਪੁੜੀ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗਾ ਸਲਾਹਕਾਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਬੜੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਗਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਿਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤੇ ਇਕ ਇਕਰਾਰ ਦੇਣਾ ਤੇ ਇਕ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਇਹ ਹੈ :

ਕਦੇ ਭੇਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਕਰਨਾ । ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਅਮਲ ਲਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਖਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿਆਂਗਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲਗ ਜਾਣਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ

ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ, ਤੇ ਇਸ ਵਾਪਸੀ ਦਾ ਫਾਰ ਕਢੇ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਵਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਕ ਤਕਲੀਫਾਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਮਨਾਹੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੀ ਮਨਾਹੀ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਜਿਹੜੀ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਭੇਤੀ ਜੀਵਨ ਨਰਕੀ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੋ ਖਤ ਲਿਖੋ। ਜੇ ਮੈਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਦਲੀਲ ਸੁਣੋ। ਜੇ ਨਾ ਮੰਨ ਸਕੋ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਦਸ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਮੈਂ ਜੇਲ੍ਹਰ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਨਾ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਹੋਣਾ— ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪੁਤਰ-ਪੁਤਰੀਆਂ ਦੇ ਬਿਛੁੜ ਦਾ ਵਿਚਲਾ ਟਾਹਣ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਜੀਵਨ-ਰਸ ਇਸ ਟਾਹਣ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਿਛੁੜ ਦਾ ਖਲਾਰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਖਾਂ ਪਤੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿਲਰਨੋਂ ਵਰਜਨਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਬਚੀ, ਭੇਤ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਿਉਂਕ ਜਾਪੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਭੇਤ ਰਖਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਦੁਖੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਮਜਬੂਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਾਂਗਾ— ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਸ਼ਪ-ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕੀੜਾ ਕਢੇ ਨਾ ਲੁਕਾਣਾ— ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਕਰਮ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ— ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਹੋ, ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਵਧਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਬੇ-ਭੇਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰੋ। ਭੇਤ ਉਹੀ ਰਖਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਕੀਮਤ ਦੇ ਕੇ ਸਦਾ ਸੁਰਖਰੂ ਰਹੋ।

ਦਬਾਓ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ

ਇਕ ਸਿਆਣੀ ਭੈਣ ਨੇ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ — ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਹਨ :

ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ —

ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਨੰਗਾ ਸਿਰ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲੋਂ ਤਕ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ; ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾੜੀ ਗਲ ਤੇ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਦੇ ਕਈ ਸੂਬੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਇਸੜੀਆਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਕਜਦੀਆਂ — ਮਦਰਾਸ, ਦਖਣ, ਬੰਗਾਲ ਆਦਿ। ਯੂਰਪ ਵਿਚ ਵੀ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਦਾ ਰਵਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮੇਮ ਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਦਰਾਸੀ ਇਸੜੀ ਦੇ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਭੈਣ ਦਾ ਨੰਗਾ ਸਿਰ ਸਾਨੂੰ ਮੰਦਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਬੜੇ ਸਨ, ਇਕ ਥਾਂ ਦੇ ਰਵਾਜ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂਦੇ। ਹੁਣ

ਮੇਲ ਜੋਲ ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਰੀਝ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਓੜਕ ਨੰਗੇ ਤੇ ਕੱਜੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਕੀ ਹੈ ? ਹੁਣ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁਝ ਚੁਸਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਇਹ ਖੇਡਦੀਆਂ ਹਨ ਦੋਹਾਂ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਗੇ ਜਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹਥ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਤਾਕਿ ਦੂਜੇ ਹਥ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਉਤੇ ਦੁਪੱਟਾ ਸਾਂਭਿਆ ਰਹੇ । ਹੁਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕੁਝ ਵਖਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ । ਟੈਨਿਸ ਬੈੱਡਮਿੰਡਨ ਹਾਕੀ ਖੇਡਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਚੁੰਨੀ ਫਾਲਤੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ ਸਿਰ ਕੱਜ ਕੇ ਹੀ ਰੱਖਣ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਖਲੋਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਖੇ ਲਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਰਮੀਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਹੁਣ ਪਿਛਲਾ ਨੰਬਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਕੋਲੋਂ ਪਿਛਾਂਹ ਰਹਿਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ ।

ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਸਨੇਹੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਅਗਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਗਲਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ ਅਖਲਾਕੀ ਕੀਮਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦਬਾਓ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਉਤੇ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਏ । ਜੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉੱਤਮ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਰਸਮ ਉਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਈਏ ? ਸਭ ਰਵਾਜ ਮੌਕੇ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਵਰਤਮਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦੁਪੱਟਾ ਸਿਰ ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਚੁਸਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਮਜਬੂਰੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਕੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਰਵਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਜੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਖੁਲ੍ਹ ਨਾ ਦਿਤੀ ਤਾਂ ਵੀ ਲੈ ਤਾਂ ਲਈ ਜਾਏਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਲ੍ਹ ਨੌਜਵਾਨ ਸਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਖੁਲ੍ਹਾਂ ਲਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਰਜਿਤ ਸਨ, ਪਰ ਰੋਕੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਖੀਆਂ

ਜਾ ਸਕੀਆਂ ।

ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਚਾਲ -

ਦੂਜਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਛੇਣ ਨੇ ਕੀਤਾ ਉਹ ਸੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਚਾਲ ਉਤੇ । ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਹੌਲੀ ਚਲਣਾ ਤੇ ਹੌਲੀ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਗਿਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗਫੀ ਦੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਉਤਰੇ, ਮਾਂ ਅਜੇ ਪਿਛੇ ਹੀ ਪੈਰ ਪੁਟਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦਗੜ ਦਗੜ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੋ ਫੇਰੇ ਛਾਟਕ ਤਕ ਵੀ ਪਾ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਅਦਬ ਘਟ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਰਵਾਜ ਮੌਕੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੰਖਿਪਤ ਜਿਹੀ ਸੀ, ਸਫਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਮੇਲ ਜੋਲ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬੜਾ ਸੌੜਾ ਸੀ । ਨਾਲੇ ਇਸੜੀਆਂ ਨੂੰ ਦੌੜਨ ਭਜਣ ਦੇ ਕੋਈ ਮੌਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ।

ਅਜ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੇਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤਿੱਖਿਆਂ ਤੁਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦੌੜਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਚਾਲ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਚਾਲ ਦੀ ਆਦਤ ਵਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਹੌਲੀ ਤੁਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।

ਤੇ ਜੇ, ਸਾਰਥਕਤਾ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਤੁਰਨਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ । ਹੁਣ ਇਸੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਅਗੇ ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਪਿਛਾਂਹ ਪੈਰ ਧਰੀਕਦੀ ਠਿਪ ਠਿਪ ਕਰਦੀ ਆਉਂਦੀ ਇਸੜੀ ਲਈ ਉਭੀਕ ਉਭੀਕ ਕਦਮ ਪੁਟ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਹੁਣ ਮਰਦਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਘਟੋ-ਵਟੀ ਚਾਲ ਲਈ ਨਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਰੁਚੀ ।

ਮੈਂ ਸਨਿਮੁ ਆਪਣੀਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ

ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਦੀ ਵਿਜ਼ਤ ਕਰਾਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਬੇਕਾ ਲਾਈਏ ? ਕੀ ਸਾਡਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੋਣਾ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹਕ ਢੇ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ? ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਰਵਰਥ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਾਹ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਅਸਾਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਡਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਲੀ ਤੁਰਨ । ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਡਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਲੀ ਬੋਲਣ ਜਾਂ ਘਟ ਹਸਣ । ਇਹ ਸਾਡਾ ਈਰਖਾ ਭਨਿਆ ਵਿਤਕਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅਸਾਂ ਇਸੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿੰਨੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ । ਇਹਨਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਆਦਮੀ ਦੇ ਛਲੇ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਡੈਣ ਦੇ ਪੈਰੀਂ, ਹਥੀਂ, ਗਲੀਂ ਬਧੇ ਡੋਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਵੇ, ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਜੰਦਰਾ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਡੈਣ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਹ ਲਵੇ । ਏਸੇ ਜੰਦਰੇ ਦਾ ਅਸਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸੜੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਬੇਵਸੀ ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੰਦਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਜੰਦਰੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਸਦਾ ਹਿਲਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਥਾਲਾਂ ਇਸੜੀ ਆਪ ਵੀ ਆਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਜੰਦਰੇ ਦੀ ਓਟ ਪਿਛੇ ਬੋਲ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੀਆਂ —

ਤੀਜਾ ਗਿਲਾ ਮੇਰੀ ਚੰਗੀ ਡੈਣ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਸਾਡੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੀਆਂ । ਉਹਨਾਂ ਮਿਸਾਲ ਦਿਤੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਬੀ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪਾਪਾ ਜੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਦੀ ਸੀ । ਗੁਟਕਾ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਜਾਂਦੀ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ, ਅੱਖੀਆਂ ਮੀਟ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਸੀ ।

ਪਰ ਉਹ ਪੰਜ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਾਨਵੈਂਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਹਦੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਭ ਛੱਡਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਲ੍ਹ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਸਲੀਬ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਪੁਛਣ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮਦਰ ਸੁਪੀਰੀਅਰ (ਕਾਨਵੈਂਟ ਦੀ ਵਡੀ ਮਾਤਾ) ਨੇ ਪਾਈ ਸੀ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ।

ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਕਾ ਵੀ ਕਾਨਵੈਂਟ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। “ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਹਿ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਮੌਲ ਕਰਦੇ – ਗੁਤ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕੁੜੀ ਆਖਦੇ ਨੇ, ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਲਾਹ ਛੱਡਦੇ ਨੇ – ਮੈਂ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੇ।”

ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਜੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕਸੂਰ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਹੈ – ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ – ਕਿ ਇਹ ਕਸੂਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਕੀ ਬੋੜੀ ਜਿੰਨੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਕਸੂਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੁਣ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਚੁਸਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਨ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਸਾਡੇ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਚੰਗੀ ਭੈਣ ਦੇ ਬਚੇ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਧਾਰਮਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਨਾ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁਤ ਖਿਚਦਾ ਤੇ ਨਾ ਸਾਫ਼ਾ ਉਤਾਰਦਾ। ਤੇ ਨਾ ਬਚੇ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੋਈ ਰੋਸ ਉਪਜਦਾ। ਪਰ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ, ਪੰਜ ਰੁਪਈਏ ਮਹੀਨਾ ਫ਼ੀਸ ਦੀ ਥਾਂ ਉਹ ਤੀਹ ਰੁਪਈਏ ਮਹੀਨਾ ਫ਼ੀਸ ਦੇ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹੁਬਹੂ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਉਨਤੀ ਦੀ ਦੇੜ ਵਿਚ ਪਿਛਾਂਹ ਰਹਿ ਜਾਣ। ਸਗੋਂ ਜੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਲੈਤ ਵੀ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ, ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਸ ਮੇਲ ਜੋਲ ਤੇ ਰੋਬਨੀ ਨਾਲ ਖਿਆਲ ਖੜੋਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਕਾਨਵੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਵਰ-ਚੋਣ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ

ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮਾਪੇ ਬੜੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਤੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਾਣੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਤਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣ। ਬਚੇ ਉਹੀ ਕੁਝ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਬਣਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਾਪੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ-ਚਸਪ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਸੁਭਾਵਕ ਪ੍ਰੇਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨਾ ਘਲਿਆ ਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁਝ ਬਾਗ਼ੀ ਜਿਹੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਬੜਾ ਪਾੜ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਨਿਰੋਲ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਬਣੜ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਬੱਚਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਮੈਦਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਣੜ ਦੀਆਂ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਮਾਪੇ ਵਿਚਾਰ ਲੈਣ, ਉਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਕੇ ਬਾਗ਼ੀ ਲੈਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ। ਬਚੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਬਣਨਗੇ, ਜੋ ਕੁਝ ਬਣਨ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿੰਗ-ਸੰਕੋਚ ਦੀ ਘਾਟ —

ਚੌਥਾ ਗਿਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਲਿੰਗ-ਚੇਤੰਨਤਾ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖਿਚਣ ਲਈ ਲਿਬਾਸ

ਪਹਿਣਦੇ, ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੇਲ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਗਲਤ ਹੋਵਾਂਗਾ । ਪਰ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਸ਼੍ਰੋ-ਕਾਬੂ ਲਿੰਗ ਸੰਬੰਧੀ ਅਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਏਨਾ ਅਗੇ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ । ਅਜ ਅਨੇਕਾਂ ਵੀਹ ਵੀਹ ਪੰਝੀ ਪੰਝੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ, ਕੰਵਾਰੇ ਹਨ, ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਰੋਇਆ ਦਿਲ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਲਿੰਗ-ਚੇਤੰਨਤਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਿਵਾ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਖਾਬਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਵਡੇਰੀ ਉਭਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ । ਜਦੋਂ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਬਹਿੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਲਿੰਗ-ਸੰਬੰਧੀ ਗਲਾਂ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ । ਪਰ ਅਜ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਕਢਾਈ, ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਹੋਰ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਅਜੀਬ ਸਮਝਦੀ ਹੈ - ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੀਆਂ, ਪਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਰਲਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸੁਝਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਲਿੰਗ ਦੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ । ਵਿਆਹਾਂ ਕੁੜਮਾਈਆਂ ਉਤੇ ਲਿੰਗ-ਮਸ਼ੌਲ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ।

ਅਜ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕੁੜੀ ਜਾਂ ਮੁੰਡੇ ਲਈ ੩੦ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਕੰਵਾਰਾ ਤੇ ਲਿੰਗ-ਅਛੁਹ ਰਹਿਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ । ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਵਾਏ ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਂ ਮਰਦ ੩੦ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਅਛੁਹ ਕੰਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ।

ਇਹ ਵੀ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਜਾਂ ਤਕੜਾਈ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ।

ਤਜਰਬਾ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੜਕੇ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਏਛੇ ਦਬਾਓ ਵਿਚ ਰਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਲ

ਵੇਖਣਾ ਵੀ ਪਾਪ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਣ, ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਇਤਕਾਦ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਤਿ ਪਵਿੱਤਰ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਣ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ੨੦ ਫੀ ਸਦੀ ਲੜਕੇ ੩੦ ਤੇ ੪੫ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚਕਾਰ ਕਾਤਲ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਲੜਕੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਰ ਚੰਗੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤਕ “ਏਕਾ-ਨਾਰੀ” ਅਸੂਲ ਦੇ ਦਿਲਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਫਿਤਰਤਨ “ਏਕਾ-ਨਾਰੀ” ਦੇ ਅਸੂਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ— ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਰਦ ਡਰ-ਮਰਦੀਮੀਅਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਣ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇ-ਘਾਤਕ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਮਾਪੇ ਜਦ ਤਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤਾਨ ਲਈ ਨਮੂਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਓਦੋਂ ਤਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਦਰਤ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਕਦਾਚਿਤ ਮਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਿਛਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾ ਸਕਦੀ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸੰਤਾਨ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਤੇ ਤੁਰਦੀ ਰਹੀ, ਜ਼ਮਾਨਾ ਖਲੋਤਾ ਰਿਹਾ, ਸਦੀਆਂ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਗਈਆਂ। ਅਜ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਰ ਦੀ ਹੋਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਏਨੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਅਗਲੀਆਂ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਨਮੂਨੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਬਕਤੀ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਨਾ ਕਦੇ ਕਰੇਗੀ।

ਜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਲੰਮੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਨ।

ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਝੀਵ ਜੋਤ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਰਖਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ

ਉਤੇ ਕੋਈ ਬੱਖੜ ਬੁਲਣ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਝਾਣ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਉਤੇ ਲਾ ਦੇਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਲੇ ਦਾ ਵਡਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਮੁਢ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਵਾਨ ਕੋਲਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਨਸਲ ਦਾ ਵਡਾ ਕੰਮ ਦੂਜੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਸਾਥੋਂ ਸਾਡੇ ਬਚੇ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਚੇ ਸਾਡੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਅਮਾਨਤ ਹਨ।

ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ

ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਗਲਾਂ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ । ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੀਨੀਅਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ । ਉਹ ਚਾਂਹਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਫੇਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਦੇਂਦਾ ਰਹਾਂ ।

ਉਹ ਵਿਭਾ ਭੁੰਘਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਭਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਡਾਢੇ ਬਹੁਤਾ ਭੁੰਘਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਭੁੰਘੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ — ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਅਜ ਉਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਆਪਣੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਪੁਲ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ । ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਆ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ : ਤੇ ਯਕੀਨ ਜਾਣੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਅਤਿਅੰਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਸਮਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਚੰਗੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ “ਮਾਂ” ਖਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਤਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚੋੜੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਧੀਆਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਹ ਵਿਥਾ ਹੈ – ਤੁਹਾਡੀ ਪੋਥਾਕ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸੰਬੰਧੀ।

ਜੇ ਕੁਝ ਮੈਂ ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪੋਥਾਕ ਤੋਂ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਥੇ ਸੰਬੰਧੀ ਰਹਿਬਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਰੰਗਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਚਿਹਰਾ ਤੁਹਾਡੀ ਆਤਮਕ ਬਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਤਮਾ ਵਿਖਾਂਦੀਆਂ ਹੋ। ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਰੰਗਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਖਣ ਲਈ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕੋ ਕਰੋ, ਪਰ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਕੇ।

ਵਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਰੂੜ ਪਊਡਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਰਾਇ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਕੁੜੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਰੂੜ ਪਊਡਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ-ਪਸੰਦ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਸ਼ਰਾਰਤ ਭਾਵੇਂ ਉਕਸਾ ਸਕੇ, ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਵਧਾ ਸਕਦੀ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਚਿਕਨਾਹਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਦਾ ਪਊਡਰ ਵਰਤ ਲਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ।

ਸਾਬਨ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਕਰੀਮਾਂ ਆਦਿ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਹਨ। ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਸੁਕੀ ਤੋਰੀ ਜਾਂ ਖੁਰਦਰੇ ਕਪੜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮਲ ਕੇ ਧੋਣਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਵਧਾ ਕੇ, ਮੁਸਾਮ ਖੋਲ ਕੇ, ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰ ਕੇ ਰੰਗਤ ਠੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰੰਗਤ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰਖਣ ਦਾ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ- ਕੋਈ ਅੱਠ ਗਲਾਸ ਰੋਜ਼ਾਨਾ। ਦੁਧ ਤੇ ਕੱਚੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ। ਰੰਗਤ ਸਾਫ਼ ਰਖਣ ਲਈ ਦੁਧ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਯਕੀਨੀ ਜਾਚ ਹੈ। ਦੁਧ ਪੀਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਚਮੜਾ ਤੇ ਰੰਗ ਦੋਵੇਂ ਕੌਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਕਾਫ਼ੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਜ਼ਹਿਰ ਘੁਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਰੰਗਤ ਨਿਖਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮਸਨੂਹੀ ਕੁੰਡਲ ਪਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੋ ਵੇਲੇ ਬੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਲਿਸ਼ਕ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਝੀ ਵਾਰੀ ਸਵੇਰੇ ਤੇ ਪੰਝੀ ਵਾਰੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬੁਰਸ਼ ਨਾਲ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਉਭੇ ਹਥ ਮਾਰੇ ਜਾਣ। ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਦਹੀਂ ਨਾਲ ਧੋਣਾ ਖਟਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਸਾਬਨ, ਵੇਸਨ, ਰੋਠੇ ਆਦਿ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਹਰ ਅੰਗ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਦਿਸੇ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਈ ਕੋਈ ਉਚੇਚੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਹੈ। ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਠੇ ਆਦਿ ਪਾਣੇ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਕ-ਸੁਹਣੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਖ਼ਤਰਾ ਉਪਜਾਊ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ਤਰੇ ਨੂੰ ਦਾਅਵਤ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ। ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਨਹੁੰਆਂ ਨੂੰ ਰੰਗ ਲਾਣਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ। ਹਰੇਕ ਉਮਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਚੋਦਾਂ ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਸੁਹਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਤੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਝੀ ਲਗਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖ਼ੂਨੀ ਨਾਖ਼ੂਨ ਤੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾਵੇਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਨਗਹਿਲੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਰੱਤ ਪੀਲੀ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਲਿੱਤਣ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਦਾਨਾਈ ਨਹੀਂ। ਬੁਢਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਵੀ ਪਿਆ ਸ਼ਿੰਗਾਰੇ ਤਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਪਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਹਥ ਸੋਟੀਆਂ ਸੁਹੰਦੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਫਰਵੱਟੇ ਕਾਲੇ ਕਰਨੇ ਜਾਂ ਬਿੰਮਣੀ ਉਤੋਂ ਸੁਰਮਾ ਦਿਸਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਜਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਤੀਖਣ ਖ਼ੁਸ਼ਬੋ ਦਾ ਆਉਣਾ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਕੋਝਾਪਨ ਹੈ। ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਬਿੰਦੀ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਸੂਮ ਹੁਸਨ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਸਟਾਈਲ ਵੀ ਸਾਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਹੋਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਹੁਸੀਨ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਵਡੇਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਗਣਾ ਤੇ ਅਖਵਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਏਡੀ ਸੁਹਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਉਂ ਸ਼ੱਕੀਆਂ ਪਸੰਦ ਦੀ

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋ ? ਸਿਆਣੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਾਬਨਾਂ ਢੁੰਡਦੇ ਹਨ; ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ “ਇਸਤ੍ਰੀ” ਜਾਪੇ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਦੇ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਡਾਵੇਂ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰੀ ਉਹਨੂੰ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ ਰਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਹਣਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾਅ ਮੇਚ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਭੱਦਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਓ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੇਡ ਤੇ ਉੱਦਮੀ ਜੀਵਨ, ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹਨ । ਦੌੜਨਾ, ਟੁਰਨਾ, ਟੈਨਿਸ, ਬੈਡ ਮਿੰਟਨ, ਬਾਸਕਟ ਬਾਲ ਨੈਟਬਾਲ, ਗਿੱਧਾ, ਤਾਰੀ, ਨਾਚ, ਰਾਂਸੀ ਟਪਣੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਉਹ ਜਾਦੂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਕਰੀਮਾਂ, ਨਾ ਗਹਿਣਿਆਂ, ਨਾ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਤਿੱਖੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਕਦੇ ਨਾ ਵਰਤੋ । ਖੁਸ਼ਬੋ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਲਵਿੰਡਰ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬੁਰਾਈ ਸਮਝੋ । ਸਿਰਫ ਮਧਮ ਜਿਹੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਵਾਲੇ ਸਾਬਨ ਯੂਠੀ ਕਲੋਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ । ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਮਹਿੰਗੇ ਲਵਿੰਡਰ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ।

ਜੁੜੀਆਂ ਜੁਰਾਬਾਂ ਸਾਫ਼ ਹੋਣ, ਪਰ ਕਦੇ ਵਿਖਾਲੇ ਡਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ । ਕਪੜੇ ਚੰਗੇ ਧੌਤੇ ਤੇ ਚੁਸਤ ਸੀਤੇ ਹੋਏ, ਪਰ ਫੀਤੇ ਕਿੰਗਰੀਆਂ ਲੇਸਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ । ਨੀਵੇਂ ਗਲਮੇ ਵਾਲੇ ਫ਼ਰਾਕ ਤੁਹਾਡਾ ਜਾਦੂ ਘਟਾਣਗੇ । ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੁਝ ਭਾਗ ਨੂੰ ਲਿੰਗ-ਰਕਬਾ ਆਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਗੋਡਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਤੇ ਗਲੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ । ਇਸ ਭਾਗ ਨੂੰ ਵਿਖਾਲੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਇਸ ਦਾ ਜਾਦੂ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਹੜੀਆਂ ਡਰੀਬ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜਾਦੂ ਓੜਕ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਲਿੰਗ-ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਇਹਤਿਆਤ ਨਾਲ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਹਰਕਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅੱਖ ਓਧਰ ਨਾ ਖਿਚੀ ਜਾਏ । ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਫ਼ਰਾਕ ਇਸ ਸਟਾਈਲ ਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਸਿਵਾਏ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾ ਖਿੱਚੇ । ਸਭ ਕੁਝ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇ ।

ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਿਚ ਜਾਦੂ ਦੀ ਚਾਹ ਬੜੀ ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਹੈ । ਪਰ

ਇਹ ਜਾਦੂ ਬਾਹਰੋਂ ਪਲਸਤਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਮੀ ਭਾਅ ਵਾਂਗ ਅੰਦਰਲੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲਿਸ਼ਕ ਸਿਹਤ, ਸਾਦਗੀ, ਸਫਾਈ ਫੁਲਾਂ ਵਰਗੀ ਸੁਚੱਤਾ ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਕਦੇ ਮਦਦ ਨਾ ਲਵੋ, ਨਾ ਰੰਗਾਂ ਪਾਉਡਰਾਂ ਦੀ। ਕੋਮਲ ਚਿਤ, ਨਿਰਫਲ, ਮਾਸੂਮ ਕੁੜੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ਾਂ, ਤਾਜ਼ਾ ਰੰਗਤ, ਸਡੋਲ ਸਰੀਰ, ਖਾਮੋਸ਼ ਪੁਸ਼ਾਕ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਉਡਵੀਂ ਬਾਤੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਇਕ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਮਲ ਚਿਤ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਅਤਿ ਕੋਮਲ ਸਰੀਰ ਹੋਣ ਦੇ ਜਤਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਮੋਟਾਈ ਨੂੰ ਗੁਨਾਹ ਬਰਾਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ। ਮੋਟਾਈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੋਝਾਪਨ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਭੁਖੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੁਰਾਕ ਬਾਬੋਂ ਕੋਈ ਪਿੰਜਰ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੋਟੇ ਲੋਕ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। - ਪਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਰਖਣ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੀ ਮਰਦ, ਸਭ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਕੜਾ ਤੇ ਪੂਰੀ ਜਾਨ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁੜਕ ਮੁੜਕ ਪੈਂਦੇ ਅੰਗ ਸੁਹਣੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਲੁਸ ਲੁਸ ਕਰਦੇ ਅੰਗ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਭਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਛਟਾਂਕੀ ਭਾਰ ਵਧਣ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀਆਂ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਪੂਰੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਔਖਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਫਰਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਵਾਨ-ਹੁੰਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਲਿੰਗ-ਵਿਚਾਰ

ਮੈਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿੰਗ-ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਕਰਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਵਸੀਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਕੇ ਗ਼ਲਤ ਰਸਤੇ ਨਾ ਪੈ ਜਾਣ। ਪਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗ਼ਲ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਥੜੀ ਮੁਸ਼ੱਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸਾਹਿਤ ਦੇਸੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਦਿਰ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ, ਕਈ ਲਿੰਗ-ਗੁੰਬਲਾਂ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਨਾਂ ਸੰਕੋਚ ਗ਼ਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਉਹ ਬੋਲ ਚਾਲ ਏਥੇ ਨਕਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਤੇਰੁਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉਹਨਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਜਿਹੜੇ ਮੈਨੂੰ ਧੀਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਗਰੁਪ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਵੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਸੁਲਭ ਹੋਣ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਚੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਲ ਪੁਛਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਜਾਇ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਮੁਫੀਦ ਦਿਲਚਸਪੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਵਰਗ ਤੇ ਗ਼ਲਤੀ ਨਰਕ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਵਿਚੋਂ ਨੱ-ਵੇ ਜ਼ੋਦਾਈ ਏਸ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਬਲ-ਚਾਲ ਸਿਰਫ ਮਾਂ ਪਿਓ, ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਲਭੇ ਹੋਏ ਉਸਤਾਦ ਉਸਤਾਦਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ, ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਕੋ ਲੜੀ ਦਾ ਵਧਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਗੁਲ-ਦੋਦੀ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈਂ। ਤੂੰ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਖਿੜੇ ਬੂਟੇ ਹੇਠਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਬੂਟੇ ਉਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਡਾ ਬੂਟਾ ਫੁਲ ਦੇ ਕੇ ਸੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮਾਲੀ ਇਹਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਕੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਬੂਟੇ ਬਣ ਕੇ ਫੁਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਭਾਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਲਹਿ ਲਹਾਏ ਸਨ। ਕੋਲੇ ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਲਾ ਪ੍ਰਗਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਕੋ ਹੀ ਬੂਟਾ ਦਿਖਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਵਡਾ ਬੂਟਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਛੋਟਾ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਵਡਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਮੇਰਾ ਇਹੋ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਗੁਣ ਔਗੁਣ ਤੇਰੇ, ਤੇ ਤੇਰੇ ਗੁਣਾਂ ਔਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਪੁਰਾਣੇ ਕੋਲੇ ਜਾਂ ਫੁਲ ਦੇ ਚੁਕੇ ਬੂਟੇ ਵਾਂਗ ਮਾਲੀ ਮੈਨੂੰ ਬਾਗ ਵਿਚੋਂ ਪੁਟ ਕੇ ਤੇਰੀ ਤੇ ਤੇਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਭਰੇ ਜਾਂਦੇ ਖਾਦ-ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੇਗਾ।

ਬੜੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਜਿਉਂ ਸਕਾਂਗਾ, ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿੰਨਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗ ਬਣਿਆ ਤੈਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਤੇਰੁਵਾਂ ਵਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਤੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਮੰਜ਼ਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਏਥੇ ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਗਲਾਂ ਲਭਣਗੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀਂ।

ਅਗੇ ਤੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਜੇਠੇ ਮੁੰਡੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤੋਂ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਕੁਝ ਫਰਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਅਗੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਗੁਸਲਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹਾ ਲੈਂਦੀ ਸੈਂ,

ਮੈਂ ਆਪ ਕਈ ਵਾਰੀ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇ ਪਿਛਲੇਰੇ ਸਾਲ ਨੁਹਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਜੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਖਾਂ ਵੀ ਤੂੰ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਂਗੀ। ਤੇਰਾ ਜਿਸਮ ਅਚਾਨਕ ਵਡਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਛਾਤੀ ਤੇਰੀ ਬਚਿਆਂ ਵਰਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਅਨੋਖੀ ਜਿਹੀ ਹਿਲਜੁਲ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਗੇ ਤੈਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ, ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੜਦੀ ਤੇ ਈਰਖਾ ਕਰਦੀ ਸੈਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਥੀਂ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੈਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਬਾਬਤ ਤੇਰਾ ਰਵਈਆ ਬਦਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਜਿਦੀ ਬਾਬਤ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਘਬਰਾ ਜਾਏਂਗੀ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬੜੀ ਸੁਖਾਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂਗਾ।

ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਲਵੇਂ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡੇ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦ ਖਣਾਏ ਕਿਉਂ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਸੀ, ਜੇ ਇਕੋ ਹੀ ਕਿਸਮ ਤੇ ਜੀਵ ਹੁੰਦੇ, ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਜੀਕਰ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਫਲ ਪੇਂਦਾ ਹੈ, ਓਕਰ ਇਹ ਜੀਵ ਵੀ ਬਚੇ ਦੇ ਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਅਸੀਂ ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡਿਆਂ, ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਬਾਬਤ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜਿਹੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਮੇਰੀ ਪੁਤਰੀ, ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਮਝ ਆਵੇਗਾ, ਤੂੰ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ ਆਖੇਂਗੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਉਨਤ ਤੇ ਚੰਗੇਰੀ ਬਨਾਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਸਾਧਨ ਲਿੰਗ ਦਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਖਰੇਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈਵਾਨੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਜੇ ਇਕੋ ਆਦਮੀ ਜਾਂ ਇਕੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਔਲਾਦ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਤਾਂ ਮਾਂ ਜਾਂ ਪਿਓ ਨਾਲੋਂ ਬਚੇ ਚੰਗੇਰੇ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਮੂਰਖ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਿਆਣੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਸੋਮੇ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕਦੇ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ। ਹੁਣ ਇਕ ਮੂਰਖ ਪਿਓ ਤੇ ਸਿਆਣੀ ਮਾਂ ਰਲ ਕੇ ਅਧ-ਸਿਆਣੇ ਬਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ

ਹਨ। ਇਹ ਅਧ-ਸਿਆਣੇ ਬਚੇ ਕਿਸੇ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਿਆਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਔਸਤ ਸਿਆਣੀ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਰਖ ਰਹੇ ਹੀ ਨਾ। ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣਾ ਨਜ਼ਾਮ ਸੁਧਾਰ ਲਵੇਗਾ, ਓਦੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾਇਆ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇਕ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹੁਣ ਦੇ ਅਤਿ ਸਿਆਣਿਆਂ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।

ਤੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਲਾਰੈਂਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਗਈ ਹੈਂ, ਓਥੇ ਤੂੰ ਕਈ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫੁਲ ਵਭੇ ਵੀ ਕੋਠੇ ਕੋਠੇ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਗੁਲਾਬ, ਇਹ ਭੋਹਲੀਆ, ਇਹ ਗੁਲਦੇਦੀ, ਸੁਚੱਜੇ ਮਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਹਨ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਫੁਲ ਬੜੇ ਸਾਢੇ ਤੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਸਿਆਣੇ ਮਾਲੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਰੰਗ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਇਹ ਅਨੂਪਮ ਸੁਰੰਗਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿੰਗ ਦਾ ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੈ। ਮਾਲੀ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਮਰਦ ਭਾਗ ਨੂੰ ਇਕ ਫੁਲ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕ ਕੇ ਦੂਜੇ ਫੁਲ ਵਿਚ ਧਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਫੁਲ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਗ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਮਰਦ ਭਾਗ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇਕ ਬੀਜ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਵੇਂ ਬੀਜ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਕਈ ਰੰਗੇ ਫੁਲ ਤੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈਂ ਇਹ ਕਈ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਮਰਦ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਮੇਲ ਕੇ ਬਣਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਣਾ ਮਾਲੀ ਹਰ ਸਾਲ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਫੁਲ ਪੈਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹਵਾ ਤੇ ਪੰਛੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਵਾ ਇਕ ਫੁਲ ਦੇ ਮਰਦ ਭਾਗ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਫੁਲ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਪੰਛੀ ਤੇ ਮੱਖੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਚੁੰਬਾਂ ਨਾਲ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗਲ ਖਿੜੇ ਮਹਿਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਤੂੰ ਹੁਣ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ੁੱਭਸੂਰਤੀ ਤੇ ਉਨਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਇਹ ਲਿੰਗ-ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੈ, ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਤੂੰ ਵੀ

ਹੁਣ ਲਿੰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਤੇ ਕਦਰ ਡਰੇ ਅਹਿਸਾਸ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਵੇਖ ਸਕੇਂਗੀ, ਨਾ ਸੋਚ ਸਕੇਂਗੀ, ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸ ਸਰਬੋਤਮ ਜਾਦੂਗਰੀ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਡਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰੇਂਗੀ ।

ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲ ਦਸਾਂ, ਜਦੋਂ ਦਾ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ, ਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਬਚਾ ਹੁੰਦਾ, ਮਾਂ ਦਾ ਬਚੇ ਦੇ ਭਾਰ ਨਾਲ ਵਧਦਾ ਪੇਟ, ਨਵੀਂ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲਿੰਗ-ਚੇਤਨਤਾ – ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀਆਂ ਤੇ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਬਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ । ਇਹਨਾਂ ਜਿੰਨੀ ਰੱਬਤਾ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਭਦੀ ।

ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ, ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਭਾਗ, ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਭਾਗ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸੰਕੋਚ ਤੇ ਬਰਮ ਅਗਿਆਨਤਾ ਜਾਂ ਮੈਲੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਦਾ ਹਰ ਅੰਗ ਮੁਤਬਰਕ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਜਾਏ । ਬਰਮ ਤੇ ਸੰਕੋਚ ਸਿਰਫ਼ ਝੂਠ, ਕੌਹਜ, ਮੈਲ, ਬੇ-ਵਫ਼ਾਈ, ਬਦ-ਦਿਆਨਤੀ ਬਦ-ਅਖਲਾਕੀ ਕੋਲੋਂ ਹੋਣੇ ਠੀਕ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਕੁਦਰਤ ਸਮਝ ਕੇ ਜੀਵਿਆ ਜਾਏ ।

ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤਕ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਡਰ ਜਾਏਂਗੀ । ਤੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਚਾਨਕ ਬਹੁਤਾ ਸਾਰਾ ਲਹੂ ਵਗ ਪਏਗਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਵਗਦਾ ਰਹੇਗਾ । ਡਰ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸਾਂਭਣਾ ਦਸ ਦੇਣਗੇ । ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਣਾ ਚਾਹਦਾ ਕਿ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ

ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਿੰਗ-ਵਖਰੇਵਾਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਨਸਲ ਨੂੰ ਹਰ ਮੁਮਕਿਨ ਖ਼ੂਬੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਚੰਗਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਸੀ । ਫੁਲ ਜਦੋਂ ਵਭੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਖਿਤ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਖੋਲ੍ਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤਾਕਿ ਕੁਦਰਤ ਜੋ ਸੇਵਾ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹਦੀ ਹੈ ਲੈ ਲਵੇ । ਫੁਲਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਹਿੱਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲੀ, ਪੰਛੀ, ਪੇਟ, ਮਧ-ਮਖੀਆਂ ਦੋ ਲਿੰਗਾਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਕਰਾਂਦੇ

ਹਨ। ਇਹ ਤੇਰਾ ਲਹੂ ਕੋਈ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੀ ਜੀਵਨ-ਕਲੀ ਦੀ ਖਿੜ ਕੇ ਫੁਲ ਬਨਣ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਦੂੰ ਨਾਲ ਮਰਦ-ਭਾਗ ਰਲ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਨਾਲ ਡਰਿਆ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ “ਓਵਮ” (ਅੰਡਾ) ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ। ਇਹ ਮਸਾਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦਿਨ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਮਰਦ-ਭਾਗ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨੂੰ ਉਭੀਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਰਦ-ਭਾਗ ਨਾ ਆਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਏਸ ਮੁਰਦਾ ਅੰਡੇ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢਣ ਲਈ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਲਹੂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਡਾ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਣ ਲਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲਹੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜੇ ਉਸ ਮਹੀਨੇ ਮਰਦ ਭਾਗ ਆ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅੰਡਾ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਬੀਜ ਵਾਂਗ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਰਖ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਉਹੋ ਬੀਜ ਜਿਹੜਾ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪੁੜੀ ਜਾਂ ਭੱਬੇ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗਿਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਦੋ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕੂਲੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪੁੰਗਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਓਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵਡਾ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਛ ਜਾਂ ਫੁਲਾਂ ਲੱ-ਦਿਆ ਬੂਟਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰੇਕ ਫੁਲ ਜਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਪਕਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਫੁਲ ਜਾਂ ਬ੍ਰਿਛ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਣ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮੁਕੰਮਲ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਏਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਗੰਨੇ ਵਿਚ ਰਸ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਗੰਨੇ ਚੂਪੇ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਆਣੇ ਜ਼ਿੰਮੀਂਦਾਰ ਓਦੋਂ ਹੀ ਗੰਨੇ ਪੀੜਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਉਹ

ਇਕ ਪੁਖਤਗੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਰਸਾ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਡੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹੋ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਰਸ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਸਕੀਏ, ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਤਾਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਗੇਰੀ ਬਣਦੀ ਜਾਏ । ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦੁਖ ਤੇ ਬਗੜੇ ਸਿਰਫ਼ ਏਸੇ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਕਈਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਨੇ ਮੁਨਾਸਬ ਸਮੇਂ ਚੇ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਮੁਨਾਸਬ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਰਾਨ ਲਈ ਨਬੀ ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਲੋੜੀਂਦੇ - ਨਬੀ ਅਵਤਾਰ ਅਨੇਕਾਂ ਆਏ, ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੁਧਰੀ । ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵਧਾਏ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਜਦ ਤਕ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ਜਾਏਗੀ, ਕੋਈ ਫਜਨ ਬੰਦਗੀ ਇਸ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਬਚੀ ਨੂੰ, ਚੰਗਿਆਂ ਬਣਾਵਾਂ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਚੇਵਾਂ ਜਿਹੜਾ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਨ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ, ਤੇ ਪਾਲਨ ਚੇ ਯੋਗ ਬਣਾਵੇ । ਦੁਨੀਆਂ ਉਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਉਪਕਾਰ ਚੰਗੇ ਬਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਤੇਰੀ ਜੀਵਨ-ਕਲੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗੀ, ਮੁੰਡਿਆਂ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧ ਜਾਏਗੀ । ਇਹ ਮਾੜੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਰਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਦਰਤ ਏਸੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਾਹੀਂ ਤੇਰੇ ਸੰਜੋਗ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਵੇਂ ਲਿੰਗ-ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਕਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਨਾਲ ਤੇਰੇ ਲਿੰਗ-ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਯੋਗ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹਰਕਤ ਲਿਆਵੇਗੀ, ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਚੰਗੀ ਮਾਂ ਬਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ ।

ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਡਰਾਵਾਂ, ਜਮਾਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵਖ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਈ ਮਜਬੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਤੇਰੀ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਕ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਤੈਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਮਾਤਾ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲੁਆਇਆ

ਸੀ। ਇਹ ਟੀਕਾ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿਕਲੀ ਮਾਤਾ ਵਿਚੋਂ ਬੌੜਾ ਜਿਹਾ ਮੁਆਦ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਤਾਪ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਨਰਥ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬੌੜੀ ਜਿੰਨੀ ਬੀਮਾਰੀ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪਾ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਏ। ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥਾਓਂ ਬੀਮਾਰੀ ਆ ਲਗੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ। ਟੀਕੇ ਦਾ ਅਸੂਲ ਏਨਾ ਹੀ ਹੈ।

ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਖੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵਖ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਉਕਸਾਹਟਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤੇ ਤੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਵਡਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਕਿਤੇ ਇਕੱਲਿਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੋਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀਆਂ। ਵਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋਣ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਫੌਕੀ ਤੇ ਨਿਸਫਲ ਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਫ਼ੈਸਲੇ “ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾ” ਦੇ ਕਰਨੇ ਨਾ ਪੈਂਦੇ ਹੋਣ। ਚਟਾਨ ਵਰਗਾ ਪਕਾ ਚਾਲ ਚਲਨ ਅਨੇਕਾਂ ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਣ ਜਾਂ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਂਪ ਦੀ ਬਤੀ ਓਢੀ ਹੀ ਉਚੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਡੀ ਨਾਲ ਨਾ ਚਿਮਨੀ ਟੁਟੇ ਤੇ ਨਾ ਲਾਟੂ ਪੁੰਆਂ ਢੇਵੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਣਾ ਕਿ ਕਦਮ ਵਾਪਸ ਨਾ ਮੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਾਡੀ ਕਲਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਬੇਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਦੋਂ ਫਲ ਉਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਾਲੀ ਇਸ ਦੁਆਲੇ ਕੰਡੇ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਚੇ ਕਚੀਆਂ ਲਿਲਾਂ ਤੋੜਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਕ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੰਘਾਂ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਜਿਸ ਬੇਰੀ ਨਾਲੋਂ ਪਕ ਕੇ ਦਸ ਮਨ ਬੇਰ ਲਹਿੰਦੇ ਹੋਣ, ਉਹਦੀਆਂ ਲਿਲਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਇਕ ਮਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਬਾਗਬਾਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਘਾਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਤੇਰੀ ਜੀਵਨ ਬੇਰੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਬੜੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਬੇਰੀ ਅਚੇਤ ਬਿਛੁੜ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਮਾਲੀ ਉਹਦੇ ਦੁਆਲੇ ਵਾੜ ਲਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬਚੀ, ਬੜੀ ਸਮਝਦਾਰ ਚੇਤੰਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਮਝ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਬਲਦੀ ਲਾਟ ਨਾਲ ਉਂਗਲ ਨਹੀਂ ਸਾੜਦਾ, ਮੁਰਖ ਪਰਵਾਨੇ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਡਾਵੇਂ ਡਿਗ ਡਿਗ ਸੜਦੇ ਹੋਣ। ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕਚੇ ਬੇਰ ਤੋੜਿਆਂ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਵਾੜ ਦੀ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਂਗੀ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਲਿੰਗ ਦੀ ਖਿਚ ਇਸਤਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਲਭਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਥੀ ਸਿਰਫ਼ ਨਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਰੂਹਾਨੀ ਕੌਮਲਤਾ ਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾਵਾਂ ਵੀ ਸਾਥ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ ਲਈ ਏਸ ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਖਿੱਚ ਨੂੰ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਸਮਝ ਕੇ ਸੁਈਆਂ, ਕਿਲਾਂ, ਕਾਂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਖਿਚ ਘਸਾ ਕੇ ਝਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਨਿਗਰ ਪੱਕੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਖਿਚਣ ਲਈ ਸਾਂਭਣਾ ਤੇ ਵਧਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਡਾਰੇ ਗੋਰੇ ਸਾਥੀ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਸਾਂਝੀਂ ਸੂਤਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਖਿਚੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਏਸ ਖਿੱਚ ਨੂੰ ਖੇਡ ਵਿਚ ਗੁਆਚਣ ਦੇ ਦੋ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਗੋਰਾ ਸਾਥੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਭ ਸਕਦਾ, ਇਕ, ਭੇਂ ਦੂਜਾ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਟੁਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸਲ ਦੇ ਚੰਗੇ ਵਾਧੇ ਦਾ ਰਿਣ ਕੁਦਰਤ ਵਲੋਂ ਸਾਡੇ ਸਿਰ ਹੈ। ਜੇ ਬੇ-ਵਕਤ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਬਚਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਰੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਾ ਅਨੰਤ ਵਿਚੋਂ ਧੜਕਿਆ ਸੁਨੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹਦ ਨਾ ਰਹੇ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਬੂਹੇ ਉੱਤੇ ਆ ਦਸਤਕ ਚੇਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਬੇ-ਤਿਆਰ ਬੈਠਾ ਹੋਵਾਂ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਹੁੰਝਿਆ ਬਾੜਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹੀ ਚਾਂਹਦਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਕਦੇ ਮੁੜ ਜਾਏ ਤੇ ਹੋਰ ਬੜੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਆਵੇ।

ਉਹ ਲੜਕੀ ਮਾਂ ਬਣਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ਘਰ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਲਈ ਕੋਈ ਫ਼ਰਜ਼ ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ ਲਭੇ

ਬਿਨਾਂ, ਬਚੇ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ ਜਣਨੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਝੂਠ ਬੋਲਣੇ ਪੈਣਗੇ, ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਹੋਣਾ ਪਏਗਾ, ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਘਟੀਆ ਹੋਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਉਹਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਉਹ ਕਦੇ ਜੀਵਨ-ਖੇੜਾ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ।

ਏਸ ਲਈ ਸਿਆਣੀ ਧੀ ਉਤੇ ਸਿਆਣੇ ਪੁਤਰ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਦਾ ਡਾਗ ਨਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਵਿਚ ਇਮੜੀ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਡਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਉਤੇ ਬੰਧਨ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਹੋਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਦਾ ਹਿਸਾ ਬਚੀ, ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾ ਸਹਾਇਕ ਜਾਂ ਮਿਤਰ ਨਾ ਸਮਝੀਂ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਮਝੀਂ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਰ ਔਖਿਆਈ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਤੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡਕ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖ, ਕਿਤੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜ ਤੇਰਾ ਫੈਸਲਾ ਪੁਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਜਿਹੜੇ ਤੈਨੂੰ ਅਜ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਲ੍ਹ ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਸੁ-ਭਰੋਸਾ ਵਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਅਠਾਰਾਂ ਤੇ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਂ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਈਂ। ਇਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦੁਆਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਜੇ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਤੂੰ ਨਾ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਸਕੇਂ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਸਮਝਾਂਗਾ। ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਿਰੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੜ ਜੀਉਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪਿਆਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਆਰਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਮਾਣਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰਖਣਾ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਫੁਲਾਣਾ।

ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਜੇ ਤੂੰ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਿਆਣੀ ਹੋ ਜਾਏਂਗੀ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਫੈਸਲਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਸਮਝਾਂਗਾ।

ਏਨੀ ਉਮਰ ਤਕ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿਆਂਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ, ਸਿਉਣਾ ਪਰੋਣਾ, ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ, ਪਾਰਟੀਆਂ, ਪਿਕਨਿਕਾਂ, ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਵਿਚ ਖੂਬ ਰੁਝੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੀਂ। ਮਰਦਾਂ ਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਨਿਵੇਕਲੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਹਸੇ, ਖੇਡੋ, ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖੋ, ਸਾਝੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋ, ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਨਿਭਾਵੋ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਸਦੋਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵੋ - ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਸਰੀਰਕ ਨੇੜਤਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਕਰੋ। ਹਥਾਂ ਦੀ ਫੁਹ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਫੁਹ ਦੀ ਆਗਿਆ ਸਿਰਫ ਓਦੋਂ ਹੀ ਲਈ ਜਾਏ ਜਦੋਂ ਸਾਥ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸ਼ਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਲੜਕਾ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ-ਦੋਸਤ ਨਾਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਜਿਹੜੀ ਉਹਦੇ ਭੁੰਘੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਲੜਕੇ ਦੀ ਉਹ ਦੋਸਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਪੈਣੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬਚਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਣ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਸਤ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਥਾਂ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦੇ, ਕਿਸੇ ਲਿੰਗ-ਅੰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੁਹਦੇ, ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਦਸੂਰਤੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ- ਪਰ ਇਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੇ ਹਨ, ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਿਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਚਾਹੇਂ ਤੇ ਜਿਦ੍ਹੇ ਨਾਲ ਚਾਹੇਂ, ਵਿਆਹ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈਂ। ਪਰ ਘੜੀ ਦੇ ਸਪਰਿੰਗ ਵਾਂਗ ਜਿੰਨੀ ਚਾਬੀ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਲਵੇਂਗੀ, ਓਨਾ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਤੇਰੀ ਦਿਲ-ਘੜੀ ਠੀਕ ਚਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਪਹਿਲੀ ਉਕਸਾਹਟ ਤੇ ਹੀ ਕੋਈ ਸੰਜੋਗ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲ-ਘੜੀ ਦਾ ਸਪਰਿੰਗ ਛੇਤੀ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੌੜੀ ਬਹੁਤੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਕਰ ਕੇ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਪਰਿੰਗ ਨੂੰ ਖੂਬ ਕਸ ਕਸ ਕੇ ਚਾਬੀ ਦਿਓ, ਜੋ ਗਿਆਨ, ਜੋ ਤਜਰਬਾ, ਜੋ ਕੌਮਲਤਾ ਤੂੰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈਂ, ਕਰੀਂ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਚਾਵਾਂ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਜਿਉ ਸਕੇਂਗੀ। ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਤੇ ਚਾਓ-ਰਹਿਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਬਬ ਇਹੀ

ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਚਾਬੀ ਨਹੀਂ ਲਈ।

ਤੂੰ ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੇਂਗੀ ਕਿ ਇਹ ਸੈ-ਕਾਬੂ ਏਡੀ ਐਖੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਜੇਡੀ ਲੋਕ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਚੰਗੀ ਬੱਚੀ, ਜਿਹੜੀ ਪੜ੍ਹਦੀ, ਲਿਖਦੀ, ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਲੈਂਦੀ, ਸਭ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਗਿਲਦੀ, ਸੁਤੰਤਰ ਰੀਝਾਂ ਬਣਾਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਰਖਣ ਵਾਲੀ, ਕਦੇ ਕਾਮ ਨਾਲ ਬੇਚੈਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ; ਜਿਹੜੀ ਬੱਚੀ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਜੋਗ ਪਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਸੁਚੱਜਿਆਂ ਬਣਨ ਵਿਚ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੰਜੋਗ ਓਦੋਂ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਗੋਂ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਦਾ ਹਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਜ਼ਹਿਮਤ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਈ ਹੋਣਹਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਇਕੋ ਗਲਤ ਸੰਜੋਗ ਕਾਰਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਇਹਤਿਆਤ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤੇਰੇ ਬੜੀ ਕੰਮ ਆਵੇਗੀ। ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਵਿਆਹੇ ਵਰ੍ਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਬਹੁਤੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਹਮ-ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਵਰਗੇ ਹੀ ਅਲੁੜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਛੁਪਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਤੇ ਨਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਂ ਜਿੰਨੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ। ਪਰ ਵੱਡੇ, ਸਿਆਣੇ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਅੰਬਾਣਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਫੁਖ ਦੁਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਬੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਲ-ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਝਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਮਾਸੂਮ ਕੁੜੀਆਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਮਿਠਾ ਜਿਹਾ ਮਿਹਰਬਾਨ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਲਾਡਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਧੀ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਆਣੀ ਬਣੇਂਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਿਆਨ ਬੜੇ ਸ਼ੱਕੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਏਸ ਮੁਤਬਰਕ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜਦੇ

ਰਹੇ, ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਹਨਾਂ ਗਲਾਂ ਤੋਂ ਬਰਮਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਜਿਹਾ ਇਕ ਨਤੀਜਾ ਤੂੰ ਹੈਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਜਹਾਲਤ ਤੋਂ ਬਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਫੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਬਣਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦਿਆਂਗਾ।

ਇਹ ਗਲਾਂ ਤੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਜਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਮਝਾ ਸਕਦੇ, ਏਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਸ਼੍ਰੀਰਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਸਫ਼ਾਈ ਆਦਿ ਬਾਬਤ ਤੂੰ ਪੁਛਣਾ ਹੋਵੇ, ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਦਸ ਦੇਣਗੇ। ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਾਨਸਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਤੂੰ ਫੋਰਨ ਮੈਨੂੰ ਦਸੀਂ। ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ — ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹਾਂ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਗਲ ਸਫ਼ਾਈ ਬਾਰੇ ਆਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼੍ਰੀਰਕ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਮਨ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾਲ ਬੜਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਲਿੰਗ-ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ। ਨਾ-ਸਾਫ਼ ਅੰਗ ਸ਼੍ਰੀ-ਕਾਬੂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਲਿੰਗ-ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਾਫ਼ ਰਖਣਾ ਅਖਲਾਕ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਰਖਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਇਸ ਵਿਚ ਗਾਫ਼ਲਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਲ-ਉਕਸਾਈ ਖ਼ਾਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਆਦਤਾਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਫੋਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਾਂਗਾ।

ਹੁਣ, ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਹ ਭਾਗ ਏਭਾ ਗੁੱਝਾ ਤੇ ਏਭਾ ਹਉਏ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪੇਗਾ।

ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦ

ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਗ਼ਰਜ਼ ਨਾਲ ਕਿ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸਾਂਝੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਸਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਖੀ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ, ਲਾਹੌਰ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਬੋਰਡਿੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬੇਸੁਆਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੂਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਪਰ ਡੁਹ ਦੇ ਕੋਈ ਮੌਕੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਰ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਨਸਲ ਸਮਝ ਕੇ ਸਿਖਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਪ-ਰੁਚਿਤ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਚਰਖੇ ਸਮਝ ਕੇ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੁਬਲ-ਵਤਨੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਮੇਲਨ ਨੂੰ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇ ਅੱਡੇ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਲ ਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਵਾਲ ਹਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਸਗੋਂ ਗਲਤ ਕਦਮ

ਚੁਕੇ ਜਾਣ ਉਤੇ ਸਜ਼ਾਆਂ ਤੁਰਤ ਤੇ ਸਖਤ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਦੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਦੇ ਚਾਲਚਲਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਨੀਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਘੋੜਏੜਾਂ ਵੇਖਦੇ, ਫੈਸ਼ਨ ਪਾਲਦੇ, ਬੋਰਡਿੰਗਾਂ ਦਾ ਡਿਸਿਪਲਿਨ ਤੋੜਦੇ, ਰਾਤਾਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ, ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਕਲਾਂ ਮਾਰਦੇ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਬੇਕਾਇਦਾ ਰਹਿੰਦੇ, ਬੁਠ ਕਹਿਣੋਂ ਜ਼ਰਾ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧੇਰੇ ਰਖਦੇ, ਸਿਗਰਟ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ, ਲਿੰਗ-ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਸਹੇੜਦੇ, ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਕਤਰਾਂਦੇ, ਉਪਰਲੀ ਉਪਰਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਣ ਦੀ ਕਰਦੇ, ਭੁੰਘੇ ਮੁਤਾਲਿਆ ਤੋਂ ਘਬਰਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਸਤ੍ਰੀ-ਵਿਦਿਆਰਥਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫੈਸ਼ਨ-ਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਘਰੇਲੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਡਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੋਂ ਫਰੋਸੇ ਤੇ ਕਦਰ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇੰਤਜ਼ਾਮੀਆਂ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪੁਛੇ ਜਾਣਗੇ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ ।

ਇਕ ਉਸਤਾਦ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਲ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਚੂੰਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਾਂ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਦੇ ਪਰਚੇ ਵੇਖਣ ਤੇ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਗਿਲਣ ਜੋਗਾ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ।

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਰੁਸਤ ਸਨ, ਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਸਿਰਫ ਦੋਪਾਸੀਂ ਚੰਗੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨਾਲ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੇ ਨਾ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ । ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਹਨ; ਜਦ ਤਕ ਏਸ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ

ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ, ਓਦੋਂ ਤਕ ਸਭ ਨੇਕ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਨੇਕ ਇਰਾਦੇ ਨਿਸਫਲ ਹਨ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੁਖੀ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਭੱਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅਨਭਵਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸੁਸ਼ਹਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਕੀ ਹਨ। ਉਸਤਾਦਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੁਹ ਜਾਂ ਸਾਂਝ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਮਨੋਰਥ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਦੀ ਰਾਹਨੁਮਾਈ ਏਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਜ਼ਲ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਵਡੇ ਛੋਟੇ, ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਸਹਿਮ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸੁਦਾਈ ਉਪਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਸਾਇਆ ਪਸਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ ਲੋਕਾਈ ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਕੂਕਦੀ ਹੈ। ਨੇਕੀ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਕਿਥੋਂ ਮਿਲੇ ਜੇ ਬਦੀ ਦੇ ਹਉਏ ਤੋਂ ਹੀ ਸੁਰਖਰੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਬਦੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਏਨੇ ਨੇਮ ਬਣਾਏ, ਏਨੀਆਂ ਇਹਤਿਆਤਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਤੇ ਏਨੀਆਂ ਵਲਗਨਾਂ ਵਲੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨੇਕੀ ਲਈ ਨਾ ਹੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਨਾ ਵਕਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਉਸਤਾਦ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਦਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਜਿਆਲੋਜੀ, ਕੈਮਿਸਟਰੀ, ਮੈਕੈਨਿਕਸ ਆਦਿ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤਾਂ ਅਨ-ਗਿਣਤ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਆਲੋਜਿਸਟ, ਐਂਜੀਨੀਅਰ ਤੇ ਮੈਕੈਨੀਕਲ ਇਨਵੈਂਟਰ (ਈਜਾਦ ਕਾਰ) ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸੁਣੀਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪਹਿਲੋਂ ਇਤਬਾਰ ਦੇ ਲਾਇਕ ਬਣਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ।

ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਉਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਤਬਾਰ ਕੋਈ ਇਕਪਾਸੀ ਪਗ-ਡੰਡੀ ਨਹੀਂ, ਦੋ-ਪਾਸੀ ਰਾਹ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਕਲਾਂ ਮਾਰਦੇ ਫੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਨਾਲ ਫਿਹਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਫੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ, ਹੈਡਮਾਸਟਰਾਂ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਉਕਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਤਬਾਰ ਦਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਰਵਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਇਕ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਸਿਫ਼ਤ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਇਸ ਬੇ-ਇਤਬਾਰੀ ਦੀ ਪਰਬਤ ਜੇਡੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਈਏ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਸਿਰਫ਼ ਏਸ ਕਰਕੇ ਗ਼ਰੀਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਉਗਰਾਹ ਕੇ ਨਿਹਾਇਤ ਨਿਕੰਮੇ ਤੌਰ ਉਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਇਤਬਾਰ-ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ। ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸੁਦ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਡਿਪਲੋਮੇ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟਾਂ ਜੱਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਮਾਸਟਰ ਹੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਜੱਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹੈਡਮਾਸਟਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਿਹਾਜ਼ੀ ਡਿਗਰੀ ਜਾਂ ਡਿਪਲੋਮਾ ਦੇ ਦਏਗਾ। ਉਥੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰਾਂ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰਾਂ ਵਰਗੇ ਚਿੱਟੇ ਹਾਥੀ ਬੇ-ਅਵਾਜ਼ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਖਰਚ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਪਾਲੇ ਜਾਂਦੇ।

ਜਿਸ ਅਮਰੀਕਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਓਦੋਂ ਸਤਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਾਲੀਮ ਪਾਂਦੇ ਸਨ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰੀ ਬੋਰਡਿੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਬਹਿਰ ਦੇ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਰਾਏ ਤੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਘਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਰਾਇਆ ਮੁਨਾਸਬ ਹੋਵੇ, ਸਫ਼ਾਈ ਤੇ ਸਾਮਾਨ ਠੀਕ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਸਲੂਕ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਡੀਨ ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਤੇ ਇਕ ਡੀਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਡੀਨਾਂ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਸਟਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ

ਲੈਕਚਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ, ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਫੁਹ ਰਖਣ ਤੇ ੮੦ ਫੀ ਸਦੀ ਸੈ-ਸਹਾਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਕੰਮ ਲਫ਼ਣ ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਬਾਅਦ ਕੰਮ ਦੁੰਡਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦੇਣ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਬੜੇ ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਸਨੇਹੀ ਤਬੀਅਤ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਚੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਵੇਖ ਡਾਲ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਾਗਿਨੋਣਾ ਟਿਊਟਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਹਰ ਤਿੰਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਟਰਮ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਗਰੁਪ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਖੁਆਂਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਏਨੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਯਾਦ ਫੁਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਮੈਂ ਲਾਹੌਰ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਆਸਾਂ ਸਨ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਸਾਂ ਕਿ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਾ ਸਹਿਮ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਯਾਦ ਨੇ ਉਦਰਾ ਦਿਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਬੀਕ-ਬੋਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕਢਣ ਵਾਲੇ ਉਸਤਾਦ ਖਿਚਣ ਲਗ ਪਏ। ਉਹ ਜਾਣੇ ਉਹ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਫੁੰਹਦੇ ਤਾਂ ਸਨ; ਕਦੇ ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛਦੇ ਤਾਂ ਸਨ, ਅੱਧਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਦੀ ਫੁਹ ਬਾਬੋਂ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਕੜਵਲ ਪੈਣ ਲਗ ਪਏ। ਮੈਨੂੰ ਬੋਰਡਿੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦੀ, ਕਈ ਕਈ ਡੰਗ ਖਾਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਪੁਛਿਆ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਰੰਗ ਕਿਉਂ ਪੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸੜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਫਾਵਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਸਵਰਗੀ ਦਾਤ ਡਾਸਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਕਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਵੇਖਿਆ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਰੁੰਨਾ ਰੁੰਨਾ ਕਿਉਂ ਸੀ।

ਬੋਰਡਿੰਗ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਮੈਨੂੰ ਯਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਣਾਂਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ

ਉਹਨਾਂ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਰਾਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਰਹਿ ਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਗਣ ਦੇਂਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਹਸਾਉਣੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਟੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਸਕਦੇ ਸਨ।

ਰੂਹ ਦੇ ਸਖਤ ਭੋਖੜੇ ਦਾ ਉਹ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ। ਨਾ ਸਹਿ ਸਕਿਆ, ਨਾਵਾਂ ਕਟਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਆਇਆ, ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੀਬਾਂ ਕੋਲੋਂ ਹਾਰ ਮੰਨ ਕੇ ਕਿਸੇ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਈਏ ਮਾਹਵਾਰ ਤੇ ਨੌਕਰ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੀਆਂ ਭੁਖਾਂ ਲਾਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਲੈ ਕੇ ਦਿਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਘਰੀਂ ਬੁਲਾਇਆ, ਪਤਨੀ ਤੇ ਧੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ, ਮੇਰੀ ਬੀਮਾਰੀ ਉੱਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਚੇਚਾ ਡਾਕਟਰ ਘਲਣ ਲਈ ਪੁਛਿਆ, ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦਾ ਮੁਲਾਹਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਲਕ ਕੋਲੋਂ ਯੋਗ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੁਆਈਆਂ।

ਏਥੇ ਤਕ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਕਾਨ ਲਭਣ ਵਿਚ ਦਿੱਕਤ ਹੋਈ ਕਈ ਸੁਆਣੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਿਖ ਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਕੇ ਕਮਰਾ ਲਗ ਜਾਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅਗੇ ਗਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਡੀਨ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ, ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਰੀਪੋਰਟ ਕਰਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਮਰਾ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਦੇਣੇਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਾਰਸ ਸਮਝ ਕੇ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਚਰਖੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਹਿਮਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਖੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਫੇਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਬੜੇ ਲਾਇਕ ਤੇ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਨੂੰ ਜਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮੁਅਤਬਰ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਏ।

ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਮਤਿਹਾਨ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਖੜਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ

ਤਾਲੀਮੀ ਅਫਸਰ ਦਸ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਵਧ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ ਤਾਂ “ਹੁਣ” ਕਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਜ਼ਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੜੇ ਖੁਦਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਤੇ ਇਜ਼ਤਾਂ ਏਸੇ ਕਰ ਕੇ ਘਟ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਾਰਸ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਵਡਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਗੁਸਤਾਖ ਤੇ ਬਦ-ਅਖਲਾਕ ਨਸਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰਖਤੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸਾਊ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇ ਬੇ-ਤਰਸ ਚਰਖ ਉਤੇ ਤੁੰਬੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੁਦ-ਕਸ਼ੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਬੇ-ਫ਼ਰੋਸਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਤਾਜਰਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ੋਂ ਚੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੁਤੰਤਰ, ਸੁਚੱਜੀ ਬਹਿਰਦਾਰੀ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕੌਰਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਖ਼ਿਆਲ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ ਮੌਲਿਕਤਾ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਪਕੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਾਡੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ, ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਤਾਲੀਮੀ ਨਜ਼ਾਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮਖ਼ੌਲ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਨੁਕਤਾ ਨਜ਼ਰ ਕੁਝ ਜਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਬਦੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਮਨਾਹੀ ਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਲਿਸਟਾਂ ਨੇਕੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾ ਸਕਦੀਆਂ।

ਨੇਕੀ ਚੰਗੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚੰਗੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੌਕੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਚੁਗਿਰਥੇ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਹੀ ਅਮੀਰ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਇਤਬਾਰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੋਂ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਬਾਰੇ ਨਿਰਨਾ

ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਫੇਰ ਹੀ ਅਸੀਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ।

ਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਰਸਮੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚੰਗਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਲਭ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਦੁਆਲੇ ਅੱਸੀ ਫੀ ਸਦੀ ਲੋਕ ਭੁਖੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸੁਹਣਾ ਵਤਨ ਹੈ ?

ਜੇ ਇਹ ਦੂਜੀ ਗਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭਾਣਾ ਬਾਣਾ ਉਧੇੜ ਕੇ ਸੁਟਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਇਸ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਬੇਲੋੜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਰੂ ਹੈ । ਅਗਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਨਰਕਾਂ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਚਲਾਏ ਮਜ਼ਬ ਨਕਾਰੇ ਹਨ । ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸਭ ਨਚੱਜੇ ਮਨ ਦੇ ਕਿਆਸ ਹਨ । ਸੁਤੰਤ੍ਰ, ਸੁਚੱਜੇ ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਜਿਊਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁਖ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵਡਾ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਮਾਪੇ ਤੇ ਉਸਤਾਦ ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ, ਓਦੋਂ ਮਾਪੇ, ਉਸਤਾਦ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਿੰਨ ਬਿਪ੍ਰੀਤ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਰਖਣ ਵਾਲੀਆਂ, ਬਿਕਾਇਤ ਭਰਪੂਰ ਜਮਾਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਸਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਧਾਣ ਵਾਲੇ ਵਸੀਲੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ।

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਇਕ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਹੈ, ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਦਾ ਪੈਮਾਨਾ ਵਡਿਆਂ ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ।

ਜਿਥੇ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਛੋਟੇ, ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਵਡੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਵਧਾਂਦੇ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲੋਂ ਉਪਰਾਮ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਓਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਸਭ ਘੁਸੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ

ਜਿਹੜਾ ਤਜਰਬਾ ਮੈਂ ਆਪ ਮੇਲ ਜੋਲ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਕ ਸਲਾਹ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮਾਪੇ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਫਿਕਰਮੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈਆਂ ਦੀ ਇਹ ਫਿਕਰਮੰਦੀ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਭਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਹੁਤਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸਚਾਈ ਦੁਖਦਾਈ ਜਿਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਸਭ ਬਥਲਾਣ ਵਾਲੇ, ਜ਼ਿੱਦੀ, ਆਲੁਸੀ, ਬੁਠੇ, ਸ਼ਰਾਰਤੀ, ਬਦ-ਚਲਣ, ਰੋਂਗੀ, ਨਕਾਰੇ ਬਚੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਬਚੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵਸੀਲਿਉਂ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਚੋਰੀ, ਬੁਠ, ਬਦ-ਅਖ਼ਲਾਕੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਭੁਲ ਚੁਕ ਦਾ ਸਿਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਚੇ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਘਰੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਛੇ ਸਾਲ ਤਕ

ਬੱਚਾ ਆਪਣੀ ਅੰਤਮ ਹੋਣੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਮੁਢ ਬੰਨ੍ਹ ਚੁਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਉਮਰ ਬੱਚੇ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ । ਸਕੂਲ ਜਿਹੜੀ ਉਮਾਰੀ ਵਧਾ ਜਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਧਰੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਮਾਪੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮਾੜੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਭੇਜ ਕੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਬਹੁਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਲੀਮ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨਵੀਂ ਖੋਜ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਉਹ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪਰਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕੀਮਤਾਂ ਹੁਣ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਜੀਕਰ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਹੁਨਰ ਉੱਤੇ ਡਰੋਸਾ ਕਰ ਕੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਓਕਰ ਹੀ ਬਚੇ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਕਈ ਮਾਪੇ ਉਸਤਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਾਂਗ ਤਾੜ ਕੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਦੇ ਸਕੇ ।

ਪਰ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਜਿਸ ਉਸਤਾਦ ਬਾਬਤ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਬਿਨਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਜਾਂ ਜਿਸ ਸਕੂਲ ਬਾਬਤ ਤੁਹਾਡਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਵਲੋਂ ਕੌੜੀਆਂ ਕਸੈਲੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆਏ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸੁਰਾਕ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖੇਗਾ, ਉਸ ਉਸਤਾਦ ਜਾਂ ਉਸ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਬਚੇ ਦਾ ਵਾਹ ਨਾ ਪਾਓ ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਉਸਤਾਦ ਜਾਂ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਡਰੋਸੇ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਿਓ । ਕਈ ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਤੀਰਾ ਸਿਖਾਂਦੇ ਤੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸਤਾਦ ਬਚੇ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪਾੜ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਸਲੂਕ ਸਕੂਲ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤੇ ਬਚੇ ਨਾਲ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸਕੂਲ ਇਸ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਏ, ਉਹ ਡਰੋਸੇ ਯੋਗ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਸਨੇਹ ਇਕ ਚੰਗੇ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਪਿਆ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਸਿਆਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਖੁਆਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ।

ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਸਿਖਾਓ

ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਨਾ ਚਾਹੋ, ਉਸ ਦਾ ਸਬਕ ਬਚਪਨ ਦੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਉਚਾ ਲਿਜਾਣਾ ਚਾਹੇ, ਉਸ ਦੇ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ ਉਹ ਕਟਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਾੜੀ ਨੂੰ ਉਹ ਆਸੇ ਪਾਸੇ ਖਿਲਾਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਉਪਰੋਂ ਕਤਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੂਟੇ ਦੇ ਫੁਲ ਉਹ ਮੋਟੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਉਹ ਤੋੜ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਦੋ ਚਾਰ ਛੋਟੀਆਂ ਉਹ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਫੁਲ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ।

ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੁਸ਼-ਰੰਗੀ, ਬਾਗ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਹੱਪਣ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਦਾ ਰਸੀਲਾ-ਪਨ ਮਾਲੀ ਦੇ ਵਧਦੇ ਹੁਨਰ ਨਾਲ ਵਧਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅੰਬ, ਆੜੂ, ਆਲੂਚੇ ਤੇ ਖੁਰਮਾਨੀਆਂ ਅਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਕੁਦਰਤ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਤੇ ਖਿਲਾਰ ਦੀ ਬੇ-ਅੰਤ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੇ ਇਕ ਸਿਪਾਹੀ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੀ ਅਫ਼ਸੋਸ-ਨਾਕ ਅਵਸਥਾ ਹੈ। ਇਹੀ

ਸਾਡੀ ਦੀਰਘ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ । ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਲੜਨ ਜਾਂ ਤਾਕਤ ਅਜ਼ਮਾਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬੜੇ ਹੀ ਬੜੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਸਭਯ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਦੋ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਤੋਂ ਵਧ ਹਥ ਪਾਈ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਤਾਕਤ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਅਜ਼ਮਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਤਕੜੇ ਜਿਤਦੇ ਹਨ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਰਦੇ ਹਨ । ਫਰਕ ਸਿਰਫ਼ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਪੂਰੇ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਦਲੇਰ ਆਦਮੀ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਛਾਤੀ ਨੰਗੀ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਵੀ ਬੰਦੂਕ ਨਹੀਂ ਚਲਦੀ ਤੇ ਫ਼ਤਿਹ ਦਲੇਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਸਮਾਨੀ ਤਾਕਤ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਨਸਕ ਤਾਕਤ ਹੀ ਜਿਸਮਾਨੀ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕੋਚਵਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਘੋੜੇ ਦਾ ਕੋਚਵਾਨ ਦਲੇਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਘੋੜਾ ਜੇ ਤਕੜਾ ਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕੇਗਾ ।

ਦਲੇਰੀ ਹੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਰੂਹ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਉਮਰੇ ਭਰ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭੂਤ, ਚੁੜੇਲ, ਜਮ, ਨਰਕ, ਹਉਏ, ਹਨੇਰੇ, ਢੇਰ ਜਾਂ ਕਿ ਹੈਬਤਨਾਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦਾ ਸਹਿਮ ਪਾਈ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਦਲੇਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਦਿਲ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਜਿਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ । ਏਨੇ ਮੁਕਦਮੇ ਦਲੀਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿੰਨੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਜਿਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਏਨੇ ਕੰਮ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਜਾਂ ਲਿਆਕਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ, ਜਿੰਨੇ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਕਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਦਲੇਰ ਸਿਪਾਹੀ ਜਾਂ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਤਾਰੀਖ਼ ਵਿਚ ਫ਼ੌਜਾਂ ਤੇ ਲਬਕਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਹੈ ।

ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ । ਸਗੋਂ ਦਲੇਰੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਹਥ ਲਾਂਦਿਆਂ ਵੀ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦਲੇਰ ਆਦਮੀ

ਆਪਣੀ ਦਲੇਰੀ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਨਾਲ ਵਧਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਂਭ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰ ਕੇ ਦਲੇਰੀ ਅਲੋਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ, ਸਗੋਂ ਦਲੇਰੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਬੇ-ਲੋੜੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਚੀਜ਼ ਦਲੇਰੀ ਹੈ, ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਹਥਿਆਰ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਕੋਈ ਦਲੇਰ ਆਦਮੀ ਨਿਹੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ; ਉਹ ਸੌ ਸਾਧਨ ਸੌਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਵੀ ਉੜਾ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਜੇ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਉਠੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਦਿਨ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਦਲੇਰੀ ਉਠ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਡਰੂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਫਲਸਫ਼ਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਦੇ ਤੋਂ ਕੈਦ ਵਿਚ ਰਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਲੇਰੀ ਉਠਾ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਦਰਸ਼ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਘਰ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਸਾਲਾਂ ਬਧੀ ਮੀਟੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਮਤੇ ਭੁਬ ਸਾਣ, ਘੋੜਾ-ਸਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਮਤੇ ਡਿਗ ਪੈਣ।

ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਡਰ ਹੱਡਾਂ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਡ ਗੱਡੇ ਸਾਂਭ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਜੇ ਇਕ ਅਧ ਵਾਰ ਕੋਈ ਅੰਗ ਟੁਟ ਵੀ ਜਾਏ। ਇਹ ਛੇਤੀ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਅਗਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਟੁਟਣ ਦਾ ਸਹਿਮ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਜ਼ਾਲਤ ਹੈ। ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਤਰ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮਰ ਬਚਪਨ ਹੀ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਬਚੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਘੁਲਣ, ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕਰਨ, ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਚਿੜ ਕੇ ਲੜਾਈਆਂ ਖ਼ਰੀਦਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਆਪ ਹੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਨੁਕਰਾਂ ਕੋਨੇ ਭੋਰ ਭਾਰ ਕੇ ਇਹ ਆਪੇ ਚੰਗੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨਜਿਠਦੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਆਪਣੇ ਰਸੂਖ਼ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਖੋਲਣਾਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਸਟਰਾਂ ਤੇ

ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਕੋਲ ਉਲਾਂਭੇ ਲਿਜਾਂਢੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਬੁਜ਼ਦਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਚੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਹਮ-ਉਮਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਲਿਆਉਣ ਤਾਂ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਖ ਨਾ ਲਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖੋ, ਉਹ ਆਪ ਆਪਣੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਲ ਲਭਣ। ਔਖੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਸਟ ਪੇਟ ਲਗਣ ਉਤੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏ। ਕਈ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਟਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਡਰਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ ਮਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਗੁਸੇ ਹੋਣ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਟ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਘਰ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਵਛਾ ਰਖਿਆ ਜਾਏ। ਹਨੇਰੇ ਬੂਰਾ ਖੋਹਲ ਆਉਣਾ, ਭੈੜੇ ਚੰਗੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਲੈਣੀ, ਬਕਾਵਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਵਿਤ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਸਫਰ ਕਰ ਲੈਣਾ, ਜਾਂ ਭਾਰ ਚੁਕ ਲੈਣਾ, ਲੋੜ ਪੈਣ ਉਤੇ ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਭੁਖਾ ਰਹਿ ਸਕਣਾ — ਇਹਨਾਂ ਸਿਫਤਾਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਲਾਇਕ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਏ।

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁੜਾਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਾਨੇ, ਛਾਲਾਂ ਮਰਵਾਣੀਆਂ, ਔਖੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹਾਣਾ, ਉਚੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਕੁਦਾਣਾ, ਤਾਰੀ ਸਿਖਾਣਾ, ਸਵਾਰੀ ਕਰਾਣਾ, ਦਲੇਰੀ ਵਧਾਣ ਦੇ ਕੁਝ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਵਰਜ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਜਿਸਮ ਤਕੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਖਤਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੇਰੀ ਵਿਹਾਰਕ ਦਲੇਰੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਵਛਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਸਕਦੇ। ਵਛੀਆਂ ਤਕਦੀਰਾਂ ਸਿਰਫ ਖਤਰਾ ਭਰਪੂਰ ਕਦਮ ਚੁਕ ਸਕਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਜਹਾਦ ਫੇੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਆਤਮਾਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਡਰਪੋਕ ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਲਈ ਗਿਲਾਨੀ ਤੇ ਕਿਭੇ ਰਹੀ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਭਾਵੇਂ

ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਰਕ ਸੂਰਗ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਨਰਕ ਦਾ ਭੰਡਾ ਉਠਾ ਲਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਪਰਦੇ ਚੁਕਣ, ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਜੀਰ ਤੋੜਨ ਤੋਂ ਲੋਕ ਘਬਰਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਲ੍ਹ-ਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਬੇ-ਪਨਾਹ ਖੁਲ੍ਹ ਵਿਚ ਆਉਣੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਖਲੋਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਉਡ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰ ਜੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਦੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਇਕ ਨਾਅਰਾ ਉਠਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਜਾਂ ਚਾਰ ਨਸਲਾਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਜਿਉ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਤਰ, ਪਿਓ, ਦਾਦਾ, ਪੜਦਾਦਾ – ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋਹ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ – ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਜੋ ਚਾਹੋ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ – ਦੂਜੀ ਉਤੇ ਵੀ ਚੋਖਾ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਦਲੇਰੀ ਹਰ ਘਰ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ – ਖਿਆਲ ਦੀ ਦਲੇਰੀ, ਅਮਲ ਦੀ ਦਲੇਰੀ, ਜਿਸਮ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਲੇਰ ਖੇਡਾਂ ਕਰਾਈਆਂ ਜਾਣ। ਕਿਤਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਦਰਜਾ ਅਜੇ ਤਕ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਕੀਮਤ ਵਿਚ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਭਾਲਤੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬੀ ਕੀੜੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੇ। ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ।

ਮਿਲ ਕੇ ਰਹਿ ਸਕਣਾ, ਟੀਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਖੇਡ ਸਕਣਾ, ਲੰਮੇਂ ਸਫ਼ਰ ਪੈਦਲ ਤੈ ਕਰ ਸਕਣਾ, ਕਲੱਬਾਂ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਚਲਾ ਸਕਣਾ, ਬਹਿਸਾਂ ਕਰ ਸਕਣਾ, ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਸਕਣਾ, ਚੰਗੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਲਿਖ ਤੇ ਚੰਗੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰ ਸਕਣਾ, ਵਧੀਆ ਦਰਜੇ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸਾਥੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਦਲੇਰੀ ਦਾ ਬੀਜ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਮੌਕੇ ਖਿਲਾਰਓ ਰਹਿਣਾ, ਚੰਗੇ ਮਾਪੇ ਹੋਣ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਨੂੰ

ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਨ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਰਖਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਾਧਨ ਇਹ ਹੈ
 ਕਿ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਨਿਭਰ ਤੇ ਦਲੇਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ । ਉਸ ਦੀ
 ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸਕੋੜਿਆ ਨਾ ਜਾਏ, ਉਸ ਉਤੇ ਕਦੇ ਰੁਅਬ ਨਾ
 ਪਾਇਆ ਜਾਏ । ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸੇ ਖਿਲਰਨ ਦਾ
 ਖੁਲ੍ਹਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ । ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਬਿੜਕਾਂ, ਮਾਰ
 ਇਕ ਦਮ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਮਾਪੇ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ
 ਕਰਦੇ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਿੜਕਾਂ ਅਸੀਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ
 ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਕਾਠੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।
 ਜੇ ਕਦੇ ਇਸ ਨਸਲ ਨੂੰ ਮਾਪੇ ਬਿੜਕਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ, ਤਾਂ
 ਇਹ ਨਸਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕੇਗੀ ਤੇ ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ
 ਜੁਆਨ ਹੋਣ ਤਕ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾ ਵੀ ਲੈ ਸਕੇ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਉਤੇ
 ਕੋਈ ਹਾਕਮ ਹਕੂਮਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ।

ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਮੀਰੀ ਤੇ ਚੰਗਾ ਚਾਲਚਲਣ

ਚੰਗੇ ਚਾਲਚਲਣ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਆਮ ਹੈ। ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਮੰਗਦੇ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਉੱਤੇ ਹਥ ਫਿਰਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੰਗੇ ਉਸਤਾਦ ਕੁ-ਚਲਨੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਦੇਣਗੇ।

ਚੰਗੇ ਚਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਮੀਰੀ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਚਲਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਨਾਸਬ ਵਸੀਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੋਰਥ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਮੀਰੀ ਨਾਲ ਅਮੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਿਚ ਭੁੰਘਾਈ ਤੇ ਰੰਗਣ ਆਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮਨੋਰਥ ਵੀ ਭੁੰਘਾ ਤੇ ਰੰਗੀਨ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਅਸਰ-ਫ਼ਰਪੂਰ ਤਾਣਾ ਸ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਦੇ ਏਸੇ ਲਈ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ

ਬੜੀ ਅਮੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੋਰ, ਕਬੂਤਰ, ਘੁੰਗੀਆਂ, ਤੋਭੇ ਤੇ ਸੁਹਣੇ ਸੁਹਣੇ ਖੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਅਮੀਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਰੜੀਆਂ ਮਰਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਿਧੇ ਖੜਵਾਏ ਚਾਲਚਲਣ ਦੇ ਪੈਰ ਚੌੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਨੋਕੀ ਲਈ ਕੋਈ ਧੂ ਨਹੀਂ ਉਠਦੀ। ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੋਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਾਂਘ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦੀ। ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਲਪਣਾ ਨਾਲ ਹੈ — ਤੇ ਕਲਪਣਾ ਨੂੰ ਇੱਛਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਕਾਮਯਾਬ ਕਾਰੀਗਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਲਪਣਾ ਨਾਲ ਅਨਹੋਣੀਆਂ ਕਿਸਮਤਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਨਿਰੀ ਵਿਹਾਰ-ਯੋਗਤਾ ਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ। ਖੁਸ਼ੀ ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਈ ਬਰੀਕ ਤੇ ਸੁਰ ਹੋਈਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਥੱਜਤਾ ਨਾਲ ਟੁਣਕਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲਈ ਸੁਹਣੇ ਫ਼ਾਈਚਾਰਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕੋਈ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਮਨੁੱਖ ਨਿਰੀ ਰੋਟੀ ਨਾਲ ਜਿਉ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਖਾਵੇ, ਕਿਦੇ ਨਾਲ ਖਾਵੇ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਵੇ। ਨਿਰੀ ਰੋਟੀ ਨਾਲ, ਉਹਦੀ ਭੁਖ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ, ਉਹ ਚਾਹਦਾ ਹੈ ਖਾਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਟੀ ਉਹਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਫਿਕੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਸਤੇ ਜਿਹੇ ਤਨੂਰ ਉੱਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਹਿ ਕੇ, ਘਰੋਂ ਘਿਓ ਲਿਜਾ ਕੇ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਆਉਣ।

ਜਿਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸੁਹਣੇ ਚਲਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨਾ ਦਿਲ ਦਿਲਾਂ ਨਾਲ ਛੁੰਹਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ, ਨਾ ਕੰਢਿਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾ ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਸੁਆਰਣ ਤੇ ਪੱਕਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਬਿਨਾਂ ਅਭਿਆਸ ਡੱਚੇ ਬੇ-ਰੰਗ ਤੇ ਬੇਚਲਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਜ਼ਬੇ ਵੀ ਅਭਿਆਸ ਬਿਨਾਂ ਪਥਰੀਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਫ਼ਰਤਾਂ ਤੇ ਕਦੂਰਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਰੋਗੀ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਲਬਾਤੀ ਭਾਗ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਜਾਏ। ਘਰ ਵਿਚ ਇਸ ਭਾਗ ਦਾ ਬੜਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਇਸ ਦੇ ਵਧਣ ਫੁਲਣ ਲਈ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਜਨਮ ਦਿਨਾਂ ਉਤੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ; ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ, ਜੱਫੀਆਂ, ਮੁਸਕਰਾਹਟਾਂ ਹਮਦਰਦੀ, ਦੋਸਤ-ਪਾਰਟੀਆਂ ਸੰਗੀਤ, ਫੁਲ, ਲਾਡ, ਕੋਮਲਤਾ, ਸਭ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਵੇ।

ਜਿਹੜਾ ਘਰ ਜਲਬਿਆਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀਗੇ ਚਾਲ-ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣਗੇ।

ਘਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬੱਚੇ ਉਤੇ ਅਸਰ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਚੰਗਾ ਘਰ ਹੈ। ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਥਾਵਾਂ ਚੋਂ ਢੂੰਡਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ : ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮਹਰਸਤ ਚੋਂ, ਕੋਈ ਧਨ ਚੋਂ, ਕੋਈ ਮਹਿਫ਼ਲਾਂ ਚੋਂ, ਕੋਈ ਪੁੰਨਾਂ ਚੋਂ, ਕੋਈ ਪਾਪਾਂ ਚੋਂ। ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਸਿਰਫ਼ ਤਾਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਕਿਸੇ ਘਰ ਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਖੇੜਾ, ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਪੰਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮੈਂਨੂੰ ਕਈ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਇਤਫ਼ਾਕ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਬੇ-ਤਾਲੀਆਂ ਖੜ ਖੜ ਕਰਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਏਸੇ ਨਤੀਜੇ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੱਦ ਤੱਕ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਅਸੀਂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਵਛੇ ਹੋ ਕੇ ਏਸ ਅਨੁਪਮ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਦੇ ਰਹਿਣ ਯੋਗ ਥਾਂ ਬਣਾ ਸਕਣਗੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿੰਨੀ ਬੇਸੁਰਤਾ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਚੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਬੇਸੁਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠੀ ਤੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਬੰਬਾਂ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਖੜਕਾਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਕਈ ਮਾਮਿਆਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਖੋਹ ਲਏ ਜਾਣ ਤੇ ਅਗੋਂ ਬੱਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਕੋਈ ਛੇ ਬੱਚੇ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਣ ਲਈ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਰੋਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੁਚੱਜੇ ਜ਼ਾਲਮ ਜੋੜੇ ਨੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ - ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਛੇਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪੇ ਦਰਮਿਆਨੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਉਚੇਰੇ ਤਬਕੇ ਦੇ ਅਮੀਰ ਸਨ ।

ਅਧਿਓਂ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਬਲਾਂ ਪਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਪੂਰੇ ਬੱਲੇ, ਕਈ ਨੀਮ ਬੱਲੇ, ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਈ ਤਾਰਾਂ ਮਰੁੰਡੀਆਂ ਜਾ ਚੁਕੀਆਂ ਹਨ । ਸਾਰਾ, ਪੂਰਾ, ਅਨ-ਭੇੜਿਆ, ਅਨ-ਤੇੜਿਆ ਬੱਚਾ ਵੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਬਾਤੀ ਆਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੌਮਾਂ ਨੇ ਬਚੇ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬਚੇ ਦੀ ਤਰਬੀਅਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ ।

ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਾਇੰਸੀ ਪੜਤਾਲ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਅਜੇ ਆਮ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਏਸ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਹਤਿਆਤ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ।

ਪੈਨਸਿਲਵੇਨੀਆ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਾਕਟਰ ਐਪਲ ਨੇ ਅਮੀਕਨ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਅਮੀਕਨ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੇ ਬਚੇ ਪਾਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਈ ਰਖੇਗੀ, ਤਾਂ ਜਿੰਨੇ ਬਚੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਲਖ ਬਚੇ ਵਡਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਪਾਗਲਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਅੰਤ ਕਰਨਗੇ ।

ਅਜ ਅਮੀਕਾ ਦੇ ਪਾਗਲਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਤ ਲਖ ਮਰੀਜ਼ ਹਨ । ਏਨੇ ਮਰੀਜ਼ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਲਾ ਕੇ ਵੀ ਉਥੇ ਨਹੀਂ । ਦਿਮਾਗੀ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਰਾਂ ਤੇ ਪੰਝੀ ਸਾਲ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹ ਉਮਰ ਨਤੀਜਿਆਂ ਡਰੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਬੜੀ ਹੀ ਨਾਜ਼ਕ ਸਮਝੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਅਮੀਕਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰੀਕਰੂਟਿੰਗ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਤੋਰਾਂ ਲਖ ਉਮੈਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਗੁੰਬਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਡਰਤੀ ਕਰਨੋ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਲਖ ਡਰਤੀ ਹੋਏ ਸਿਪਾਹੀ ਦਿਮਾਗੀ ਗੁੰਬਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਮੋੜੇ ਗਏ ਸਨ।

ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਵੋ ਕਿ ਅਮੀਕਾ ਨਾਲੋਂ ਸਾਡਾ ਮੁਲਕ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਵਜੂਦ ਤੀਣੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਪਾਗਲ-ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਮਰੀਜ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਕਾਰਨ ਪਾਗਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘਟ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ, ਪਾਗਲ-ਖਾਨੇ ਪੂਰੇ ਬਣਾ ਸਕਣ ਦੀ ਅਸਮਥਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਲੇ, ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਉਸਤਾਦ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਐਡੀਟਰ, ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਏਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਬੱਲੇ ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰਢੇ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕੋਝਿਆਂ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜੇ ਜਿੰਨੇ ਵਾਢੂ ਤੇ ਕੁਟੂ ਜਾਂ ਮਕਰੇ ਪਾਗਲ-ਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਂਭੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੋਚਣ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸਗੋਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਮੀਕਾ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਥੋੜੇ ਤੇ ਅੰਧੇਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਅੰਤ ਵਸੀਲੇ ਹਨ।

ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਸਾਡਾ ਮਿਆਰ ਬੜਾ ਨੀਵਾਂ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਆਦਮੀ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿਠੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਹ ਛੀ ਸਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬੀਮਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਹਤ ਨਿਰੀ ਅਭੋਲਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਚੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅਧਿਓਂ ਬਹੁਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਹਤ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਥੋੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਹਿਮੀਆਂ, ਖਬਤੀਆਂ, ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ, ਲਾਣੀ-ਲਗਾਂ ਤੇ ਹਾਰੀ ਹੋਈ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦਾ ਵਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਹੈ।

ਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਪਾਗਲ-ਪਨ ਟੇਢਾ-ਪਨ, ਅਵੱਤਾ-ਪਨ, ਕੁਪੱਤਾ-ਪਨ,

ਅਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੀ ਬੇਸਮਝੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣਾਂਦੇ ਤੇ ਪਾਲਦੇ ਹਾਂ ।

ਅਮੀਰ ਮਾਪੇ ਇਹ ਸੋਚਣ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਹਿੰਗੇ ਜਾਂ ਸੁਚੱਜੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫੇਜ਼ ਕੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਮੈਦ ਬਚਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਸਕੂਲ ਬਚੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ, ਚੰਗੇ ਹੋਣ ਦੀ ਨੀਂਹ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਕੂਲ ਕਿਸੇ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਉਂਕਾ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਘਰ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਭੈੜੀ ਤਰਬੀਅਤ ਹੈ । ਤਰਬੀਅਤ ਘਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਏਸ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਤਰਬੀਅਤ ਉਤੇ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਉਸਾਰੀ ਫੁਹ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਗ਼ਲਤ ਸਕੂਲ ਭਿੰਗੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਟੇਢਾਂ, ਤੇ ਚੰਗੇ ਸਕੂਲ ਟੇਢੇ ਨੂੰ ਘਟ ਟੇਢਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਘਰ ਦੀ ਤਰਬੀਅਤ ਦਾ ਅਸਰ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਚੰਗੀ ਤਰਬੀਅਤ ਵਾਲੇ ਬਚੇ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਵੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ । ਬਚੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚੋਂ ਉਹੀ ਕੁਝ ਚੁਣਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਰੁਚੀ ਘਰ ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਸਭ ਰੁਚੀਆਂ ਛੇ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਕੋ ਹੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੁਖਤਲਿਫ਼ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮੁਖਤਲਿਫ਼ ਸੰਗਤ ਚੁਣਦੇ ਹਨ । ਇਕੋ ਹੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਦਰਸ਼ ਬੱਚੇ ਤੇ ਅਤਿ ਭੈੜੇ ਬਚੇ ਵੀ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਏਸ ਲਈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਸ਼ੌਕ ਨੂੰ ਨੌਕਰਾਂ, ਉਸਤਾਦਾਂ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰਾਂ ਤੇ ਧਨ ਕੋਲੋਂ ਪੂਰੇ ਕਰ ਛੱਡਣ ਦੀ ਆਸ ਲਾਹ ਛੱਡਣ । ਪਹਿਲੇ ਛੇਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਬੱਚਾ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬੇਅੰਤ ਸੁਚੱਜਤਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਕੁਚੱਜਾ ਲਫ਼ਜ਼, ਇਕ ਕੁਚੱਜੀ ਨਜ਼ਰ, ਇਕ ਕੁਚੱਜਾ ਜ਼ੋਰ, ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕ ਮਨ-ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁੜਿਕੀਆਂ ਲਾਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ।

ਅਨੇਕਾਂ ਬੱਚੇ ਬੇ-ਮੇਚੇ ਲਾਡ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਬੇ-ਮੇਚੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਈ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਬਚਿਆਂ ਲਈ

ਜੇਲ੍ਹ-ਖਾਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮਾਪੇ ਜੇਲ੍ਹਰ । ਸਿਧੀ ਸੜਕ ਤੋਂ ਇਕ ਕਦਮ
 ਏਧਰ ਜਾਂ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਆਪਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਖਤ ਮਨਾਫੀ ।
 ਇਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ
 ਹੁੰਦਾ, ਤਜਰਬਾ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਗ਼ਲਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ
 ਏਨਾ ਇਜ਼ਕਢੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦਮ ਚੁਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਾਪੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਚਿਆਂ ਦੀ, ਬਲਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ
 ਆਪਣੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ
 ਛੱਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿਚ ਉਹ ਸਮਝੋਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਹੜਾ
 ਬਚਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਡਰੋਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ
 ਨਾਮੁਸ਼ੀ ਤੇ ਹਾਰ ਦੇ ਪੂਰਨੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਉਤੇ ਉਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਸ ਬਚੇ ਦਾ ਬਚਪਨ ਨਾਮੁਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਆਦਮੀ ਬਣਕੇ
 ਸਾਂਵੇਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ । ਮੁਸ਼ ਬਚਪਨ
 ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਅਮੀਰ ਬਚਪਨ ਨਹੀਂ । ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਕੋਈ
 ਘਟ ਨਾਮੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ । ਸਗੋਂ ਕਈ ਗ਼ਰੀਬ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ
 ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਵੇਂ ਕਪੜਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਪਹਿਣਾ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਮੁਸ਼ ਕਾਫ਼ੀ
 ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਬੱਚਾ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਦੇ
 ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਸਪਰ ਸਮਝੋਤੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ
 ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਇਖ਼ਤਲਾਫ਼ ਬਚੇ ਲਈ ਬੜੇ ਖ਼ਰਾਬ ਅਸਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਬੱਚਾ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਅਪ-
 ਨਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇ । ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾਈ ਉਤੇ ਏਡਾ ਜ਼ੋਰ ਰਹਿੰਦਾ
 ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਪੈਰ ਧਰਨੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਮਰਯਾਦਾ ਉਤੇ ਏਨਾ ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
 ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਲਈ ਬੜਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਜ਼ੋਰ ਖਰੂਦ ਵਰਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।
 ਇਹ ਬਚੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ । ਘਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਕਈ
 ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦਾ ਹਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਮਰਯਾਦਾ ਅਟੁਟ ਸਮਝੀ ਜਾਏ, ਉਥੇ ਬਚਿਆਂ
 ਦੇ ਦਿਲ ਟੁਟਦੇ ਰਹਿਣਗੇ । ਜਿਥੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਤਾਬਿਆਦਾਰੀ ਦਾ ਕਨੂੰਨ ਹੈ,
 ਉਥੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬਗ਼ਾਵਤ ਦੇ ਬੀਜ ਪ੍ਰਗਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੇ ਬਹਾਦਰ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਰੀਝ ਹੈ, ਉਹ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਖਰੂਦ ਕਰਨ, ਆਖਾ ਮੋੜਨ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਦਿਆ ਕਰਨ। ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਮਾਪੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਬਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਗਿਆ ਪਾਲਨ ਉਤੇ ਹਦੋਂ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ।

ਜ਼ੋਰ, ਦਲੀਲ, ਰਿਬਵਤ, ਇਨਾਮ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੇਕੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਬਚੇ ਉਹ ਕੁਝ ਸਿਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈਏ । ਇਹ ਅਨਹੋਣੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰਦੇ, ਸਾਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸੜਦੇ, ਆਪਣੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਬੁਠ ਬੋਲਦੇ, ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕਰਾਰ ਤੋੜਦੇ ਹੋਣ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਸਿਰਫ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਸਿਖ ਲੈਣ ।

ਕਿਸੇ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਬਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਲਈ ਤੇ ਚੰਗਾ ਘਰ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਖ਼ਤਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਚੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੌਕਰਾਂ ਦੀ, ਫੇਰ ਪਾਲਤੂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ (ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ), ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜੋੜੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਜਿਹੜਾ ਜੋੜਾ ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਦਾ ਉਲੰਘਣ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਂਵਾਂਪਨ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਚੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹਕ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਖੀਅਤ ਦੇਣ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਲੈਕਚਰ ਸੁਣਦੇ, ਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯੋਗ ਬਣਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਾਇਦ ਹੀ ਕਿਤੇ ਵੇਖੋ, ਜਿਹੜੇ ਰੈਲ ਮੋਟਰ ਟਾਂਗੇ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਗਡਿਆਂ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਲਾਹੌਰੋਂ ਦਿਲੀ ਜਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰਨ, ਪਰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਾਪੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੇ-ਸੁਮਾਰ ਦਿਸਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਵੀ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਭੰਡੇ ਨਾਲ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਵਿਚ ਇਤਕਾਦ ਰਖਦੇ ਹੋਣ । ਕੋਈ ਵੀ ਬਚਾ ਭੰਡੇ ਦਾ ਸਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਉਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨੀ ਸਿਖਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ

ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਡਾ ਹੋ ਕੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਈ ਬਚੇ ਏਸੇ ਮਾਰ ਕਰ ਕੇ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੁਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜੀਕਰ ਅਸੀਂ ਨਵੀਆਂ ਈਜ਼ਾਦਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਕਰ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਬਚਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ ਤਿਆਗ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਵਾਂ ਸਿਆਲ ਇਹ ਆਖਦਾ ਹੈ :-

੧. ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਆਖਣ ਵੇਖਣ ਤੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਫੰਮ ਕਰਦਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਕੀਕਰ ਉਸ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਏ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਕਿਉਂ ਐਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਾਰਨ ਲਭਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

੨. ਬੱਚਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਸੇ ਕੋਲੋਂ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬਚੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਬੇ-ਅਰਥ ਹੈ।

੩. ਬਚੇ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬੜੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਫ਼ਿਕਰ ਲਾਹ ਛੱਡੋ, ਜੇ ਉਹਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬਚੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪੇ ਜਾਣ ਲਵੇਗਾ।

੪. ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਲਮਦਾਰ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਆਲਮਾਨਾ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਪੈਦਾ ਕਰੋ।

੫. ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹਾਦਰ, ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰ, ਸਖੀ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਬਣਿਆਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਅਮਲ ਇਹਨਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

੬. ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਕਿ ਰੁਅਬ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ ਬਚੇ ਮੰਨਦੇ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਗਲ ਮਨਾਣ ਲਈ ਰੁਅਬ ਸਭ ਤੋਂ ਨਾਕਸ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸਬਰ ਦੀ ਘਾਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਿਧੇ ਲੀਮੇ ਰਸਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪਗਵੰਡੀਆਂ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਬਚੇ ਦੀ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿੱਦ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਣ ਦਾ ਠੀਕ ਤਰੀਕਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਕੋ 'ਨੋ-ਨੋ' ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ।

ਬਚੇ ਦੀਆਂ ਮੁਖਤਲਿਫ਼ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਣ

ਦੀ ਥਾਂ ਏਥੇ ਨਹੀਂ, ਭਾਵ ਸਿਰਫ਼ ਬਚੇ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਘਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਘਰ ਹੀ ਉਹ ਅਨੂਪਮ ਫ਼ੈਕਟਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਬਲਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਮੁਲਕ ਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਢਾਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਕੁਚੱਜਾ ਘਰ ਸੈਂਕੜੇ ਕੁਚੱਜੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਮੁਢ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਘਰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਭਾ ਹੀ ਨਿਰਮਾਨ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਸਭ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਸਮਝੀ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਖਾਂ ਪੀੜਾਂ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋਵੇ, ਰੰਜਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਘਰ ਖ਼ੁਸ਼ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਇਕ ਵਾਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਮਿਲ ਕੇ ਬਹਿੰਦੇ, ਖੇਡਦੇ ਤੇ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਹਸਦੇ ਗੋਂਦੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹੋਣ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਕੋਈ ਹਰ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਦਾ ਭਿਆਲ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ, ਨਵੇਂ ਚਾਅ ਹੋਣ — ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਕ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਇਨਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ।

ਜਦ ਤਕ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਦ ਤਕ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਘਰ ਵਿਚ ਡਰੋਸਾ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਕੋਈ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੋਈ ਖ਼ਰਚ ਸਫ਼ਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ — ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਜੋ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਕੰਮ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਗ ਬਚੇ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ ਰਖਣਾ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਡਰਪੂਰ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਕਦਰਦਾਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣਾ ਹੈ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ

ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚ ਹੱਦ ਟੱਪਣ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਸਹਿਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਏਸ ਧਿਆਨ ਖੁਣੋਂ ਤੇ ਰਸਮ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਸੀਂ ਆਪ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬੱਚੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਾਇਜ਼ ਸੁਖਾਂ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਮੁਜਰਿਮਾਨਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ। ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਬਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਨਾਪਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਯਕੀਨ ਕਰਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਨੋਖਾ ਹੀ ਲਟੋਰ ਤੇ ਨਿਕੰਮਾਂ ਬੱਚਾ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਕੱਢਣ ਤੇ ਢਿਮਲਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਨਦਾਰ ਮਸ਼ੀਨ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਛੇ ਘੰਟੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਘੁਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਰਾਤ ਲਈ ਛੇ ਘੰਟੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਿਤ ਸਹਿਮਿਆਂ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਆਏ ਦਿਨ ਦਾ ਸਹਿਮ ਬਚੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਉਪੁਣੇ ਦਾ ਗਲ ਘੁਟ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਉਹ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੋ-ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਅਖੀਰਲੀ ਚਿਣਗ ਵੀ ਬੁਝ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਗਧੇ ਖੱਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਵਾਂ ਡੈਣਾਂ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮਾਸਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਬੋੜਾ ਜਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਨਾ ਕਦੇ ਮਾਸਟਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਗਿਰਦਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਤੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬੈਸੈਂਟ ਦੇ ਇਕ ਮਜ਼ਮੂਨ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਆਪ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਗੀਆਂ :

“ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਚੋਖੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਖੋਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਦੀ ਮੈਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਲਗ ਭਗ ਸਾਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਨਤੀਜਾ ਕਢਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਟਰੇਨਿੰਗ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਧਾ ਨੁਕਸ ਹੈ। ਏਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜਾਂ ਤੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਰਜ਼ਾਮੰਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਚੇ ਲਈ ਛੇ ਘੰਟੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਓਨਾ ਹੀ ਥਕਾਵਟ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਨ ਵਾਲਾ ਕੰਮ। ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਘੰਟੇ ਸਭ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਨੀਯਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸੰਝ ਵੇਲੇ ਜੀਅ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਰੋਟੀ ਟੁਕ ਕਰ ਕੇ ਵਿਹਲ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬਚੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਥਕਾਵਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਸਮਝਾ ਵੀ ਘਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੀਕ ਬੈਠ ਕੇ, ਥਕੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਮੌਢੇ ਮਨ ਨਾਲ ਘਰ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰਨ।

“ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਾਸਟਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਹੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਿਨ ਦੇ ਕੰਮ ਬਾਅਦ ਥੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਥਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਚੇ ਵੀ ਤੇ ਓਨਾ ਹੀ ਥਕ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਅਧ-ਬਣੀਆਂ ਮਸੂਮ ਜਿੰਦਾਂ ਉਸਤਾਦ ਦੇ ਘੂਕ ਸੌਂ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਉੱਤੇ ਬੁਕੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ ਵੇਲੇ

ਬਚੇ ਆਪਣਾ ਉਹ ਬਲ ਬਾਲ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਣਾਨ ਲਈ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

“ਨਾ ਇਹ ਵੀ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਮਾਪੇ ਬਚੇ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਤੰਦ ਉਥੋਂ ਫੁਹੀ ਰਖਣ ਮਿਥੋਂ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਛੱਡੀ ਹੋਵੇ। ਅਵਲ ਤੇ ਮਾਪੇ ਏਸ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਏਡੇ ਬੇਹੁਨਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲਾਭ ਦੀ ਥਾਂ ਹਾਨੀ ਪੁਚਾਏ ਹਨ।

“ਮੈਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਸਿਵਾ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ? ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਮੁਖ-ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵਕਤ ਲਈ ਬੱਚਾ ਉਹਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਉਹਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਵਾ ਦੇਵੇ। ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਬਿਲਕੁਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਬਾ-ਘੰਟੀਆਂ ਵੇਡੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਅਜ ਭਲਕ ਦੋਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੱਚਾ ਆਪਣੇ ਮਾਸਟਰ ਦੀ ਸਿਆਣੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਨਾਲ, ਆਪੀਂ ਇਕੱਲਿਆਂ ਆਪਣਾ ਬੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਮਾਰਨ ਨਾਲੋਂ ਬੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇਰਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਣਦੇ ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਤੂੜ ਤੂੜ ਕੇ ਇਤਲਾਹ ਡਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ।

“ਮੈਂ ਉਸਤਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਪਿਤਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਫਾਬੇ ਪਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤਾਲੀਮ ਪੂਰਨ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਲੋੜਵੰਦ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ’ ਉਕਾ ਹਟਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਦੇ ਬਾਅਦ ਜੇ ਵਿਦਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਚ ਬੁਧ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਵ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਰੋਗ ਤੇ ਸਫਲ ਆਦਮੀ ਬਣਾਨਾ – ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ਕ ਸਿੱਟਾ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

ਬਚੇ ਕੌਮ ਦੀ ਮਰਦਾਨਗੀ ਦਾ ਫੰਡਾਰ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਆਪਣੇ

ਏਸ ਭੰਡਾਰ ਦੀ ਰਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਨਿਰਧਨ ਤੇ ਨਿਰਬਲ
 ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਬਚੇ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂਦਾ
 ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਬਚੇ ਸਾਡੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਥੋਂ
 ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਿਆਂ
 ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਏਸ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ,
 ਕਿ ਬਚੇ ਦਾ ਕਦੇ ਨਿਰਾਦਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਦੁਰਬਚਨ
 ਨਾ ਆਖਿਆ ਜਾਏ । ਜਿਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮੰਦਾ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਹੋਵੇ
 ਉਹਦਾ ਸੁਭਾ ਅਜਿਹਾ ਕੌਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਤੀਉੜੀ ਜਾਂ
 ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਇਕ ਸਿਆਣਾ ਪਿਤਾ ਉਹਨੂੰ ਗਲਤ ਫਸਤਿਓਂ ਮੌੜ
 ਸਕਦਾ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ ਜੇ ਆਪ ਦਾ ਹਿੱਤ ਸਿਆਣਾ ਤੇ ਭੁੰਘਾ ਹੈ ਤਾਂ
 ਬਚੇ ਦੇ ਵਿਗੜ ਜਾਣ ਦੀ ਰਤੀ ਦਿੱਤਾ ਨਾ ਕਰੋ । ਉਹਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ
 ਤੇ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਓ ।

ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਕੁਝ ਇਸ਼ਾਰੇ

ਵਰਤਮਾਨ ਤੇ ਬੀਤੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਓਦੋਂ ਲੋਕ ਹਰੇਕ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਜਾਂ ਟੂਣੇ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੇ ਛਰੋਸਾ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਣਾ ਤੇ ਇਸ ਉਦਮ ਦੁਆਰਾ ਅਕਲ, ਤਾਕਤ, ਤੇ “ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਣ” ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਜੀਕਰ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਖ਼ੁਬੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹੈ, ਓਕਰ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵੀ ਸਰਬ-ਵਿਆਪੀ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਚੇ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਮੁਸੀਬਤ ਤੇ ਅਕੇਵਾਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਬਚੇ ਜ਼ਿੰਦਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦਸ ਦਸ ਵਾਰੀ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਬਚੇ ਕੋਲੋਂ ਖਿੱਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਦੁਹੱਥੜਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਬਚੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਗੁਸਤਾਖ਼ੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਗੜ

ਜਾਣ ਦਾ ਸਹਿਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਕੋਈ ਦਿਨ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦਾ ਕਿ ਮਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨਾਲ ਛਿੱਬੀਆਂ ਨਾ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹੋਣ - ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਗਾਲੂ ਮੰਦਾ ਲਗ ਡਗ ਹਰੇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸੁਖ ਕੇ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਬਦ-ਅਸੀਸਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਤੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਦਾ ਕਾਰਨ “ਮਥੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ” ਸ਼ਿਖਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਅਮੁੜਵੀਂ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ ।

ਪਰ ਉੱਨਤ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਸੈਂਕੜੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਛਪਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪੈਂਡਲਿਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਟਰੈਨਿੰਗ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀ-ਵਰਸਟੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਕਾਲਜ ਨੇ ਖੋਜ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਰਾਵਾਂ ਪੁਛੀਆਂ । ੭੫੦੦੦ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਲਿਖ ਕੇ ਘਲੀ । ਬਹੁਤੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਸੁਸਤੀ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿਚ ਲਾ ਪਰਵਾਹੀ, ਫੈੜੇ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਅਸਰ, ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਅਕੈਵਾਂ, ਲਿੰਗ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਬੋੜ, ਈਰਖਾ, ਬੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਬਾਲ-ਸੁਖ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇਕ ਪੈਂਡਲਿਟਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਪੈਂਡਲਿਟਾਂ ਨੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਕਈ ਇਸ਼ਾਰੇ ਦਿਤੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਇਕ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ :-

ਕਈ ਬਚੇ ਖਾਣ ਸਮੇਂ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਪਕੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਕਈ ਘਟ ਸਿਆਣੇ ਮਾਪੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਿੜਕ ਕੇ ਮੌਕਾ ਹੋਰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਰਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁਆਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੁਹਣੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਜਾਣ, ਤੇ ਪਰੋਸਨ ਵਿਚ ਨਵੀਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਕਈ ਕੋਲੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਨਵੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਬੱਚਾ ਨਵੀਨਤਾ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਪਤਲੇ ਨਕਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਬਚੇ । ਬੜੀ ਬੜੀ ਜਿੰਨੀ ਚੀਜ਼ ਕੋਲੀ ਜਾਂ ਪਲੇਟ ਵਿਚ ਪਾਈ ਜਾਏ । ਬਹੁਤੀ ਵੇਖ ਕੇ ਬਚੇ ਦਾ ਮਨ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਖਾਣੇ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਕਦੇ ਬਿੜਕਿਆ ਨਾ ਜਾਏ । ਨਾ ਨਿੰਦਿਆ ਚੁਗਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ । ਸਗੋਂ ਜਤਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਹਰ ਕੋਈ ਚੰਗੇ ਕਪੜੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਆਵੇ । ਸਾਰੇ ਟਬਰ ਦਾ ਮਿਲ ਕੇ ਖਾਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਫੇਰ ਵੀ ਬਚਾ ਨਾ ਖਾਏ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਆਖੇ ਵੇਖੇ ਦੇ ੨੦ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਖਾਣਾ ਹਟਾ ਲਿਆ ਜਾਏ ! ਪਰ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਬਚੇ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿੜਕਿਆ ਜਾਏ ।

ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਯਾਦਾ ਸਿਖਾਣ ਦੀ ਇਛਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਇਹ ਹੈ : “ਬਚੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਲ ਦਾ ਵਿਖਾਲਾ ਨਾ ਪਾਓ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਵੇਖਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ।” ਗੁਸੇ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਗੁਸੇ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੇ ਛਿੱਬੇ ਨਾ ਪਵੇ, ਕਦੇ ਬੇ ਬਸ ਹੋ ਕੇ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਢੋ, ਕਦੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਘਰੋਗੀਂ ਕੰਮ ਪਿਛੇ ਬੁਠ ਨਾ ਬੁਲਾਵੋ । ਬੁਠੀ ਮਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਸਚੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ । ਮਾਂ ਪਿਓ ਕਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਗ਼ੜਾ ਨਾ ਕਰਨ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਬਿਪ੍ਰੀਤ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣ । ਗਲ ਕੀ, ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਬਣਾਨ ਲਈ ਆਪੀਂ ਚੰਗਾ ਬਣਾਨ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਉਹ ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਕੋੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਤੇ ਲਕੀਰ

ਸਮਝੋ ਕਿ ਬਚੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇਰੇ ਨਹੀਂ ਪਾਲੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਤਰੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਬੂਟਿਆਂ ਉਤੇ ਉਹ ਉਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੰਗੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਘਰ ਬਣਾਨਾ ਪਏਗਾ - ਸਾਫ਼ ਘਰ, ਸੁਹਣਾ ਘਰ, ਅਮਨ ਤੇ ਅਖਲਾਕ ਭਰਿਆ ਘਰ।

ਦੂਜਾ ਅਸੂਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਕੋਸੋ, ਸਿਰਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਨਿੰਦਨਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਨਿੰਦੋ। ਬਚੇ ਕੋਲੋਂ ਦੁਆਤ ਭੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬੋਤਲ ਟੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬੀਸਾ ਭਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਗਾਲ੍ਹ ਕਢੋ, ਨਾ ਮਾਰੋ, ਤੇ ਨਾ ਐਖੇ ਹੋਵੋ। ਜੇ ਹੋਣਾ ਸੀ ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਸਾਹਮਣੇ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗੋਂ ਬਚੇ ਦੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਹੋਰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਮਥੇ ਵਟ ਨਾ ਪਾਓ, ਤੇ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗਲਤੀ ਸਮਝਾ ਕੇ ਇਕ ਕੋਮਲ ਜਿਹਾ, ਸੰਖਿਪਤ ਵਖਿਆਨ ਦੇ ਦਿਓ, ਤੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਣ ਦਿਓ ਕਿ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਟੁਟ ਜਾਣ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਅਮਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਨੁਕਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਚਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੋ। ਬਚੇ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਏਡਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਜੇਡਾ ਬਚੇ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ। ਬਚੇ ਕੋਲੋਂ ਜੇ ਕੁਝ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਾਨ ਕਢੇ ਭੰਗ ਨਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਾ ਦਿਓ, ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿਓ, ਬਖਸ਼ੀਅਤ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰੋ, ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਫੁਹਣ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ, ਬਚੇ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦਾ ਖ਼ੂਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਚੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰੋ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਲਈ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਸੈ-ਰਾਜ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਓ, ਜਮਹੂਰੀ ਹਕੂਮਤਾਂ ਦੇ ਮਿਨਿਸਟਰ ਜਮਹੂਰੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। “ਸਾਡਾ ਹੁਕਮ ਹੈ” ਦੇ ਡੰਡੇ ਹੇਠਾਂ ਪਲੇ ਹੋਏ ਬਚੇ ਕਿਸੇ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਜਿਸ ਦੇਸ ਦੇ ਬਚੇ ਇਸ ਡੰਡੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਸਹਿਮੇ ਰਹਿਣ ਉਹ ਦੇਸ “ਸਰਬ ਲੋਕਿਕ” ਸੰਸਥਾਆਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਲੇ

ਹੋਏ ਬਚੇ ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਕਦੇ ਸਿਆਣੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ। ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਬੜਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਘਰੋਗੀ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਵੰਡ, ਛੁਟੀਆਂ ਮਨਾਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਬਲਕਿ ਘਰ ਦੀ ਬਜਟ (ਕੀਕਰ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) ਵਿਚ ਰਾਏ ਲਿਆਂ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇ-ਸਨਮਾਨ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੀਡਰ ਤੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਿਰਫ਼ ਦੇਨਾ ਹੀ ਫ਼ਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ। ਫੈੜੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਣ ਦਾ ਅਕਸੀਰ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੇ-ਸਨਮਾਨ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਅਣਖੀ ਬਚੇ ਘਟ ਹੀ ਫੈੜੇ ਰਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਡਰੋਸਾ ਕਰੋ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ, ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਸੇਵਿੰਗ ਅਕਾਊਂਟ ਰਖਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿਓ।

ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬਚੇ ਬੁਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ : ਇਕ ਤੁਸੀਂ ਖੁਦ ਬੁਠ ਬੋਲਦੇ ਹੋ, ਦੂਜਾ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰਦੇ ਜਾਂ ਡਾਂਟਦੇ ਹੋ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਹਬਤ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੀ, ਜੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦਾ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ।

ਜਿਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਕਢੇ ਸਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਬਚੇ ਦਾ ਜੀਅ ਬੁਠ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਉਸੇ ਘੜੀ ਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਬੇ-ਸਬਰੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਬਚੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਤੇ ਚਾਲਚਲਣ ਅਜੇ ਪੁਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ। ਉਹ ਰੁਸਵਾਈ ਤੇ ਹੇਠੀ ਬਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਬੁਠ ਬੋਲ ਕੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸੂਲਣ ਸਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਪੱਕੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਜਤਨਾਂ ਨਾਲ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਚ ਦੀ ਉਮੈਦ ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ। ਜੇ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਵਡੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਸੁਭਾਵਕ ਸਚ ਬੋਲਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਬੱਚਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਉਹ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗਲੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿੜਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ । ਸਮਝਾਓ ਬੇਸ਼ਕ, ਪਰ ਵਭੇ ਤੋਂ ਵਭੇ ਕਸੂਰ ਲਈ ਵੀ ਬਚੇ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਨਾ ਕਰੋ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਕੇਵਾਂ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ । ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ, ਬੁਠ, ਬਦ-ਅਖਲਾਕੀਆਂ, ਇਸੇ ਅਕੇਵੇਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹਨ । ਮੋਟੀ ਬੁਧ ਵਾਲੇ ਬਚੇ ਬੜਾ ਬਹੁਤ ਅਕੇਵਾਂ ਬਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤਿਖੀ ਬੁਧੀ ਵਾਲੇ ਫੋਰਨ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਧਦੀ ਰਹੇ । ਖੇਡ ਸਾਥੀ, ਸਫ਼ਰ, ਗਾਣਾ, ਸਿਨੇਮਾ, ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਸੋਸ਼ਲ ਮੇਲ ਜੋਲ, ਛੁਟੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲੀ — ਇਹ ਸਭ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲਾਂ ਹਨ । ਜ਼ਿੱਦੀ ਬਚੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਅੱਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਆਮ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ । ਇਹ ਲਗ ਡਗ ਅਨਹੋਣੀ ਗਲ ਹੈ । ਔਸਤ ਬਚਾ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਿਖਣ ਦੀ ਇਕ ਫਿਤਰਤੀ ਧੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਔਖੇ ਕੰਮ ਕਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕਸੂਰ ਬਚੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕਸੂਰ ਬਚੇ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਉਸਦੇ ਉਸਤਾਦ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਬਚੇ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਚਿਤ, ਮਿਹਨਤੀ, ਸਬਰ ਭਰਪੂਰ, ਤੇ ਸਾਫ਼ ਬੋਲੀ ਵਾਲਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਅਨੇਕਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਸਿਰਫ਼ ਉਸਤਾਦ ਦੀ ਉਪਰਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਬਾਤੀ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ, ਛਾਰੀਆਂ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਮਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ । ਇਹ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕਾਮਿਲ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਣਵਾਈਆਂ ਜਾਣ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਛਾਪੇ ਖਾਨਿਆਂ

ਵਿਚ ਕਾਮਿਲ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਛਾਪੀਆਂ ਜਾਣ। ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਜਿਲਦ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਸਤੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੇ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਬਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸਿਖਰ ਸਿਆਣੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਿਟਾ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਹੁਤੇ ਬਾਪੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਆਪਣੀ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਿਆ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਉਠਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਪੜੇ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਿਰ ਖਪਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ, ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਸ਼੍ਰੀ-ਸਹਾਇਤਾ ਘਰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਕਈਆਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਮਾਵਾਂ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪਖ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਧਰੋਂ ਬੂਟ ਬਾਣ ਉਠਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਓਧਰੋਂ ਬਚੇ ਫੇਰ ਸੌ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਕਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਸਤਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਪੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬਗੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਬਚੇ ਘਰੋਂ ਸਕੂਲ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਿਓ ਕੋਲੋਂ ਆਖ ਵੇਖ ਕੇ ਭਿੜਕਾਂ ਪੁਆਈਆਂ ਜਾਣ, ਜਾਂ ਮਾਸਟਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੈਂਤ ਲੁਆਏ ਜਾਣ। ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸ਼੍ਰੀ-ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ ਸਕੂਲੋਂ ਲੋਟ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਜਾਂ ਕਪੜੇ ਚੰਗੇ ਪਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।

੧. ਬਚੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਓ ਕਿ ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਉਠੇ, ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਲਮਾਰੀ ਚੋਂ ਕਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਪਾਏ। ਬਿਨਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵੇਖ ਭਾਲ ਬਸਤਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਜਾਏ। ਇਕ ਹਫ਼ਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਠੀਕ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਉਠੇਗਾ। ਸਕੂਲ ਦੇਰ ਨਾਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਰਮ ਆਵੇਗੀ ਕਿ ਦੋ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

੨. ਖਾਣ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਸਦੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਆਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਓ। ਦੋ ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਇਕਲਿਆਂ ਖਾਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਹੁਥਿਆਰ ਹੋ ਜਾਏਜਾ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਇਕ ਵੇਲੇ ਇਕੱਠੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਦੀ ਮਰਜ਼ਾਦਾ ਰਖੇ।

੩. ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਉਚੇਚਾ ਕੰਮ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਓ -- ਕਿਸੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ, ਨਾਬਤੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਸਬਜ਼ੀ ਖਰੀਦਣਾ, ਨੌਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ, ਧੋਬੀ ਦੇ ਕਪੜੇ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸੌਦਾ, ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਸੇਵਾ ਆਦਿ।

੪. ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਡਿਥੇ ਨਾ ਪਵੋ -- ਆਪੇ ਸਕੂਲ ਉਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰੋਗਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਉਸ ਦੇ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੇਂਵਾਰ ਬਣਾਓ, ਭੇ ਚਾਲਚਲਨ ਪੁਖਤਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ।

ਸ਼੍ਰੋ-ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਰਵਾਦਾਰੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਯੋਗ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਬਣਾਓ। ਕਢੇ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰ, ਮਿਹਤਰ, ਧੋਬੀ, ਛਾਬੜੀ ਵਾਲੇ, ਗ਼ਰੀਬ ਦਰਸ਼ਕ ਨਾਲ ਗੁਸਤਾਖੀ ਦਾ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਨਾ ਦਿਓ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚੋਂ ਖਬਰਾਂ ਤੇ ਆਰਟੀਕਲ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਸੁਣਾਓ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰਖੋ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਤੇ ਜਬਰ ਸੰਬੰਧੀ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੇ, ਜੇ ਭੀੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੇਖੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਚੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਢੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉੱਤੇ ਹਸਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਓ, ਭੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਰਾਏ ਅਨੋਖੀ ਹੋਵੇ, ਬਹੁਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਠਿੱਠ ਕਰਨਾ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦੂਹਰਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤੇ ਉਹ ਮੈਂਬਰ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਨਿਰਾਸ਼, ਕੌੜਾ ਤੇ ਵਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸੂਖਮ ਜਿਹੀ ਕਠੋਰਤਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨੁਕਸਾਨ ਟੱਬਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਘਟਾਂਦੇ

ਹਨ ।

ਟੱਬਰ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲ ਹਮਦਰਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਿਸ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ, ਬਚੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ, ਨੌਕਰ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਤੇ ਮਾਲਕ ਨੌਕਰਾਂ ਦਿਆਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ, ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਟੱਬਰ ਬੜਾ ਅਮਨ ਛਰਪੂਰ ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸ੍ਰੀਰਕ ਬਲ

ਸਾਡੀ ਵਰਤਮਾਨ ਤਾਲੀਮ ਸ੍ਰੀਰਕ ਬਲ ਉਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਪਿਛਲੇ ਸੌ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਜਾਰੀ ਹਨ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲਖਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਬੌੜੀ ਜਾਂ ਬਹੁਤੀ ਤਾਲੀਮ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਉਸਤਾਦ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਅਹੁਦੇਦਾਰ, ਕਲਰਕ, ਹੈਡ ਕਲਰਕ ਬਣੇ ਹਨ, ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬੇਕਾਰ ਵੀ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਕੋਈ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀਰ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਾਂ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਾਨ ਨਾਲੋਂ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀ ਦੀ ਬਾਨ-ਸ਼ੋਕਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਤਰਸ ਯੋਗ ਬਾਤੀ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਉਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੋਣਕ ਨਹੀਂ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜਿਸਮ ਜਿਥੋਂ ਮੋਟੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਓਥੋਂ ਪਤਲੇ ਤੇ ਜਿਥੋਂ ਪਤਲੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਓਥੋਂ ਮੋਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਲਿਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਚਹਿਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ

ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਕਦੇ ਕਖ ਭੰਨ ਕੇ ਦੂਹਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰਦੇ ਹਨ । ਕਦੇ ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਦਿਨ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਨਾ ਹਿੰਦਸਿਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ, ਨਾ ਕਚ-ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ, ਨਾ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ : ਭਾਜੜਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਬਧੀ ਤੁਰਨਾ ਤੇ ਰੁਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਭੁਚਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਚੜ੍ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਓਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਨਿਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਡਾਢੀ ਬੇ-ਵਸੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਛਾਲੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ, ਲਤਾਂ ਦੁਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਭਾਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚੁਕ ਸਕਦੇ, ਲਕੜ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਾੜ ਸਕਦੇ, ਅਗ ਬਾਲਣਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਸੁਨੇਹਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁਚਾ ਸਕਦੇ, ਫੁੰਜੇ ਸੁਤਿਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹਠੀਆਂ ਹੰਢ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਔਖ ਸੌਖ ਇਹ ਨਹੀਂ ਬਲ ਸਕਦੇ, ਧੁਪ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਾਲਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦੰਦੜਿਕੇ ਵਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਲਿਖਾਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਠੀਕ ਬਤਾ ਕੁਝ ਹੈ, ਬੜੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ, ਬੜੇ ਉਚੇ ਸੁਆਦ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ੀਰਕ ਬਲ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਹੀ ਖੜੇ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਸ਼ੀਰਕ ਬਲ ਘਟ ਹੈ, ਤਾਂ ਬਹੁਤੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਉਸ ਸ਼ੀਸ਼-ਮਹਿਲ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜਿਦ੍ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਛਤ ਕੱਚੀਆਂ ਇਟਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤੇ ਉਪਰਲੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਉਤੇ ਬੜੀ ਮੀਨਾ ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਤੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਪੱਕੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੱਕੀਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਬਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਤੇ ਕਦੇ ਕਿਤੇ ਤੇੜਾਂ ਪੈਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਓੜਕ ਇਕ ਦਿਨ ਕੱਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖੜ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸ਼ੀਸ਼-ਮਹਿਲ ਫੁੰਜੇ ਆ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਕਿੰਨੇ ਬੜੇ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਵਾਨ ਜਵਾਨੀ ਮੁਕਦਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਬੁਢਾਪਾ ਮੰਜੀ ਉਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਧ-ਜਿਊਂਦੇ ਬੜਾ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਪਰ ਜੋ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ,

ਉਹ ਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜਿੰਦਾ ਪਿਆਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ, ਉਹਨੂੰ ਜਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਚਿਤਾਰਦੇ ਹਨ, ਉਹਦੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।

ਸ੍ਰੀਰਕ ਬਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ । ਖਾਣ, ਪਹਿਨਣ, ਵੇਖਣ, ਮਾਨਣ, ਤੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਆਦ ਏਸ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਉਸਰੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਜੇ ਕਮਰੇ ਹਨ । ਜਿਸ ਸ੍ਰੀਰ ਵਿਚ ਬਲ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਬੁਢਾਪਾ ਜਵਾਨੀ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਸੁਆਦਾਂ ਡਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਬੁਢਾਪੇ ਦੇ ਪੱਕੇ ਸੁਆਦ ਤੇ ਇਹਦਾ ਅਮਨ-ਭਰਿਆ ਚਿਹਰਾ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਸਤਾਨੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਜਿਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਰਵਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਣ, ਕੈਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਸਵਾਰ ਕੇ ਰਖਣ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਾਧਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਨਰੋਇਆ ਤਾਰੇ ਲਿਸ਼ਕਾਂਦਾ ਹੁਸਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਰਲੀਆਂ ਛੇੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ਾਰਾਂ, ਬਾਗ਼ਾਂ ਜਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਹਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਫਬਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾਈ ਫਿਰਦੀਆਂ ਪਲਿਤਣਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹੂ-ਰਤੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਦੇ ਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਧਮ ਦਿਸਦੀਆਂ ਹਨ । ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਗੁਰਗਾਬੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੰਗੀਂ ਪੈਰੀਂ ਘੇਰਾ ਵਲ ਕੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਈਆਂ ਹਨ, ਵਿਗਸੀ ਭੇਂ ਦੀ ਹਿਕ ਧੜਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਸ੍ਰੀਰਕ ਬਲ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਦੂ ਹੈ, ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਤਾਕਤ ਹੈ । ਸ੍ਰੀਰਕ ਬਲ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਮਰ-ਮਾਰਗ ਦੇ ਚਪੇ ਚਪੇ ਉਤੇ ਖਿਲਰੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੱਪਣ ਜਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਲ ਦੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤਾ ਸ੍ਰੀਰਕ ਬਲ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਬਲ ਤੇ ਅਕਲ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਉਤੇ ਫ਼ਤਿਹ ਪਾਂਦੇ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚਾਲਚਲਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀਰ ਦੀ ਸ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਬਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਇਲੋਂ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ । ਤੰਦਰੁਸਤ ਤੇ ਬਲਵਾਨ

ਹੁਣਾ ਬਰੀਕ ਬੁਧ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁਬੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ, ਉਹ ਖੇਡਣੋਂ, ਵਰਜਿਸ਼ ਕਰਨੋਂ ਤੇ ਸ਼ੋਕ ਨਾਲ ਖਾਣੋਂ ਸ਼ਰਮਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਗ਼ਲਤੀ ਤੇ ਹਨ - ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿਣਾ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਰਮਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਘਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਠਿਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਤਰਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੇ - ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਘਟੀਆਪਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਗਲੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦਾਨਗੀ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣ ਦੇਂਦਾ।

ਬਲ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਏਸ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾਏ। ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਆਦ ਲਭਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਘਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਫੇਰਾ ਤੋਰਾ, ਪਾਣੀ ਭਰਨਾ, ਰੋਟੀ ਪਕਾਣਾ, ਦੁਧ ਰਿੜਕਣਾ, ਬਾਲਣ ਪਾੜਨਾ, ਭਾਰ ਚੁਕਣਾ, ਮੰਜੇ ਬਿਸਤ੍ਰੇ ਕਰਨੇ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਚੰਗੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮਰਦ ਬਣਨ ਲਈ ਸ਼ਗਿਰਦੀ ਹੈ।

ਬਲ ਵਧਾਣ ਲਈ ਖੇਡਾਂ ਬੜੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਡਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਡ-ਮੁਲੀ ਜਾਚ ਖੇਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਪੇ ਖੇਡਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਸਿਰਫ ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਏਸ ਲਈ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਜ਼ਾਇਆ ਸ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਖੇਡਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਬਚਾ ਖੇਡਣ ਵਿਚ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ, ਉਹਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲੇਖੇ ਨਹੀਂ ਲਗ ਰਹੀ, ਜੀਕਰ ਉਹਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਜਿਹੜਾ ਖਾ ਕੇ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਤਕੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਓਸੇ ਬਚੇ ਦੀ ਲੇਖੇ ਲਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹਾਰ ਕੇ ਰੋਣ ਨਹੀਂ ਲਗ ਪੈਂਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਲ ਕੇ ਖੇਡਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆਉਂਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੀ ਖੇਡ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਦੀ

ਖੇਡ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਫ਼ਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਟੀਮ ਨੂੰ ਮਸ਼ੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਹਦਾ ਆਦਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਰਦਾ, ਜਿਤਣ ਸਮੇਂ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਾ, ਤੇ ਹਾਰਨ ਸਮੇਂ ਦਿਲਜੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਗੌਰਮੈਂਟ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਹਾਕੀ ਟੀਮਾਂ ਦਾ ਮੈਚ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ, ਵੇਖ ਕੇ ਦਿਲ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਇਆ। ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਹਮੈਤੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਕਢਦੇ, ਲੜ੍ਹੇ ਲੜ੍ਹੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸ਼ੌਰ ਪਾ ਪਾ ਘਬਰਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰਾਂ ਦਾ ਮਾਣ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਚਾਲਚਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ, ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਠਿੱਠ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਖੇਡਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਚੰਗਾ ਖਿਲਾੜੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਚੰਗਾ ਖਿਲਾੜੀ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਤਾਂ ਖੇਡ ਚੰਗੀ ਖੇਡ ਸਕੇ, ਦੂਜੇ ਮੁਖਾਲਿਫ਼ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਉਹਦਾ ਆਦਰ ਕਰ ਸਕੇ।

ਜਦੋਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੀੜਾਂ ਸ਼ੀਰਕ ਬਲ ਬਾਰੇ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਉਹ ਕਲਰਕੀ, ਤਸੀਲਦਾਰੀ, ਕਮਿਸ਼ਨਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਗਿਣਨਗੇ, ਜਿਹੜਾ ਬਾਹਾਂ ਹਥਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਤੇ ਖ਼ੁਦਮੁਖ਼ਤਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵਧਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਉਸਰਈਏ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ — ਸਗੋਂ ਲੁਹਾਰ, ਤਰਖਾਣ, ਕਿਸਾਨ, ਮਸ਼ੀਨਮੈਨ, ਐਂਜੀਨੀਅਰ ਤੇ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਦੌਲਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੁਝ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਉਹਨਾਂ ਉਸਰਈਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ — ਜਜਾਂ, ਵਕੀਲਾਂ, ਹਾਕਮਾਂ, ਮਿਨਿਸਟਰਾਂ, ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸਾਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਹੋਣ, ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਕਮੀਨ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਲਖਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਪਿਛੇ ਮਸਾਂ ਇਕ ਅਧ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨਗੀ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸਰਈਏ ਬਣਨਾ ਤਾਂਘਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਲਾਸਾਨੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ

ਸਿਰਫ਼ ਬਲਵਾਨ ਹੁਨਰਮੰਦ ਤੇ ਰਸਿਕ ਖਿਲਾੜੀ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ।
ਤੇ ਜਦੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਂ ਮਰਦ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ
ਇਸ਼ਕ ਜਾਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਓਦੋਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਤਾਰਾ ਚਮਕ ਪਿਆ
ਜਾਪਦਾ ਹੈ ।

ਬਲ ਪੈਦਾ ਕਰੋ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਲ – ਆਪਣੇ ਲਈ, ਆਪਣੀ
ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ, ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ !

ਮਾਪੇ, ਸੰਤਾਨ ਤੇ ਵਿਆਹ

ਯੁਗ ਬਦਲੀ ਸਮੇਂ ਮਾਲਕ ਮਜ਼ਦੂਰ, ਜਗੀਰਦਾਰ ਮੁਜ਼ਾਰੈ, ਪਤੀ ਪਤਨੀ, ਮਾਪੇ ਸੰਤਾਨ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਅਵੱਸ਼ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਏਸ ਫ਼ਰਕ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੜਤਾਲਾਂ, ਬਗ਼ਾਵਤਾਂ, ਤਲਾਕ, ਕਤਲ ਤੇ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਟੁਟ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸੰਬੰਧੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਵਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਵਧਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤੇ ਮਾਪੇ ਉਦਾਸ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿਚ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਘਟ, ਤੇ ਸੁੰ-ਮਾਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਬਹੁਤਾ ਫ਼ਰਕ ਵਿਆਹ ਸੰਬੰਧੀ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਗੇ ਕੀ ਧੀਆਂ ਕੀ ਪੁੱਤਰ, ਜਿਥੇ ਮਾਪੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਓਥੇ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ; ਪਰ ਅਜ ਕਈ ਮਾਪੇ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਗਣੋਂ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗ਼ੈਰ-ਬਰਾਦਰੀ, ਗ਼ੈਰ-ਮਜ਼ੂਬ, ਗ਼ੈਰ-ਕੌਮ, ਜਿਥੇ ਦਿਲ ਆਇਆ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਨਰਮ ਮਾਪੇ ਨਿਢਾਲ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਨ,

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਟੁਟ ਗਈ ਹੈ। ਸਖਤ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਆਏ ਦਿਨ ਮੁਦਕਸ਼ੀ ਜਾਂ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦਾ ਸਲ ਲਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਪੇ ਦੁਖੀ ਹਨ, ਸੰਤਾਨ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਛੁਟ ਆਰਥਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵੀ ਕੋਈ ਘਟ ਨਹੀਂ। ਵਿਆਹ ਦੇ ਰਸਮੀ ਖਰਚੇ ਨੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ-ਚਿਖਾ ਉਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਕਈ ਵਿਖਾਲਾ-ਪਸੰਦ ਮਾਪੇ ਵਿਆਹ ਉਤੇ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਫੁਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾਵਾਂ-ਫਰੀ ਮਿਸਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਗੌਰਬੀ ਇਹ ਅਸਲੀਅਤ ਧਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਜ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨਾਲੋਂ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੇ ਬੜਾ ਵਖਰਾ ਹੈ। ਅਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਉਕਸਾਹਟ ਦੇ ਪੈਰ-ਬਿੜਕਾਵੇਂ ਵਸੀਲੇ ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ। ਸਿਨੇਮਾ, ਮੋਟਰ, ਰੇਡੀਓ, ਰਸਾਲੇ, ਹੋਟਲ, ਸਫਰ - ਕਦਮ ਕਦਮ ਉਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਚਾਲ-ਚਲਨ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਾਲਜਾਂ, ਦਫਤਰਾਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਬਸਾਂ, ਰੇਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੌਢੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਹਿੰ-ਢੇ ਵਡੇਰੇ ਜ਼ਬਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਿੰਨੇ ਦਬਾਓ ਹੇਠਾਂ ਅਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦਾ ਚਾਲਚਲਣ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਦਬਾਓ ਵੀ ਸਾਡੇ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਉਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਜੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਅਚਣਚੇਤ ਖੜਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਫਰਜ਼ ਕਰ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਰਵੱਈਆ ਉਹਨਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਹੜੇ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਲਾਇਤ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਘਰ ਉਹਨਾਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕੱਜੀ ਵਲ੍ਹੋਟੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਵੀ ਕਢੇ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ, ਓਥੇ ਅਧ-ਨੰਗੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਘਸਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਿੰਨੇ ਕੀਮਤੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਿਲਾਇਤ ਜਾ ਕੇ ਗੁਆਥ ਗਏ।

ਜਿਹੌ ਜਿਹੌ ਉਕਸਾਹਟਾਂ ਭਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚੋਂ ਅਜ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਲੰਘ

ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਚਾਲਚਲਣ ਨੂੰ ਨਿੰਦਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਝੇ ਹਾਲਾਤ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੋਭਾ ਕੋਝਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ; ਸਗੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵੀ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ੨੫-੩੦ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਕੁਆਰੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ, ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਠਰੁੰਮਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾ-ਯੋਗ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਵੇਲੇ ਵੇਨੀ ਉਮਰ ਕੁਆਰੇ ਰਹਿਣ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਏਸ ਅਮੋੜ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਯੁਗ ਪਲਟ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਬਦਲ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਗੇ ਸੋਲਾਂ ਸਤਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਮਾਪੇ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਏਸ ਉਮਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੋਰਡਿੰਗਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਮਾਪੇ ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਦਾ ਕਿੱਸਾ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦੇਂਦੇ, ਅਜ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਹੀਰ-ਰਾਂਬਾ ਸੱਸੀ ਪੁੰਨੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਕੋਰਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਡੈਂਟ ਦੇ ਛੁਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੁੰਘੀ ਗਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਅਜ ਦਫ਼ਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਸਟੈਨੋ, ਬਸਾਂ ਵਿਚ ਕੰਡਕਟਰ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਨਰਸਾਂ, ਡਾਕਟਰ, ਦੁਕਾਨਾਂ ਉਤੇ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਹ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਚਾਲਚਲਣ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕੁਝ ਇਕ ਕੋਝੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਭੁਗਤਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗਲ ਸਾਨੂੰ ਭੁਲਣੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿ ਅਸਾਧਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਡੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਹਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਹਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਕਈ ਖੁਨਾਮੀਆਂ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਤੇ ਦੂਜੀ ਗਲ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਜਲਬਿਆਂ ਦਾ ਅਸਾਂ ਬਾਰਾਂ ਚੌਦਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਖਿਡਾ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਆਏ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁਟ ਨਪ ਕੀ ਰਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਨਾਲੇ

ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਅਮਲ ਰਖਣਾ ਬੱਚਿਆਂ ਉਤੇ ਕੀਤੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਨਿਸਫਲ ਰਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਤੀਜੀ ਇਕ ਹੋਰ ਗਲ ਭੁੰਘਾ ਗੁਰੂ ਮੰਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਅਸ ਚੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਓਥੇ ਓਨਾ ਹੀ ਵਾਧਾ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਨਾਲ ਫਰਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਨੁਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦੋ ਮੁਖ ਕਰਤੱਵ ਇਹ ਹਨ : ਪਹਿਲਾ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਕਲ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ। ਦੂਜਾ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਸੁਚੱਜੀ ਸੰਤਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣਾ ਜਿਹੜੀ ਮਨੁਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਉਤਾਂਹ ਉਤਾਂਹ ਲਿਜਾਂਦੀ ਰਹੇ।

ਸਾਡੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਸ ਵਰਗੇ ਐਟਮ ਤੇ ਹਾਈਡਰੋਜਨ ਬੰਬਾਂ ਜੇਡੇ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਕ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਮਨੁਖਤਾ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਬਖਸੀਅਤਾਂ ਤੇ ਕੋਮੀਅਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸੁਖਾਵੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋ ਰਖਣ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੜੀ ਮਰਦ ਦੀ ਸਾਂਬੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਂਵੀਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹਨਾਂ ਨਵੇਂ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸਵਾਲਾਂ ਚੇ ਹਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਾਨ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੀ ਕਾਰਜ-ਸ਼ਾਲਾ ਘਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਬਣਾਨ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਘਰ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਬੱਕੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਗੀ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਮਿਲ ਸਕਣ; ਉੱਨਤੀ ਲੋਚਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲ ਸਕੇ, ਆਦਰਸ਼ ਮਿਲ ਸਕਣ, ਚੰਗੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਮਹਾਨ ਘਰ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਵਿਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਹੈ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਹੈ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਆਦਰ ਹੈ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਹਾਨ ਘਰ ਉਹ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ, ਜਬਰ ਨਹੀਂ, ਭਲ ਨਹੀਂ, ਸਹਿਮ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਨ ਘਰ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰੋਬ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਘਰ ਬਿਨਾਂ ਅਸ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਨਾਲ ਜੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਏਸ ਲਈ ਉਹੀ ਮਾਪੇ ਸੰਤਾਨ ਕੋਲੋਂ ਉਚੀਆਂ ਆਸਾਂ ਰਖ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਘਰ

ਢੇ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਅਜੇ ਵੀ ਚਾਲੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਕੋ ਆਦਮੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਇਕੋ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੀ ਘਰ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਚੀੜ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਆਦਮੀ ਫਿੱਕੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣੇ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਥੇ ਵਡਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ।

ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਏਸ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਡੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਈ ਸਿਆਣੇ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪਹਿਲਾ ਹੈ । ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਈ ਆਪ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਾਂਦੇ ਹਨ । ਵਿਆਹ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਬੜਾ ਵਡਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੈ । ਏਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਉਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਸੁਬਾਓ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਦੇਣ, ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ, ਪਰ ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸੰਤਾਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੋਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਮਾਪੇ ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਿਥੇ ਹੋਵੇਗਾ । ਉਹ ਏਨਾ ਕਰਨ ਕਿ ਤਰਬੀਅਤ ਤੇ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠਾਂ ਦਾਅ ਪੇਚ ਕਰਾ ਲਿਆ ਕਰਨ । ਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੇਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਿਲਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਮਾਪੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਤੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਖਰਚ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ । ਇਹ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਪਹਿਲਵਾਨ ਆਪਣੇ ਸਾਗਿਰਦ ਨੂੰ ਰੌਜ਼ਾਨਾ ਡੰਡ ਬੈਠਕਾਂ ਕਢਾ ਛੱਡੇ, ਦਾਅ ਪੇਚ ਵੀ ਸਮਝਾ ਛੱਡੇ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਕਦੇ ਨਾ ਦੇਵੇ ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਚੰਗਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਸਿਖਿਆ ਚੰਗੀ ਦੇ ਲਈ ਹੈ, ਤੇ ਮੇਲ ਜੋਲ ਦੇ ਮੌਕੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਚੇ ਗਲਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ । ਪਰ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਤੁਹਾਡੇ

ਮਜ਼੍ਹਬ, ਕੌਮ, ਬਰਾਦਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਬਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਂਦੀ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਪਰਵਾਨ ਕਰੋ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਤੇ ਇਹਦੇ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲੇ, ਗ਼ਲਤ ਜਾਂ ਸਹੀ, ਦਾ ਹਕ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਵਿਆਹ ਦੇ ਖ਼ਰਚ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੰਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੋਣ। ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਧੀਆਂ ਦੇ ਹਕ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਦਹੇਜ਼ ਹੁਣ ਬੇਲੋੜੀ ਰਸਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾ ਲੈਣੀ ਤੇ ਨਿਘੀ ਖ਼ਾਤਰ ਨਾਲ ਸੁਭ-ਇਛਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਹਜ ਭਰਿਆ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ-ਰੋਸ਼ਨੀ ਉਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਖ਼ਰਚਨ ਹੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਖਾਫ਼ਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ-ਵਿਖਾਲਿਆਂ ਉਤੇ ਖ਼ਰਚ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਪਛੜੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਛੋਟੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕਾ ਪੁਸ਼ਕਾ ਕੇ ਵਡਿਆਂ ਦਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

ਸਭ ਡਰ ਡਰਮ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਨ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਕਰੋ ਸਹੀ, ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੀਮਤ ਓਨੀ ਹੀ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਆਪਣੀ ਪਾਂਦੇ ਹੋ। ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਂ ਤੇ ਸਾਦਾ ਰਸਮ ਕਰੇ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਆਹ ਵੇਖੀਏ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਦਸ ਸਕੇ। ਲਕੀਰ ਦੇ ਫ਼ਕੀਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਦ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਗ਼ਲਤੀ ਕਈ ਮਾਪੇ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰੇ। ਪਰ ਉਹ ਬਚੇ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਉਹਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਇਛਾ ਮੁਤਾਬਕ ਉਹਨੂੰ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਫ਼ੇਹਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਬੜਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਕਈ ਹੋਣਹਾਰ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਬਚੇ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੇ

ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਉੱਚੀ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਪਹਾੜੀ ਉਤੇ ਧਕ ਧਕ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਹੋਰ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਫਲ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾ ਪ੍ਰਗਟਾ ਸਕੇਗਾ।

ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲੇਖ ਸਾਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਲਈ ਹਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਪਰ ਚੰਗੇ ਸੰਜੋਗ ਕੋਈ ਸੁਭਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਉਹ ਬੜੇ ਚਿੰਤਾਤਰ ਹਨ। ਏਸ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਹਲ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਏਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਵਲ ਉਂਗਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਅਸਾਂ ਕਦਮ ਪੁਟ ਕੇ ਇਕ ਲੱਤ ਨਵੇਂ ਯੁਗ ਵਿਚ ਧਰ ਲਈ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਲਤ ਅਸੀਂ ਪੁਰਾਣੇ ਯੁਗ ਵਿਚੋਂ ਪੁਟ ਕੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਦਲੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ।

ਜੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਨਵੇਂ ਸੱਚੇ ਬਣਾਨ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਾਮਯਾਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਨਾ ਸਨੇਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵਡਾ ਇੱਛਕ ਹੈ। ਮਜ਼ਬੂਤ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਨਵੇਂ ਰਾਹ ਚੁੰਭਣ ਵਾਲੇ, ਹਰ ਗਲਤੀ ਤੋਂ ਸਿਖਿਆ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਹਰ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਦਲੇਰ ਹੋ ਕੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਸੁਦਮੁਖਤਾਰ ਬਚੇ ਤਾਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਬਚਿਆਂ ਉਤੇ ਫ਼ਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਦਾ ਆਦਰ ਕੀਤਾ ਜਾਏ, ਤੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਦਰਬ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ।

ਮਨੁੱਖੀ ਰੂਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਿਚ ਢਲਦੀ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਪਰਬਲ ਰੁਚੀਆਂ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਨੇਮਾਂ, ਚੰਗੀਆਂ ਰੀਝਾਂ, ਚੰਗੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਸੁਚੱਜਾ ਬਣਾਏ ਜਾਓ, ਤੁਹਾਡੇ ਬਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਠੀਕ ਲੀਹਾਂ ਢੰਡ ਲੈਣਗੇ।

ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ

ਮੈਨੂੰ ਏਸ ਗਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕੋਈ ਘਟ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਏਸ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਜਿਲੂਣ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਪਏਗਾ। ਪਰ ਇਹ ਮੁਦ-ਕਸ਼ੀ ਲਈ ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ।

ਬਹੁਤਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਸੁਸ਼ਕਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਅੜਾਣ ਜੋਗੀ ਥਾਂ ਲਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਏਨੀ ਥਾਂ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਤ-ਦਿਲ ਮਨੁਖ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਧਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਤੇ ਅੜ ਖੜੋਤਿਆਂ ਲਈ ਹੋਣੀ ਨਵੀਆਂ ਪੈਰ-ਅੜੋਣੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਤੁਸੀਂ ਨੌਜਵਾਨ ਹੋ। ਕੋਈ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਭਵਿਖ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ, ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਚਿਖਾ ਵਾਂਗ ਧੁਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਰੋ ਕਿ ਆਪਣਾ ਅੱਗਾ ਪਿੱਛਾ ਸਭ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ

ਤਜਵੀਜ਼ ਬਣਾਓ, ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਹ ਦੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਕਦਾਚਿਤ ਨਾ ਸਹੇੜੋ ।
ਮਾਪੇ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ੋਰ ਪਏ ਲਾਣ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾ ਨਹੀਂ
ਸਕਦੇ, ਉਹਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸੋ ।

ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਤਅੱਸਬ ਆਪਣੇ
ਅਦਰ ਸਾਂਝੀ ਫਿਰਦੇ ਹੋ, ਪੁਟ ਕੇ ਬਾਹਰ ਮਾਰੋ । ਜੋ ਵੀ ਕੰਮ ਕੋਈ ਕਰ
ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੱਤਕ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੰਮ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਕੰਮ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹਦੇ
ਵਿਚ ਕੁਦ ਪਵੇ । ਕੁਲੀ-ਗਿਰੀ ਸਹੀ, ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਸਹੀ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੁਸ਼ੱਕਤ
ਦਾ ਕੰਮ ਹੀ ਸਹੀ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਸਮਝੋ ਕਿ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ
ਕਾਲ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ । ਕੰਮ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਣਕੀਭੇ ਪਏ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਗਲ ਸਿਰਫ਼ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ
ਕੰਮ ਬੋੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਦਿਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ
ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਕੰਮ ਮਿਲ ਸਕੇਗਾ; ਪਰ ਓਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਤੋਖਲਾ
ਮਨੋਂ ਕਢ ਦਿਓ ਕਿ ਜਿਥੇ ਬੇ-ਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਏਨੀ ਚਰਚਾ ਹੈ, ਓਥੇ
ਸਚੀ ਮੁਚੀਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੀ ਹੋਣੇ ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ, ਤਾਂ ਕੰਮਾਂ
ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ । ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਕੰਮ ਤਲਾਸ਼ ਕਰੋ । ਸਭ
ਨੁਕਰਾਂ ਫੌਲ ਮਾਰੋ । ਏਸ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜਾ ਕੁਝ ਲਭੇਗਾ,
ਬੜਾ ਤਜਰਬਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਈ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਹੋਵੇਗੀ,
ਜਿਹੜੇ ਅਜ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਉਹਨਾਂ
ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੇ ਤੁਹਾਡੀ ਫਸੀ ਕਿਸਤੀ ਕੰਢੇ ਲਾ ਦੇਣੀ ਹੈ ।

ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਕੰਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵੀਸੀਲਿਆਂ
ਦੀ ਹੱਦ ਛੁਹ ਲਈ ਹੈ । ਕਲ ਦੇ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੁਹਾਡੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ।
ਏਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਭੁੱਖ ਲਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਉੱਤੇ
ਅੜ ਜਾਓ । ਟੋਕਰੀ ਢੋਣ, ਰੇੜੀ ਖਿੱਚਣ, ਕਿਸੇ ਉਸਾਰੀ ਉੱਤੇ ਮਜ਼ੂਰੀ
ਕਰਨ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਸਬਾਬ ਚੁਕਣ — ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਮਿਲੇ,
ਬਾਹਾਂ ਟੁੰਗ ਕੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਜਾਓ ।

ਕੰਮ ਵਿਚ ਬੜਾ ਜਾਦੂ ਹੈ । ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਟਿਮਟਿਮਾਂਦਾ ਦੀਵਾ ਵੀ

ਦੇ ਕਦਮ ਹੋਰ ਅਗਲੇ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਜ਼ਮਾਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ । ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਅ ਦੇ ਕਹਿਣੇ ਅਨੁਸਾਰ “ਵੇਖੋ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ ਵਲ, ਡੁਬਦੇ ਸੂਰਜ ਵਲ ਤਕਦੇ ਨਾ ਰਹੋ ।”

ਛੇਆਂ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਏਡੀ ਦਿਲਚਸਪ ਲਗਣ ਲਗ ਪਏਗੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਸੁਟਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੋਗੇ, ਅਖੀਰਲੇ ਸਾਹ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤੇਦ ਨੂੰ ਨੱਪੀ ਰਖੋਗੇ ।

ਸੁਦਕਸ਼ੀ, ਆਹ, ! ਤੁਸੀਂ ਆਈ ਮੋਤ ਉਤੇ ਵੀ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੋਗੇ । ਤੁਹਾਡਾ ਫੌਲਾਦੀ ਇਰਾਦਾ ਆਪਣੇ ਹਥਲੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸਮਰਥਾ ਨਾਲ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਹਥਲੇ ਕੰਮ ਉਤੇ ਜਾਣ ਲੜਾਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਕੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਹੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਗਲ ਦਿਲੋਂ ਕਢ ਦਿਓ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਜਾਂ ਬੇ-ਵਸੀਲਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ । ਸਗੋਂ ਇਹਦੇ ਉਲਟ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬੇ-ਵਸੀਲਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵਡੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੇਠਲੇ ਛੰਡੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾ ਹੈ । ਇਹ ਸੁਭਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਾਡੇ ਰਵੱਈਏ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਆਦਤ ਵਲੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨਾ ਕਰੋ । ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਭਾ ਦੀ ਲੀਹ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਇਹ ਲੀਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਅਜੇ ਸੰਕੋਚ ਕਰੋ । ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾ ਕੁਦਰਤੀ ਦਾਤ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਮਾਪਿਆਂ ਵਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਵਿਰਸਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਵੇਲੇ ਚੇਤੰਨ ਹੋਕੇ ਇਕ ਮਨ-ਪਸੰਦ ਸੁਭਾ ਦਾ ਖਾਕਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਚ ਲਵੋ, ਤੇ ਹਰ ਕਦਮ ਏਸ ਖਾਕੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਲ ਚੁਕਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਵੋ । ਕਈ ਕਦਮਾਂ ਉਤੇ ਦਿਕਤ ਆਵੇਗੀ, ਪਰ ਓੜਕ ਜਿਤ ਤੁਹਾਡੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤਿਅੰਤ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ ਹੈ । ਇਹਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਕਿਸੇ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਵੋ, ਉਹਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕੋਗੇ, ਕਿਧਰੋਂ ਆ ਗਈ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਧਨ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਜਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦਿਲ ਅਪਨਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਤੁਹਾਡੇ ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਤਜਰਬਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹੀ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਕੋਈ ਛੱਡੇ ਨਾ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਅਖੀਰਲਾ ਹੰਡਲਾ ਸਾਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉੱਤੇ ਪੁਚਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹਨੂੰ ਅਪਨਾ ਸਕੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟ ਜਾਏਗੀ। ਏਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਤਾਕਤ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਮੇਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਘਟਾਈਆਂ ਹਨ, ਮੇਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਧਾਈ ਹੈ।

ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਖੁਦ ਹੈ। ਨਿਕੇ ਕਿਣਕੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਡਾ ਪਰਬਤ, ਇਕ ਕਤਰੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਡਰਪੂਰ ਸਾਗਰ ਤਕ, ਇਕੋ “ਉਹੀ” “ਉਹੀ” ਹੈ। ਉਹਦੇ ਛੁਟ ਨਾ ਕੁਝ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਮੈਂ, ਖੁਦ-ਕਖੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰੋ ਕਰੋ ਕਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਸਭ ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਸਭ ਕੋਝੇ, ਓਸੇ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਏਕਾਈ ਦੇ ਛੁਟ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦਾ ਹਰ ਭਾਗ, ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਖਿਲਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਇਕੋ ਹਨ) ਸਿਹਤਾ ਭਾਗ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਲਿਜਾਣੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਲਈ ਏਸ ਰੂਪੋਂ ਮੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਓਹਦੀ ਹਸਤੀ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ, ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ, ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੁਚੱਜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਉਸਾਰੂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮਰਾਂ ਵਡੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਬਾਈਰਨ, ਸ਼ੈਲੇ, ਕੀਟ ਵਰਗੇ ਕਈ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ

ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੋ, ਤਾਂ ਪਰਥਤ ਜੇਡੀ ਬੁਧੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਰਥਤ ਜੇਡੀਆਂ ਗੁੰਬਲਾਂ ਵੀ ਪਾਲਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਹੋਰ ਅਗਾਂਹ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ, ਕਿ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਸਫ਼ ਵਿਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਖੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਖੁਦ-ਕਸ਼ੀ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰੁਕੇ ਰਾਹ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਇਰਾਦਿਆਂ ਤੋਂ ਖ਼ਲਾਸੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗਿਲੇ, ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਸਫ਼ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਓ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦਮ ਕਦਮ ਉਤੇ ਮਾਯੂਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਿੱਜੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਸ਼ਖ਼ਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਡੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਰੀਬਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਨਕੂਲ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।

ਹਰ ਕਾਮਯਾਬ ਮਨੁੱਖ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਦੁਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਸੂਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਭ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਦੇ ਹਥੀਂ ਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਵਾਲ ਹਨ। ਜਿਸ ਸਵਾਲ ਦੇ ਹਲ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਚੀ'ਦੜ ਮੀ'ਦੜ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਲ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਉਹਦੀ ਥਾਂ ਨਵਾਂ ਹਲ ਫੁਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੂਰਨ ਆਨੰਦ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਨਿੱਜੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਜਫੇ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹੀ ਜਾਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਘਰ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਰਹਿਣੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਚੀ ਬੜੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਪਹਾੜ, ਇਹਦੇ ਦਰਿਆ, ਇਹਦੀਆਂ ਵਾਦੀਆਂ, ਇਹਦੇ ਸਾਗਰ, ਇਹਦੇ ਸੂਰਜ, ਇਹਦੇ ਤਾਰੇ, ਇਹਦੇ ਪੰਛੀ, ਇਹਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੰਡ, ਇਹਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੰਗ, ਇਹਦੀਆਂ ਪੀਂਘਾਂ, ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਹੁਸਨ ਹੈ।

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਏਸ ਬੇਅੰਤ ਹੁਸਨ ਵਿਚੋਂ ਕਿਣਕੀ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਕਸ਼ ਹੁਸੀਨ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ

ਲਿਸ਼ਕਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗੀਤ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਨੌਜਵਾਨੋਂ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਬੇ-ਅੰਤਤਾ ਦੇ ਅੰਗ ਹੋ, ਜੀਕਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਦਾ ਕੋਈ ਪੱਤਾ, ਕੋਈ ਗੋਹਲ, ਕੋਈ ਟਾਹਣ, ਕੋਈ ਟਾਹਣੀ, ਕੋਈ ਜੜ੍ਹ, ਕੋਈ ਛਿਲਕਾ, ਕੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਕੋਈ ਬੀਜ, ਕੋਈ ਕੁਝ ਤੇ ਕੋਈ ਕੁਝ । ਤੁਸੀਂ ਨਿੱਜੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਕਿਆਸ ਛੱਡ ਦਿਓ । ਬੇਕਿਨਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਉੱਤੇ ਤਰਨ ਲਈ ਕੁਦ ਪਵੋ । ਇਹ ਪਾਣੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁਬਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਗੇ । ਖ਼ਾਤਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਰਖੋ । ਗੋਤਿਆਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ । ਤੁਹਾਡਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹੁਣ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜਾਲੇ ਇਹਦੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਛੱਤਾਂ ਤੋਂ ਝਾੜਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਇਹਦੇ ਵਿਹੜੇ ਚੋਂ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਕੂੜਾ ਹੁੰਬਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਇਹਦੇ ਸੁਕੇ ਚਮਨ ਵਿਚ ਫੁਲ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਬਿਛ ਲਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਕਰ ਲਵੋ । ਖਾਣ, ਪਹਿਣਨ, ਤੇ ਡੋਗ ਵਿਲਾਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੈਨ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਠਰੁੰਮਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਸਦੀਵੀ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ । ਸਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੁਰਜਾ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਖਾਣਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਨਣਾ ਵੀ, ਡੋਗ ਵੀ ਉਹਦੀ ਕੁਦਰਤ ਹੈ, ਵਿਲਾਸ ਉਹਦਾ ਸੁਭਾ ਹੈ — ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਪੂਰਨ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਹੈ । ਇਹ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਦਿਲਚਸਪ ਯੁਗ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਹੋ । ਨਿੱਕੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਜਿਤ ਨਾ ਨਾਪੋ ।

ਤੁਸੀਂ ਮਹਾਨ ਜਿੱਤ ਦੇ ਅਜਿਤ ਸਿਪਾਹੀ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਸ਼ਟੀ, ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਏਕਾਈ ਦੇ ਬੜੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਅੰਗ ਹੋ ।

ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ

ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਬੇ-ਅੰਤ ਹੋਣਹਾਰੀ, ਧਰਤੀ ਦੀ ਅਮੁਕ ਡਰਪੂਰਤਾ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅਰਥ ਕਢਣਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਿਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਿਆ, ਤੇ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨੀ ਨਾਲ ਪਰਤਾਇਆ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਉਹ ਦੋ ਜਿਨਸਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਹੁਦਾਰ, ਮੰਗਿਆਂ, ਮੁਲ ਜਾਂ ਵਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ – ਇਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਹੋਣ ਆਪ ਉਗਾਣੀਆਂ, ਵਢਣੀਆਂ, ਤੇ ਗਾਹਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾ ਤਕਦੀਰ ਤੇ ਨਾ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਖੇਤੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਹਰ ਕੋਈ, ਛੋਟਾ, ਵਡਾ, ਅਮੀਰ, ਗਰੀਬ, ਬਣਾਈ ਸਵਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਬੀਜ ਕੇ, ਸਿੰਝ ਕੇ, ਪਕੇ ਸਿਟੇ ਸਾਂਭ ਕੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਓਥੇ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਇਹਨਾਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਦਾਣਿਆਂ ਲਈ ਤੜਪ

ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਦਿਨੇ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਮਿਟੀ ਹੋਣਾ, ਰਾਤੀਂ ਜਾਗਣਾ, ਤੇ ਛੁੱਟ ਪੱਕਣ ਤਕ ਵੇਸੇ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹਨੂੰ ਅਸਲੀਅਤ ਨਾਲੋਂ ਓਪਰੀ ਨਿਰੋਲ ਖੁਸ਼-ਰਹਿਣੀ ਸਮਝਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ; ਖੁਸ਼-ਰਹਿਣੀ ਨਹੀਂ, ਉਮਰਾਂ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਚੋਂਦੀ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਹੈ।

ਕੁਝ ਇਕ ਪਾਠਕ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਲਹਿਰ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਚੁੱਡਦੇ ਜਾਂ ਹਥਲਾ ਕੰਮ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰ ਹਾਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮੋੜ ਲਿਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ-ਕਬੀ ਦੇ ਸਿਵਾ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ, ਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਪੁਛਦੇ ਹਨ :

“ਚੁਤਰਫ਼ੀਂ ਹਾਰ ਤੇ ਨਿਸਫਲਤਾ ਦੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹਰ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੰਡ ਕੇ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਏਸ ਨਿਸਫਲਤਾ ਦੇ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਦੱਸੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ?”

ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰਦੀ ਹੈ — ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਲੇਖੇ ਲਾ ਸਕਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਨਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਏਸ ਵੇਲੇ ਬੜੇ ਘਟ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਆੱਪਿਓਂ ਬਹੁਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਿਰਾਸ਼ ਤੇ ਉਪਰਾਮ ਹਨ। ਪਰ ਇਕ ਲੇਖਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਸਹੀ ਕੀਮਤਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਣ ਤੇ ਗਲਤ ਕੀਮਤਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਛੁਟ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ ਗਲ ਹੋਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ :- ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾ ਟੁਟਣ ਦੇਵੇ। ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਜਗਾਈ ਰਖਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸੋਤ ਹਿੱਸਣ ਨਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਮੈਂ ਸਾਇੰਸ, ਸਮਾਜ, ਸਿਆਸਤ, ਕੁਦਰਤ, ਜਿਸ ਕਾਸੇ ਦਾ ਵੀ ਮੁਤਾਲਿਆ ਆਪਣੀ ਬੋੜੀ ਜਿੰਨੀ ਅਕਲ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਚੁੱਭ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਟੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਡੇਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਮਾਜ ਤੇ ਨਜ਼ਾਮ ਘੁਮਿਆਰ ਦੇ ਚੱਕ ਵਰਗੇ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ

ਉਤੇ ਮਨੁਖੀ ਤਕਦੀਰ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਚਾਹੋ ਛਿਲੀ ਡੋਲੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਪਰ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਹ ਕਰਾਮਾਤੀ ਚੱਕਰ, ਸਮਾਜ ਤੇ ਨਜ਼ਾਮ, ਅਸੀਂ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਆਉਂਦੇ, ਓਨਾ ਚਿਰ ਸਾਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੁੱਝੇ ਕੁੱਲਰ ਬਣਾਨੇ ਉੱਕਾ ਹਟ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਸੁਹਣੇ ਤੇ ਸਾਂਵੇਂ ਨਾ ਸਹੀ, ਵਰਤਣ-ਯੋਗ ਕੁੱਝੇ ਠੂਠੀਆਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਚੱਕਰ ਵੀ ਹਥਾਂ ਨਾਲ ਘੜ ਠਪ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਹਾਰ ਤੇ ਨਿਕੰਮਤਾ ਦਾ ਗਲ ਘੋਟੂ ਅਹਿਸਾਸ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਕੇ ਨਜ਼ਾਮ ਦੀ ਸੁਚੱਜਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਨੁਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਆਕਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਅਟੱਲਤਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਰਖਦਾ ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨਾਲ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਕਰ ਕੇ ਅੱਤੋ ਅੱਤੋ ਮਨੁਖ ਦੀ ਫਤਿਹ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕਾਇਮ ਰਖਦਾ ਹੈ - ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਮਨੁਖੀ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਡੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ । ਭਰੋਸੇ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣ ਫਾਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਫੇਰ, ਕਿਸੇ ਗ਼ਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਖ਼ਾਤਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਦੁਹਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਸੁਚੇਤ ਸ਼ਖ਼ਸ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਤੇ ਨਜ਼ਾਮ ਨਾਲੋਂ ਬੇ-ਵਾਸਤਾ ਰਖ ਸਕਣ ਦੀ ਆਸ ਨਾ ਕਰੇ, - ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਤੇ ਨਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਤਕਦੀਰ ਦੇ ਘਾੜੇ ਮੰਨ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਯੋਗ ਬਣਾਨਾ ਆਪਣੇ ਮੁਖ-ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇ ।

ਸਮਾਜ ਤੇ ਨਜ਼ਾਮ ਉਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅਸਰ ਪਾਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਮੈਕਾ ਹਥੋਂ ਨਾ ਗੁਆਏ । ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਵਧਾਣ ਲਈ ਸਾਥੀ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਰੋਂ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਹਫ਼ਤਾ ਹਫ਼ਤਾ ਚਾਲੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਨਿਸਫਲ ਜਿਹੇ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹੋ, ਖੁਸ਼ੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ, ਹੱਸਣ ਉਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ ਘਾਟ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਵਖਰੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂਘ ਉਠਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਓਸੇ ਘਾਟ ਦਾ ਤੋਖਲਾ ਹੈ,

‘ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਣ’ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸੁਖੀ ਦੀ ਹਦ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੈ : ਆਧਾਰ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇ, ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ, ਖਤਰੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਹੋਵੇ - ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਦਾ ਇਹ ਸਵਰਗ ਹੈ। ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਨਵੇਰੇ ਸਵਰਗਾਂ ਲਈ ਬੇਚੈਨੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਏਸ ਬੇਚੈਨੀ ਦੇ ਮੁਤਾਲਿਆ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਏਸ ਸਿਟੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਸਿਰਫ ‘ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਣ’ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਚੈਨ ਲਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਸਿਵਾ ਇਹਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਅਵਸਥਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ - ਤਾਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਦੌਲਤ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਨਹੀਂ - ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਅਰੋਗ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਹਾਲਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸੁਖੀ ਇਹਦੀ ਤਾਪ ਹੈ, ਪਰ ਸੁਰਾਕ ਵਾਂਗ ਸੁਖੀ ਵੀ ਇਕੋ ਇਕੋ ਠੰਡੀ ਇਹਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ - ਸੁਖੀ ਇਹਦੀ ਜੋੜ ਹੈ ਤੇ ਸੁਰਾਕ ਵਾਂਗ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ ਇਹ ਸੁਖੀ ਹੁੰਦੀ ਲਾਭ ਸਹਿਤ ਵਰਤ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਖੀ ਬਿਨਾਂ ਇਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਂਵੀਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।

ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ - ਕੋਈ ਵਰ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਲਿਆਕਤ ਨਹੀਂ - ਸਿਰਫ ਨਿਤ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੈ। ਕਈ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਕੋਲ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਮਾੜੀ ਸਿਹਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਖ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀਆਂ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਪਾਗਲ ਹੋਏ ਦਿਸਦੇ ਨੇ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੁਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਪੁਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਇਹਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਖੋਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਦਕਸ਼ੀ ਦੇ ਜੁਰਮਾਂ ਵਲ ਧੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸੁਖੀ ਦੇ ਵੁੰਡਕ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲੈਣ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਕੁਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ। ਡਾਵੇਂ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ

ਵਭੀ ਹੈ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ - ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਹੁਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਉਮਰ ਭਰ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਕੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਚੁਕੇ ਹੋ; ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਨੌਕਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨੌਕਰੀ ਉੱਡਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਸਿਹਤ ਵਿਚ । ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਦਾਈਆ ਬਣਾਓ, ਰੋਗ ਹੋ ਤਾਂ ਥੋੜਾ ਮਿੰਨਾ ਘਟੇ; ਸਿਹਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਤਾਕਤ ਕੁਝ ਵਧੇ । ਖੁਸ਼ੀ ਆਪਣਾ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਤੋਂ ਐਡੇ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ, ਓਦੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੋਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਏਗੀ । ਇਹ ਖੋਹ ਵੀ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ ਦੀ ਸਿਕ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :- ਕੋਈ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਵਧਾ ਦੇਵੇ । ਏਸ ਅਹਿਸਾਸ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜੀ ਪਿਆਰ-ਤ੍ਰੰਗ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਉਠੇਗੀ, ਉਹ ਖੋਹ ਨਹੀਂ, ਅਯੋਕਤਾ ਵਿਚ ਰਚਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਰਗੀ ਅਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਅਜ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਮੁਤਾਲਿਆ ਕਰੋ; ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਛਾਂਡ ਪੁਣ ਕੇ ਇਕ ਮਨੋਰਥ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਓ । ਸੌਂਣ ਲਗਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਰੋ, ਤੇ ਓਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਆਸ ਰਖੋ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਅਕਲ ਨਚੋੜ ਕੇ ਕਢੇ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਵੇ - ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਓ, ਨਿਸਚਿੰਤ ਏਸ ਸ਼ਿਖਾਲ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਿ ਕੋਈ ਆਖਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ - ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਦਿਆਂਗਾ । ਜੋ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪਛਤਾਵਾ ਹੀ ਦੁਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਇਕ ਪੁਣ-ਪੁਸਤਕ ਬਣਾਓ, ਕਾਗਜ਼ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਬਣੜ ਸੁਹਣੀ ਹੋਵੇ - ਚਿਤ ਕਰੋ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲਿਖਣ ਨੂੰ । ਜੋ ਰੌਂ ਆਵੇ, ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਆਵੇ, ਜੋ ਧੜਕਣ ਉਠੇ, ਜੋ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੁਝੇ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਬਨਾਵਟ ਲਿਖੋ, ਜੋ ਪੁਣ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਨਹੀਂ ਪੂਰੇ ਉਤਰਦੇ, ਅਜ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ, ਕਲ ਅਮਲ ਕੁਝ ਹੋਏ - ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ - ਬਿਲਕੁਲ ਘਬਰਾਓ ਨਾ । ਫੇਰ ਪੁਣ ਕਰੋ । ਟੁਟੀ

ਜਾਣ, ਫੇਰ ਕਰੀ ਜਾਓ। ਹਫ਼ਤਾ ਹਫ਼ਤਾ, ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ, ਕੁਝ ਭੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ - ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਉਠੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਣ-ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਵੋ। ਇਰਾਦੇ ਬਣਾਓ।

ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦਾ ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣਾਓ :- ਏਸ ਵੇਲੇ ਉਠਿਆ - ਏਸੇ ਵੇਲੇ ਨਹਾਓ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ - ਆਹ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ - ਓਸ ਖ਼ਤ ਦਾ ਉਤ੍ਰ ਦਿਆਂਗਾ -। ਟਾਈਮ ਟੇਬਲ ਬਣਾ ਕੇ ਕੰਮ ਕੀਤਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਓਗੇ ਕਿ ਸਿਹਤੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਅਗੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਾਧੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਹੁਣ ਆਪੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡਾਕ ਦੇ ਉਤ੍ਰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਕੋਈ ਭਰਾਉਣਾ ਖ਼ਤ ਪਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਕੋਈ ਅਣ-~~ਆ~~ ਕੰਮ ਹਊਆ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਕਈ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਲਈ ਜਮਾਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਹਲੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ; ਕਾਹਲੀ ਖਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਾਹਲੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਫ਼ਿਕਰ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ - ਸਿਰਫ਼ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਨੇਪਰੇ ਲਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੈਨਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਕਈਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਕਿਉਂਕਿ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਤਸੱਲੀ ਘਟ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਹੈ। ਕਦੇ ਨਾ ਇੰਜ ਹੋਣ ਦਿਓ ਕਿ ਹੱਸਿਆਂ ਜੁਗੜੇ ਗੁੜਰ ਜਾਣ। ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਰਖੋ, ਖੇਡ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਲਵੋ, ਵਿਹਲ ਕਢ ਕੇ ਕੋਈ ਫ਼ਿਲਮ ਵੀ ਵੇਖੋ। ਹੱਸਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਲਭਣ ਦੀ ਰੀਝ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੌਕੇ ਲਭ ਪੈਣਗੇ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਉਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਓ। ਇਕਾਂਤ ਸਿਰਫ਼ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਦੀ ਫੁੱਖ ਵਧਾਣ ਲਈ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰੋ, ਜੇ ਸਾਥੀ ਦਿਲਚਸਪ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾਓ, ਅਖਾਂ ਮੀਟਿਆਂ ਵੀ ਬੜਾ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ - ਜੇ ਕੋਈ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲਵੋ।

ਬਾਮ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਕਰੋ, ਪਰ ਰੋਟੀ ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖਾਓ।

ਜਿਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਲਈ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸਾਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਜ਼ਾਮਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਕਤ ਸਿਰ ਤਿਆਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਬੜਾ ਵਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਵਕਤ ਸਿਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖ਼ਤ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿਤਾ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਨਾ-ਕਾਮਯਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਚੰਗੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਕਤ ਦਾ ਵਹੀ ਖ਼ਾਤਾ – ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਣ ਦੀ ਦੌਲਤ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਕਿਣਕਿਆਂ ਨਾਲ ਅਮੀਰ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਮੀਰੀ ਕਿਸੇ ਦੌਲਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਅਮੀਰੀ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਲੋੜੀਂਦੇ ਹੋਣ ਲਈ ਵੱਡੀ ਕਿਸੇ ਲਿਆਕਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਰਤ ਨਹੀਂ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਲਈ ਸੁਚੱਜ ਸਿਖਰ: ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਰਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਭ-ਇਛਾ ਕਾਇਮ ਰਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਉਦਾਸ ਸਮਕਾਲੀ ਮੋਢੇ ਛੱਡ ਕੇ ਆਖਣ: ਮਨੁੱਖ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਅਤਿ-ਕਥਨੀ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਫੋਕੀ ਖੁਸ਼-ਕਥਨੀ ਹੈ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਹੋਂਦਲਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਕਿੰਨੇ ਫਰਿਹਾਦਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਪੁਟ ਕੱਢੀਆਂ ਹਨ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਅਨਜਾਣ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਟਾਂਵੀਂ ਹੀ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬੇ-ਹਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਕੋਈ ਕੁੰਜੀ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਕੁੰਜੀ ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ – ਤੇ ਕੁੰਜੀਆਂ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਕੁਝ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਣ' ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ – ਬਾਰ ਬਾਰ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਇਰਾਦਾ।

ਜੇ ਕੁਝ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏਸ ਵੇਲੇ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਣ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖੋ, ਤੇ ਵਿਚਾਰੋ ਤੁਸੀਂ ਉਹਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਰਵਈਏ ਵਿਚ ਕੀ ਕੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਗਲ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਡੇਰਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੇ-ਬਦਲ ਕੋਈ ਤਕਦੀਰ ਨਹੀਂ, ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਡਰੀ ਪਈ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲਿਆ ਤੇ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਹਨੇਰਾ ਲਿਸ਼ਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਨਤੀਜਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਹੈ — ਜੇ ਇਕਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰਲ ਕੇ ਉਹ ਸਾਧਨ ਲਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਇਕ ਉਮਰ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਮੌਕਾ ਹੈ — ਤਕੜੇ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰੇ ਹਥ ਮਾਰੀ ਹੀ ਜਾਓ — ਇਕ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸਵਰਗ ਉਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਹਥ ਜਾ ਧੜਕੇ ।

ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਫੁਲ

ਬਚੇ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਫੁਲ ਹਨ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਿਆਣੇ ਇਹਨਾਂ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲੀ ਹਾਂ, ਦਰਸ਼ਕ ਹਾਂ, ਰਖਵਾਲੇ ਹਾਂ। ਤੇ ਸਾਡਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਨਵੀਂ ਨਸਲ ਦੇ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਰੰਗ, ਨਵੀਂ ਮਹਿਕ, ਨਵੇਂ ਆਕਾਰ, ਨਵੀਆਂ ਕੌਮਲਤਾਈਆਂ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਪਾਏਦਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏ। ਕੇਡਾ ਹੀ ਸੁਹਣਾ ਬਾਗ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਉਹ ਅਗਲੇ ਤੇ ਅਗਲੇਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਸੁਹਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਖਾਕ ਮਧਮ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਏਸ ਲਈ ਜਿਸਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਮਰਦ ਵਿਆਹ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨਾ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਜਿਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਥੇ ਆਪਣਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਭਾਣ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਪੁਸ਼ੀਬਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦਮ ਖ਼ਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਜਿਸ ਲੜਾਈ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਉੱਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਘਿਹਨਤ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਕਲ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਭਾਗ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਉਹ ਗ਼ਲਤ ਲਿਖੇ ਗਏ ਅਖਰ ਵਾਂਗ ਮੇਟ ਦਿਤਾ ਜਾਏ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਤੇ ਬੜੀ ਸੁਸ਼ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਏ।

ਹਰ ਮਾਂ ਪਿਓ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਣ। ਏਸ ਵਰ੍ਹੇ ਤਕ ਦੀ ਉਮਰ ਬੜੀ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਧਰਤੀ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਏਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਡੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਅਫੋਪਲੇ ਹੀ ਛੱਟਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ (ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ) ਬਚਪਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਜਾਏ, ਸੈਰ ਕਰਨ ਗਿਆ ਕਢੇ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਫੁਹ ਲਈ। ਬਚੇ ਏਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ। ਏਸ ਸਮੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਈ ਰੀਝਾਂ ਬਚੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਬਚੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਖੋਹਲ ਕੇ ਦੱਸੇ, ਆਪਣੇ ਸੁਪਨੇ ਸੁਣਾਏ, ਜੋ ਬਣਨਾ ਉਹ ਲੋਚਦਾ ਹੈ,

ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਫੋਲਾ ਫਾਲੀ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਏ ।

ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਮਨੋਰਥ ਬਚੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਸੁਝਾਓ ਪਾਣਾ ਹੋਵੇ । ਹੋਣੀ ਕੋਈ ਨਿਸਚਿਤ ਅਵੱਧਕਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਪਲਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਜੇਡਾ ਆਕਾਰ ਇਹਨਾਂ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਓਡਾ ਹੀ ਆਕਾਰ ਬਚੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਬਚੇ ਨੂੰ ਅਕਾਰਬਨ-ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਣੇ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਭਾਵੇਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਪਰੀ-ਕਹਾਣੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਜਿਹੜੇ ਤਕਦੇ, ਬੋਲਦੇ, ਹਥ ਚੁਕਦੇ - ਤੇ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜੇਤੂ ਕੌਣ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਜਿਹੜੇ ਕਦੇ ਸੁਸਤ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ - ਖੇਡਦੇ, ਪੜ੍ਹਦੇ, ਖਲਦੇ, ਹਸਦੇ, ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ, ਸ਼ਕ ਮੱਥੇ ਵਾਲੇ - ਜਿਹੜੇ ਚੁਗਲੀ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮੰਜਾ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵਦੇ, ਅਉਕੜਾਂ ਤੋਂ ਬਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਦੀ ਫਿਟ ਸ਼ਰਮਾਦੇ ਨਹੀਂ ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੁਰ, ਪਰ-ਸੁਆਰਥੀ ਤੋਂ ਦਲੇਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਰਦ ਆਪਣੀ ਸਮਾਜ-ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਯੋਗ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਨਮੂਨੇ ਮਗਦੇ ਹਨ । ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਢੁੰਡ ਢੁੰਡ ਕੇ ਚੰਗੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦੇ ਅਸਰ-ਫਰੇ ਨਮੂਨੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਡਾ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਚੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿਸਕਾਮਤਾ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸਿਖਾਣ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਵਭੇ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਹੋ ਕੇ ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਨਿਸਕਾਮ ਨਹੀਂ, ਹਮਦਰਦ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਤੇ ਚੌੜੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਿਭਾਇਆ ਨਹੀਂ । ਮੈਨੂੰ ਓਸ ਆਦਮੀ ਉਤੇ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਹੋ ਕੇ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚ ਹੈ, ਐਸ-ਪਸੰਦ ਹੈ, ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬਚਿਆਂ ਤੋਂ ਫਿਥਾ ਪੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਖੁਸ਼ੀ ਢੁੰਡਦਾ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਨੁੱਕਰ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਲੁਕੀ ਸਵਰਗ-ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਾਂਜਿਆਂ ਰਖਦਾ ਹੈ ।

